

**Національна
академія
прокуратури
України**

**Міжвідомчий науково-дослідний
центр з проблем боротьби з
організованою злочинністю при
Раді національної безпеки і
оборони України**

Державна політика у сфері протидії тероризму: міжнародний досвід і його актуальність для України

**ЗБІРНИК
матеріалів Інтернет-конференції
(Київ, 25 червня 2015 року)**

Київ
2015

УДК 343.3

ББК 67.9

Д 36

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:

Р.О. Стефанчук – проректор з наукової роботи Національної академії прокуратури України;

І.В. Однолько – начальник відділу кримінологічних досліджень Науково-дослідного інституту Національної академії прокуратури України;

О.В. Шамара – радник Керівника Міжвідомчого науково-дослідного центру з проблем боротьби з організованою злочинністю при Раді національної безпеки і оборони України, кандидат юридичних наук, старший науковий співробітник.

Д 36 і його актуальність для України: збірник матеріалів Інтернет-конференції (Київ, 25 червня 2015 року). – К.: Національна академія прокуратури України; Міжвідомчий науково-дослідний центр з проблем боротьби з організованою злочинністю при Раді національної безпеки і оборони України, 2015. – 225 с.

Збірник містить матеріали Інтернет-конференції, присвячені питанням законодавчої регламентації вітчизняного та міжнародно-правового запобігання терористичній діяльності в Україні; протидії розповсюдженню ідеології тероризму та екстремізму; інформаційної безпеки і тероризму; виявлення і припинення фінансової підтримки тероризму як важливої складової запобігання терористичній діяльності; криміналістичних, психологічних та інших аспектів запобігання і протидії тероризму; діяльності спеціальних служб і правоохоронних органів у сфері виявлення, припинення та розслідування злочинів, віднесених до терористичної діяльності, та мінімізації їх негативних наслідків; запобігання тероризму та іншим насильницьким проявам екстремізму.

Тексти подаються в авторській редакції.

УДК 343.3

ББК 67.9

ЗМІСТ

Бантишев О.Ф.

Відповідальність за злочини, віднесені до терористичної діяльності.....7

Беніцький А.С.

Розвиток кримінального законодавства України у сфері протидії фінансування тероризму.....9

Бондар В.С.

Інформаційно-аналітичне забезпечення протидії кримінальним правопорушенням, пов'язаним з тероризмом.....15

Брящей Р.І.

Проблеми початку та організації досудового розслідування у кримінальних провадженнях про вчинення терористичних актів.....22

Василишин В.О., Леонов Б.Д.

Міжнародне співробітництво у сфері боротьби з тероризмом.....26

Вовк А.Ю.

Особливості розмежування складів злочинів: терористичний акт і диверсія.....30

Гадіон Н.М., Маренич Д.П.

Протидія фінансуванню тероризму.....35

Гогусь О.В.

Окремі питання нейтралізації загроз знищення майна шляхом підпалу та інших терористичних проявів щодо суб'єктів кримінально-процесуальної діяльності для забезпечення їх безпеки.....40

Грачов С.В.

Проблемні питання встановлення обмежень на експорт контрольованих товарів до Російської Федерації.....44

Дитюк В.З., Єсімов С.С.

Терористична діяльність на об'єктах транспортної інфраструктури: аналіз проявів.....50

Дмитренко Е.С.

Роль фінансового контролю у виявленні та припиненні фінансування терористичної діяльності.....56

Дмитренко Ю.П. Гарантії соціального захисту співробітників правоохоронних органів – основа якості комплектування їх підрозділів та ефективності протидії тероризму.....	61
Дрьомов С.В., Дрьомов М.С. Сучасні реалії законодавчого забезпечення питань протидії тероризму в Україні.....	64
Егорова Т.И. Идеология терроризма и наркобизнеса: уголовно-правовой анализ.....	70
Ірха Ю.Б. Вплив екстремізму на внутрішню та зовнішню політику держави.....	76
Клименко О.А. Терористичні загрози у сфері міжнародного туризму.....	82
Книженко О.О. До питання звільнення від кримінальної відповідальності за вчинення терористичного акту.....	86
Козенко О.О. Загрози інформаційній безпеці України, протидія за допомогою спеціальної техніки.....	90
Козьяков Р. С. Особливості розслідування фактів безвісного зникнення особи в умовах проведення антитерористичної операції.....	96
Копан О.В., Мельник В.І. Загроза тероризму в сільській місцевості України.....	101
Котляренко О.П. Деякі питання протидії терористичним актам на військових об'єктах Збройних Сил України.....	107
Кубальський В.Н. Підстави виділення терористичних злочинів за законодавством України....	113
Кукуюк О.В. Адміністративно-правове регулювання у системі запобігання фінансуванню тероризму.....	118
Левицький В.А. Мова і тероризм: відображення реалій АТО в правовому письмі.....	124

Леонов Б.Д., Омелян О.С.	
Проблеми кримінальної відповідальності держави за тероризм.....	129
Мельник Р.І.	
Нормативно-правовий аспект обмеження свободи та особистої недоторканності в умовах проведення антитерористичної операції.....	133
Митрофанов І.І.	
Чи потребує протидія проходженню навчання тероризму кримінально-правового супроводу?.....	137
Міхайлов І.М., Белянська В.В.	
Шляхи удосконалення антитерористичного законодавства України в контексті протидії пропаганді й поширенню ідеології тероризму.....	142
Мозговий В.В., Луценко Ю.В.	
Інформаційна безпека України як пріоритетна складова державної політики.....	153
Мороз В.П.	
Конвенційний механізм союзу Європи – важливий регіональний інструмент протидії тероризму і модель для удосконалення національного законодавства.....	157
Непокупна К.С.	
Адміністративно-правове забезпечення боротьби з тероризмом.....	162
Однолько І.В.	
Законодавча та нормотворча регламентація забезпечення протидії терористичним актам в Україні органами прокуратури.....	166
Остроухов В.В.	
Тероризм як ідеологічне явище в контексті концепції Т. Гоббса.....	169
Паршутін А.Б.	
Особливості правового забезпечення втручання у приватне спілкування в умовах проведення невідкладних заходів щодо подолання терористичної загрози і збереження територіальної цілісності України.....	179
Петриченко О.П.	
Проблеми удосконалення кримінально-правової протидії поширенню ідеології тероризму.....	184

Проневич О.С.	
Державна антитерористична система Республіки Польща.....	189
Степанов Ю.В.	
Розмежування інформаційного тероризму із суміжними явищами.....	195
Титаренко О.О.	
Огляд законодавчих ініціатив, спрямованих на протидію екстремізму та сепаратизму в Україні.....	200
Ткач А.В.	
Роль прес-служби прокуратури у забезпеченні інформаційної безпеки держави.....	207
Тупельняк І.І.	
Об'єкт терористичних злочинів: аналіз наукових поглядів та питань законодавчої регламентації.....	214
Шамара О.В.	
Національна безпека України в контексті протидії терористичній діяльності	219

БАНТИШЕВ О.Ф.

провідний науковий співробітник
Національної академії Служби безпеки України,
кандидат юридичних наук, професор
suslov.eugen@gmail.com

**ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА ЗЛОЧИНИ, ВІДНЕСЕНІ
ДО ТЕРОРИСТИЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ**

Діючий Кримінальний Кодекс України передбачає відповідальність за такі злочини терористичного характеру: терористичний акт (ст. 258 КК України); втягнення у вчинення терористичного акту (ст. 258-1 КК України); публічні заклики до вивчення терористичного акту (ст. 258-2 КК України); створення терористичної групи чи терористичної організації (ст. 258-4 КК України); фінансування тероризму (ст. 258-5 КК України).

Уявляється, що статтю 258-5 «фінансування тероризму» з кримінального кодексу слід було б виключити оскільки фінансування будь-якого злочину є пособництвом у його вчиненні (ч. 5 ст. 27 КК України «Поняття співучасті»).

Статті ж з 258-ї по 258-4 КК України слід було б виділити у окремий розділ особливої частини КК України з назвою «злочин терористичної спрямованості».

У частині другій статті 258 КК України «терористичний акт» слід було б визначити поняття заподіяння внаслідок вчинення терористичного акту значної майнової шкоди, яка в п'ятсот і більше разів перевищує неоподатковуваний мінімум доходів громадян.

До статті 258-1 КК України «Втягнення у вчинення терористичного акту» слід було б додати частину третю, яка б передбачила можливість призначення покарання довічного позбавлення волі у разі, якщо дії, передбачені частиною першою або другою цієї статті призвели до загибелі людини.

Аналогічно частину третю слід було б додати і до статті 258-4 КК України.

На практиці слід мати на увазі, що вчинення злочинів терористичної спрямованості може бути засобом вчинення таких злочинів як дії, спрямовані на насильницьку зміну чи повалення конституційного ладу або на захоплення державної влади (ст. 109 КК України); посягання на територіальну цілісність і недоторканність України (ст. 110 КК України).

У разі організації вчинення терористичного акту за завданням іноземної держави, іноземної організації або їх представників такі дії утворюють відповідну форму терористичної діяльності (ст. 258, 258-1, 258-2, 258-3 або 258-4 КК України) у сукупності з державною зрадою у формі надання іноземній державі, іноземній організації або їх представникам допомоги в проведенні підривної діяльності проти України (ч. 1 ст. 111 КК України).

У процесі проведення кримінального провадження відносно злочинів, передбачених статтями 260 (створення не передбачених законом воєнізованих формувань), 261 (напад на об'єкти, на яких є предмети що становлять підвищену небезпеку для оточення), 262 (викрадення, привласнення, вимагання вогнепальної зброї, бойових припасів, вибухових речовин чи радіоактивних матеріалів або заволодіння ними шляхом шахрайства або зловживання службовим становищем), 263 (незаконне поводження зі зброєю, бойовими припасами або вибуховими речовинами).

Терористична діяльність також може бути засобом вчинення таких злочинів як посягання на життя державного чи громадського діяча (ст. 112 КК України), перешкоджання законній діяльності Збройних Сил України та інших військових формувань (ст. 114-1 КК України), посягання на життя представника іноземної держави (ст. 443 КК України) або вчинення злочинів проти осіб та установ, що мають міжнародний захист (ст. 444 КК України). Такі дії тягнуть відповідальність за сукупністю вчиненого.

Кримінального Кодексу України слід мати на увазі, що такі діяння можуть бути готуванням до вчинення злочинів терористичної спрямованості.

Таким готуванням може бути також і контрабанда зброї чи боєприпасів.

БЕНІЦЬКИЙ А.С.

професор кафедри професійних та спеціальних дисциплін
Херсонського факультету
Одеського державного університету внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук, доцент
ykira2013@mail.ru

РОЗВИТОК КРИМІНАЛЬНОГО ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ У СФЕРІ ПРОТИДІЇ ФІНАНСУВАННЯ ТЕРОРИЗМУ

В Україні триває процес удосконалення законодавства у сфері протидії фінансуванню тероризму. Так, 12 вересня 2002 року Верховна Рада України ратифікувала Міжнародну конвенцію 1999 року, підтвердивши свої наміри щодо боротьби з цим небезпечним явищем. У преамбулі до Закону України від 28 листопада 2002 року «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом» в ред. 2002 року було вказано, що закон регулює відносини у сфері запобігання та протидії запровадженню в легальний обіг доходів, одержаних злочинним шляхом, та у сфері боротьби з фінансуванням тероризму [1]. У преамбулі Закон України від 14 листопада 2014 року № 1702-VII «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення» також наголошено, на те, що цей закон спрямований на захист прав та законних інтересів громадян, суспільства і держави, забезпечення національної безпеки шляхом визначення правового механізму протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення [2]. Рациональність такого підходу не викликає сумнівів, оскільки з метою фінансування тероризму використовується економіка держав, у яких неефективно ведеться боротьба з відмиванням «брудних» коштів.

Як слушно зазначено в Типовому законодавстві про відмивання грошей та фінансування тероризму, підготовленому Управлінням Організації Об'єднаних Націй з наркотиків і злочинності спільно з Міжнародним

валютним фондом (2003 р.), ті, хто займається фінансуванням тероризму, зловживають можливостями фінансової системи, як і особи, що займаються відмиванням грошей. Щоб досягти своєї мети, їм необхідно отримати й направити кошти для подальшого використання таким чином, який є законним [3]. Тому можна дійти висновку, що між відмиванням «брудних» грошей і фінансуванням тероризму є певна схожість. У зв'язку з цим не випадково в Україні прийнято урядові програми, які визначають стратегію держави у сфері протидії не тільки відмиванню доходів, одержаних злочинним шляхом, але й фінансуванню тероризму. Так, у Концепції розвитку системи запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, і фінансуванню тероризму на 2005–2010 роки, затвердженій розпорядженням Кабінету Міністрів України від 3 серпня 2005 року № 315-р, зверталась увага на те, що протидія відмиванню доходів, здобутих злочинним шляхом, і фінансуванню тероризму є невід'ємною складовою боротьби зі злочинністю [4].

У Стратегії розвитку системи запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, або фінансуванню тероризму на період до 2015 року, схваленій розпорядженням Кабінету Міністрів України від 9 березня 2011 року № 190-р, відзначається, що у зв'язку з активізацією міжнародного тероризму виникають нові проблеми у сфері боротьби з відмиванням доходів, одержаних злочинним шляхом, або фінансуванням тероризму, що потребує вжиття жорстких заходів для здійснення контролю за функціонуванням «тіньових» фінансових потоків. Одним із напрямів антитерористичної стратегії держави повинне бути виявлення та ефективне блокування каналів фінансової підтримки терористичних організацій [5]. Установлення відповідальності за злочини терористичної спрямованості в кримінальному законодавстві України зумовлено прийнятими нашою державою зобов'язаннями перед міжнародним співтовариством щодо створення національного антитерористичного законодавства.

Слід зазначити, що зміні законодавства з протидії тероризму передувала тривала законотворча діяльність. У комітетах Верховної Ради України розглядалися кілька законопроектів, що встановлювали кримінальну відповідальність за фінансування тероризму. Так, наприклад, у проекті Закону України від 14 березня 2005 року № 7180 пропонувалося доповнити КК України статтею 258-1, передбачивши в ній відповідальність за такі діяння, як надання коштів або іншого майна, а також збирання грошових коштів або іншого майна особою, яка знала або свідомо припускала, що їх можуть використовувати для здійснення будь-якого з діянь, передбачених статтями 112, 147, 258-261, 265-267, 274, 278, 443 та 444 Кримінального кодексу України [6]. Однак ця пропозиція була спірною, оскільки дії, зазначені в указаній правовій нормі, слід розглядати як створення умов для вчинення злочинів, передбачених вищезазначеними статтями. Дії винного підлягали б кваліфікації за однією із зазначених правових норм з посиланням на ч. 1 ст. 14 КК України.

Уперше відповідальність за фінансування тероризму в Кримінальному кодексі України було встановлено Законом України від 21 вересня 2006 року № 170-V «Про внесення змін до Кримінального та Кримінально-процесуального кодексів України щодо запобігання тероризму». Цим законом до кримінального законодавства було включено ст. 258-3, а також ст. 258-4. Частина 4 статті 258 КК України було виключено [7]. Стаття 258-3 КК України в редакції 2006 року передбачала відповідальність за вчинення одного з перелічених діянь: 1) створення терористичної групи; 2) створення терористичної організації; 3) керівництво терористичною групою; 4) керівництво терористичною організацією; 5) участь у терористичній організації; 6) участь у терористичній групі; 7) матеріальне сприяння створенню або діяльності терористичної групи чи терористичної організації; 8) організаційне сприяння створенню або діяльності терористичної групи чи терористичної організації; 9) інше сприяння створенню або діяльності терористичної групи або терористичної організації.

Під іншим сприянням створенню або діяльності терористичної групи або терористичної організації можна було розуміти фінансування діяльності терористичної групи або терористичної організації. Фінансове сприяння може здійснюватися у вигляді переказу грошових коштів на рахунок членів терористичної групи чи організації, безпосереднього передання таких коштів або іншим шляхом. Фінансова допомога на створення терористичного формування може полягати, наприклад, в оплаті зусиль суб'єкта з підшукування співучасників вчинення терористичного акту, їх навчання, оренди приміщення, придбання транспорту й т.ін. Така підтримка може здійснюватися до утворення терористичної групи. Крім того, фінансування може бути спрямоване на забезпечення функціонування діяльності створеної терористичної групи чи організації.

Стаття 258-4 КК України в редакції 2006 року передбачала відповідальність за одне з таких діянь: 1) вербування особи з метою вчинення терористичного акту; 2) фінансування особи з метою вчинення терористичного акту; 3) матеріальне забезпечення особи з метою вчинення терористичного акту; 4) озброєння особи з метою вчинення терористичного акту; 5) навчання особи з метою вчинення терористичного акту; 6) використання особи з метою вчинення терористичного акту. Під фінансуванням особи з метою вчинення терористичного акту треба було розуміти надання або збирання коштів для вчинення діянь, перелічених у ч. 1 ст. 258 КК України в редакції 2006 року.

Наступний етап створення законодавства щодо протидії фінансуванню тероризму відбувся у 2010 році. Так, Законом України від 18 травня 2010 року № 2258-VI «Про внесення змін до Закону України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом»" було внесено зміни до Кримінального кодексу України [8]. Цим законом було внесено зміни до редакції статей 258-3 та 258-4 КК України. Крім того, до кримінального законодавства було включено

спеціальну норму, яка передбачала відповідальність за фінансування тероризму, – ст. 258-5 (фінансування тероризму) КК України.

Створення в Україні нормативної бази щодо протидії фінансуванню тероризму є одним із пріоритетних напрямків національної кримінально-правової політики. Це відповідає зобов'язанням, які взяла на себе Україна перед міжнародною спільнотою. У рамках реалізації положень міжнародних документів Україна створила дієву систему протидії фінансуванню тероризму. Слід пам'ятати, що діяльність, спрямована на перешкодження фінансуванню тероризму, пов'язана з протидією відмиванню злочинних доходів. Успіху в боротьбі з міжнародним тероризмом можна досягти лише за наявності дієвої системи заходів, що сприяє зруйнуванню фінансової основи угруповань терористичної спрямованості. Тому перешкодження проникненню «брудного» капіталу в легальну економічну систему – важливий фактор, що сприяє зниженню активності терористичних організацій.

Підхід законодавця України цілком обґрунтований, оскільки суб'єкти з метою фінансування терористичних актів використовують економіку держав, де неефективно ведеться боротьба з відмиванням «брудних» коштів. Національна система заходів з протидії легалізації злочинних доходів для правоохоронних органів є добрим засобом для усунення умов, які сприяють проявам тероризму.

Список використаних джерел:

1. Закон України від 28 листопада 2002 року № 249-IV "Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом" // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – 3 січня. – № 1. – Ст. 2.
2. Закон України від 14 листопада 2014 року № 1702-VII "Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення" [Електронний ресурс] // Сайт : "Верховна Рада України". – Режим доступу до документу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1702-18>. – Дата доступу : 10.04.2015.
3. Типовое законодательство об отмывании денег и финансировании

терроризма, подготовленное Управлением Организации Объединенных Наций по наркотикам и преступности совместно с Международным валютным фондом (2003 г.) [Электронный ресурс] // Сайт : "Организация Объединенных Наций". – Режим доступа до документа : http://www.imolin.org/pdf/imolin/MLawRussian_IMoLIN.pdf. – Дата доступа : 10.04.2015.

4. Розпорядження Кабінету Міністрів України від 3 серпня 2005 року № 315-р "Про схвалення Концепції розвитку системи запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, і фінансуванню тероризму на 2005–2010 роки" // Офіційний вісник України. – 2005. – 26 серпня. – № 32. – С. 354. – Ст. 1951.

5. Розпорядження Кабінету Міністрів України від 9 березня 2011 року № 190-р "Про схвалення Стратегії розвитку системи запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, або фінансуванню тероризму на період до 2015 року" // Офіційний вісник України. – 2011. – 21 березня. – № 19. – С. 36. – Ст. 803, код акта 55268/2011.

6. Проект Закону України від 14 березня 2005 року № 7180 [Електронний ресурс] // Сайт : "Державна Служба фінансового моніторингу України". – Режим доступу до документа : http://www.sdfm.gov.ua/news.php?news_id=40&lang=uk. – Дата доступу : 10.04.2015.

7. Закон України від 21 вересня 2006 року № 170-V "Про внесення змін до Кримінального та Кримінально-процесуального кодексів України щодо запобігання тероризму" [Електронний ресурс] // Сайт : "Верховна Рада України". – Режим доступу до документу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/170-16>. – Дата доступу : 10.04.2015.

8. Закон України від 18 травня 2010 року № 2258-VI "Про внесення змін до Закону України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом»" [Електронний ресурс] // Сайт : "Верховна Рада України". – Режим доступу до документу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2258-17>. – Дата доступу : 10.04.2015.

БОНДАР В.С.

доцент кафедри професійних та спеціальних дисциплін
Луганського державного університету внутрішніх справ
імені Е.О. Дідоренка,
кандидат юридичних наук, доцент
bondarlivd@gmail.com

ІНФОРМАЦІЙНО-АНАЛІТИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРОТИДІЇ КРИМІНАЛЬНИМ ПРАВОПОРУШЕННЯМ, ПОВ'ЯЗАНИМ З ТЕРОРИЗМОМ

Практика боротьби з тероризмом переконливо свідчить, що без ефективного використання відомостей, які містяться в різних інформаційних системах та їх належного аналізу та синтезу ефективна протидія таким злочинним проявам неможлива. Оперативно-розшукова, слідча, судово-експертна та інші види практичної криміналістичної діяльності по боротьбі з тероризмом тісно пов'язана з процесом збирання, накопичення, зберігання, пошуку, передачі та видачі самої різної інформації.

Основу аналізу складають вже отримані знання суб'єкта про ознаки шуканого об'єкта, а також знайдена, зібрана та перевірена інформація, яка характеризує виявлений (або той, що виявляється) об'єкт.

В основі аналітичного дослідження (діяльності) знаходяться інформаційні процеси перетворення вихідної документованої інформації, яка накопичується в різних інформаційних системах, серед яких особливе значення мають:

- 1) інформаційно-пошукові системи криміналістичного призначення (криміналістична реєстрація);
- 2) інформаційно-пошукові системи реєстрації громадян загально-соціального призначення (паспортна, податкова, виборча тощо);
- 3) корпоративні інформаційно-пошукові системи (банків, страхових, будівельних, транспортних компаній) [3, с. 220].

Таким чином, отримання інформації та її всебічний аналіз складають основу інформаційно-аналітичного забезпечення протидії кримінальним

правопорушенням, пов'язаним з тероризмом, яке, своєю чергою, являє собою розгалужену складну систему, котра охоплює наступні напрями діяльності:

- аналіз зібраної правоохоронними органами статистичної інформації про стан, структуру та динаміку злочинності зазначеної категорії;
- аналіз інформації про обставини, способи вчинення терористичних актів, розробку результативних методів та засобів боротьби з ними;
- включення в процес аналізу та синтезу інформації, накопиченої в криміналістичних, оперативних, статистичних та інших обліках правоохоронних органів;
- використання відомостей, що містяться в базах даних, якими володіють інші державні органи та недержавні установи та організації (державна казначейська служба, державна фіскальна служба, державна реєстраційна служба, бази даних обліку робочого часу співробітників, бази персоналізованого обліку доступу співробітника до яких-небудь інформаційних систем, бази даних систем відеонагляду за об'єктами, бази даних сеансів всіх видів послуг зв'язку, що надаються населенню, бази даних провайдерів, які здійснюють надання послуг Інтернет своїм користувачам та ін.);
- використання сучасних комунікацій для створення умов для логічного та технічного об'єднання різних інформаційних масивів при вирішенні обліково-реєстраційних задач.

Результати аналізу можуть використовуватися під час проведення слідчих (розшукових) дій, негласних слідчих (розшукових) дій, в організаційно-управлінській діяльності підрозділів правоохоронних органів, а також у діяльності правозахисних та інших організацій і установ.

Отже, уся проблема аналітичної підготовки прийняття рішень у процесі досудового розслідування кримінального провадження має наступні аспекти:

- вилучення з багатьох інформаційних систем різномірних даних, поданих у різних форматах та приведення їх до єдиного формату та єдиної структури;

- організація зберігання та надання користувачам необхідної для прийняття рішень інформації;

- власно аналіз, у тому числі оперативний та інтелектуальний, підготовка планової або регулярної оцінки стану керованого об'єкта у вигляді паперових документів або екранних форм;

- підготовка результатів оперативного та інтелектуального аналізу і прийняття на основі адекватних рішень.

Одним із резервів підвищення ефективності інформаційно-аналітичного забезпечення протидії тероризму може стати створення відповідної інформаційної бази даних, орієнтованої на вирішення широкого кола задач у інтересах протидії терористичній діяльності:

- визначення кількісного складу терористів, які беруть участь у вогневому бої;

- аналіз складу озброєння терористичної групи;

- визначення бойового порядку терористів у ході вогневого бою (тактика дій головних похідних застав та розвідувальних дозорів, місця бойової охорони, засідок, кулеметних та снайперських вогневих точок, склад вогневих розрахунків, груп прикриття тощо);

- аналіз динаміки переміщення вогневих точок, сил нападу, прикриття, відходу;

- визначення окремих груп вогневих засобів, які діють спільно (компактно) при вчиненні декількох терористичних актів;

- визначення ролей окремих суб'єктів, озброєних конкретними екземплярами зброї (командир, водій, зв'язківець тощо) [2, с. 89; 5, с. 76];

- виявлення:

- а) об'єктів, що потребують особливої уваги при організації оперативного обслуговування, регулярного проведення негласних слідчих (розшукових) дій. До них слід, зокрема віднести: об'єкти, на яких виробляється, зберігається або використовується зброя; великі інкасовані об'єкти (банки, пункти обміну валюти); постійні маршрути інкасаторів;

підприємства, особливості виробничої діяльності яких дозволяють здійснювати виготовлення та ремонт зброї; розташування військових частин та підрозділів; постійні маршрути транспортування цінних вантажів, які супроводжуються озброєною охороною;

б) недоліків у системі державного контролю за обігом зброї;

в) осіб, які проявляють наміри заволодіти зброєю або вживають заходів з підготовки до викрадення;

г) організацій, посадових осіб та окремих громадян, які можуть надати допомогу у попередженні викрадень, або встановленні осіб, які їх скоїли;

д) найбільш цінної в оперативному відношенні інформації, створення з цією метою спеціалізованих банків даних.

Джерелами інформації для подібної бази даних можуть стати такі:

1) *зовнішні*: матеріали масової інформації, відомості, які надходять з різних органів влади та управління, судів, прокуратури, військових підрозділів, підприємств оборонної промисловості, транспортних організацій, звідки може бути отримана інформація з питань, пов'язаних з обігом озброєння; відомості з недержавних структур – колективів мисливців, приватних охоронних структур, які використовують вогнепальну зброю, боєприпаси, вибухові речовини та вибухові пристрої для виробничих, науково-дослідних, рятувальних робіт, забезпечення охорони;

2) *внутрішні*:

- справи оперативного обліку за фактами викрадення вогнепальної зброї, боєприпасів, вибухових речовин та вибухових пристроїв;

- справи оперативного обліку за фактами кримінальних правопорушень, вчинених із застосуванням вогнепальної зброї;

- розшукові справи на розшукуваних злочинців;

- колекції балістичного обліку Експертної служби МВС України,

зокрема:

• стріляні гільзи та кулі, вилучені на місцях зіткнення з незаконними збройними формуваннями та в місцях вчинення терористичних актів;

- втрачена членами незаконних збройних формувань у бою або за інших обставин зброя;
- дані, отримані від затриманих учасників незаконних збройних формувань і терористичних організацій.

Самостійну проблему складає ефективність перевірок за електронною куле-гільзотекою, котра залежить від багатьох характеристик системи, які можна умовно поділити на три групи: технічні можливості скануючого та записуючого пристрою (роздільна здатність, контрастність зображення тощо); можливості програмного забезпечення порівняння індивідуальних ознак зброї в слідах на стріляній гільзі; варіаційність прояву індивідуальних ознак зброї в слідах залежно від орієнтації гільзи при скануванні [1; 4].

Досвід формування електронних гільзотек свідчить про необхідність розробки для всіх користувачів єдиних правил запису та структурування електронних баз даних.

У теперішній час основна увага приділяється вдосконаленню технічних характеристик автоматизованих балістичних ідентифікаційних систем (далі – АБІС). Наприклад, більшість сучасних автоматизованих балістичних ідентифікаційних систем («POISC», «EvoFinder», «Alias», «IBIS» та ін.) забезпечені технологічними рішеннями, які дозволяють отримувати тривимірні зображення (оптичні сканери, програмні алгоритми, механічні та оптичні профилометри, наприклад, в АБІС «IBIS» – Integrated Ballistic Identification System, в модулі перевірки куль – BulletTrax3D), отримувати матриці профілю, що дозволяє точно описати конструктивні особливості бойку ударника та відображувача, а також особливості обробки патронного упору [1, с. 193].

Подальшим напрямом вдосконалення використання АБІС, яке сприятиме більш ефективному пошуку об'єктів є розробка ідеології єдиного класифікатора куль та гільз, а також слідів, що залишаються на їх поверхнях частинами зброї, та побудова вже на цій основі автоматизованої пошукової системи зброї. Для забезпечення можливості формування різними

дослідниками єдиної бази даних пошукової системи необхідна уніфікація методики вимірювань параметрів слідів відповідно до вказаного єдиного класифікатора. З цією метою розроблюється спеціальне програмне обладнання – фотомодуль та програмне забезпечення до нього для введення у БД інформації за слідами, що залишаються зброєю на кулях та гільзах. Розроблюване програмне забезпечення називається «Guns Explorer». Передбачається, що воно буде мати можливість сумісності з відповідними БД за зброєю, такими як бази даних лабораторії Федерального криміналістичного управління Німеччини (ВКА), FBI та ін. [6, с. 181-186].

До того ж за для подальшої реконструкції вогневого бою в базах даних мають фіксуватися відомості щодо місць виявлення слідів застосування вогнепальної зброї та інших слідових комплексів з чіткою орієнтацією до епізодів терористичного акту.

Слід пам'ятати, що технології 3D-моделювання можуть допомогти відтворити місце злочину в залі суду. Для цього може використовуватись технологія тривимірного моделювання та анімації, яка широко застосовується в сучасній кіноіндустрії. Наприклад, інструментарій, розроблений спеціалістами з Управління мультимедійної судово-медичної експертизи (Multimedia Forensic Unit) в Глазго дозволяє з високою точністю реконструювати місце злочину, а також моделювати тіла жертв для демонстрації поранень, нанесених вогнепальною та холодною зброєю.

Завдяки сучасним 3D-технологіям сторони кримінального провадження, суддя (суд), присяжні зможуть «перенестись» на місце злочину та побачити те, що відбувалося на власні очі. Таке рішення забезпечить можливість наочного подання речових доказів у суді. Судді та присяжні будуть позбавлені від необхідності вивчення довгих текстових описів та вислуховування розлогих показань свідків.

На підставі зазначеного можна зробити висновок, що інформаційно-аналітичне забезпечення є важливою та невід'ємною функцією оперативно-розшукової, слідчої, судово-експертної та інших видів криміналістичної

діяльності з боротьби з розглядуваною категорією злочинів. За для вдосконалення криміналістичної діяльності необхідно не тільки створювати спеціалізовані автоматизовані інформаційні системи, але й вдосконалювати вже існуючі. Лише за таких умов можливий ефективний аналіз обставин злочину та адекватна протидія терористичним проявам.

Список використаних джерел:

1. *Гиверц П.В.* Сравнительный анализ перспектив применения в судебно-баллистической идентификации микроскопов различных систем [Текст] / П.В. Гиверц, Г. Охерман, Л. Бокобза, Б. Шехтер // // Известия Саратовского университета. Серия Экономика. Управление. Право. – Ч. 2. – Вып. 1. – С. 191–195.

2. *Гузилов В.Г.* Особенности технико-криминалистического обеспечения пресечения, раскрытия и расследования преступлений, связанных с терроризмом [Текст]: Монография / В.Г. Гузилов, С.М. Колотушкин, А.В. Кочубей. – Волгоград: ВА МВД России, 2005. – 120 с.

3. Інформаційно-довідкове забезпечення кримінальних проваджень [Текст]: підручник / В.В. Бірюков, В.Г. Хахановський, В.С. Бондар; ред. В.В. Бірюков; Луганс. держ. ун-т внутр. справ ім. Е.О. Дідоренка. – К.: Центр учбової літератури, 2014. – 288 с.

4. *Кокин А.В.* Концептуальные основы криминалистического исследования нарезного огнестрельного оружия по следам на пулях [Текст]: монография / А.В. Кокин. – М., 2013. – 191 с.

5. *Колотушкин С.М.* Концепция создания и использования информационно-аналитической базы следов применения огнестрельного оружия в расследовании преступлений, связанных с терроризмом [Текст] / С.М. Колотушкин, Р.Р. Карданов // Бизнес в Законе. – 2006. – № 3–4. – С. 84–90.

6. *Федоренко В.А.* Выделение индивидуальных признаков на цифровых изображениях следов бойков [Текст] / В.А. Федоренко, М.В. Корнилов // Известия Саратовского университета. Серия Экономика. Управление. Право. – Ч. 2. – Вып. 1. – С. 181–186.

БРЯЩЕЙ Р.І.

старший науковий співробітник відділу досліджень
проблем злочинності у соціально-економічній сфері
Науково-дослідного інституту
Національної академії прокуратури України

ПРОБЛЕМИ ПОЧАТКУ ТА ОРГАНІЗАЦІЇ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ У КРИМІНАЛЬНИХ ПРОВАДЖЕННЯХ ПРО ВЧИНЕННЯ ТЕРОРИСТИЧНИХ АКТІВ

Зважаючи на те, що терористичні акти різняться великою кількістю способів їх вчинення та різноманітністю наслідків цих злочинів, що суттєво утруднює типізацію слідчих ситуацій і розробку практичних рекомендацій з їх розслідування, на сьогодні в Україні відсутні науково розроблені чіткі типові програми дій слідчого в конкретних слідчих ситуаціях, які виникають на різних етапах досудового розслідування. Нажаль, окремої криміналістичної методики проведення досудового розслідування терористичних актів досі не створено [1, с. 20].

В Законі України «Про боротьбу з тероризмом» названі такі способи вчинення терористичних актів: захоплення заручників, підпали, вбивства, тортури, залякування населення або вчинення інших посягань, – тобто перелік таких дій не є вичерпним [2].

Досудове розслідування це стадія кримінального провадження, яка розпочинається з моменту внесення відомостей про кримінальне правопорушення до Єдиного реєстру досудових розслідувань – електронної бази даних, відповідно до якої здійснюються збирання, зберігання, захист, облік, пошук, узагальнення даних, формування звітності та надання відомостей про заяви, повідомлення щодо кримінальних правопорушень, результати кримінального провадження (ст. 214 КПК України «Початок досудового розслідування»).

Передумовою для початку досудового розслідування злочинів, передбачених статтею 258 Кримінального кодексу України («Терористичний акт») та інших злочинів терористичної спрямованості, є надходження до

правоохоронного органу України заяви чи повідомлення про вчинене кримінальне правопорушення, яке містять фактичні дані, а саме безсумнівні відомості про застосування зброї, вчинення вибуху, підпалу чи інших дій, які створювали небезпеку для життя чи здоров'я людини або заподіяння значної майнової шкоди чи настання інших тяжких наслідків, а також наявність погрози вчинення зазначених дій.

Ця інформація може надходити у вигляді заяви чи повідомлення про вчинене кримінальне правопорушення з ознаками злочину терористичної спрямованості, як в усній формі, так і письмово.

Частіше за все, проблеми досудового розслідування терористичних актів, пов'язані: 1) зі складністю виявлення слідів, які вказують на причетність певних осіб до вчинення терористичного акту (сліди можуть бути знищені вибухом, пожежею, в результаті паніки серед потерпілих, свідків, а в окремих випадках і учасниками слідчого огляду, які не звернули на них уваги і не дослідили їх належним чином); 2) зі складністю установлення мети та мотиву підозрюваного у випадках, коли не було висунуто прямих погроз або якихось вимог до вчинення або після вчинення терористичного акту; 3) з об'єктивними складнощами в роботі зі свідками, що зумовлені як психологічним шоком, панікою, так і особливостями людського сприйняття; 4) зі створенням терористами несприятливого емоційного стану, що породжує багато чуток, викривлення інформації, домислів з боку свідків, а також безпідставним визнанням провини деякими психічно неврівноваженими особами, бажаними привернути до себе увагу, чим заважають процесу розкриття злочину та кримінальному провадженню; 5) з протидією розслідуванню з боку терористів, від намагань перешкоджати кримінальному провадженню аж до погроз вчинити повторні терористичні акти, якщо не будуть виконані їх вимоги.

Усі ці складнощі необхідно враховувати під час планування початкового етапу розслідування терористичного акту, а тому постають організаційні питання – про сили, які потрібні для успішного розслідування

кримінального правопорушення та про створення оптимальних умов для цього.

Для досягнення успіху необхідні цілеспрямованість, чітка організація та планування роботи членів слідчо-оперативної групи. «Планування розслідування – це його організуючий і направляючий початок. Ним має бути перейняте розслідування у кожній конкретній справі, проведення кожної конкретної слідчої дії, уся робота слідчого в цілому» [3, с. 20]. Як правило, успіх досудового розслідування злочину, який має ознаки терористичного акту, вчиненого з використанням вибухового пристрою залежить, насамперед, від правильної організації роботи слідчо-оперативної групи, раціональному вибору, розстановці та використанні сил, знарядь і засобів, які має у своєму розпорядженні слідчий, створенні оптимальних умов для проведення слідчих дій та оперативно-розшукових заходів саме на початковому етапі розслідування. Без перебільшення можна сказати, що на цьому найбільш відповідальному і складному проміжку досудового розслідування виконується основна частина роботи з розкриття злочину, закладається основа для успішного подальшого здійснення кримінального провадження.

Крім того, слід звернути увагу, що якщо слідчий отримує важливі відомості щодо обставин вчиненого злочину від оперативного підрозділу, то ці дані не можуть слугувати доказами у кримінальному провадженні без ретельної перевірки їх шляхом проведення слідчих дій. Вони можуть бути використані в процесі доказування лише тоді, коли будуть відповідати вимогам, що пред'являються до доказів кримінальним процесуальним законодавством. Проте таких відомостей іноді достатньо, щоб виключити ту або іншу версію, яка не знайшла свого підтвердження.

Таким чином, вирішення проблем початку та організації досудового розслідування у кримінальному провадженні про вчинення терористичного акту відіграє вирішальну роль у забезпеченні повноти, об'єктивності та

всебічності розслідування, притягненні винних до кримінальної відповідальності та постановлення законного судового рішення.

Список використаних джерел:

1. *Букаев Н.М., Вассалатий Ж.В.* Методика расследования преступлений террористического характера: монография. – М.: Юрлитинформ, 2010. – С. 20.
2. Закон України «Про боротьбу з тероризмом».
3. Криминалистика, под ред. С.П. Митричева и П.И. Тарасова-Родионова. Госюриздат, М., 1952. – С. 20.

ВАСИЛИШИН В.О.

суддя Броварського міськрайонного суду Київської області

ЛЕОНОВ Б.Д.

провідний науковий співробітник Національної академії Служби безпеки України,
доктор юридичних наук, старший науковий співробітник

leonov-boris@yandex.ua

**МІЖНАРОДНЕ СПІВРОБІТНИЦТВО У СФЕРІ БОРОТЬБИ
З ТЕРОРИЗМОМ**

За красномовними результатами міжнародна інтернаціоналізація і глобалізація сучасного світу, крім позитивного впливу, зумовлює і низку негативних чинників, серед них – збільшення сприятливих можливостей для розвитку злочинності та її проявів, зокрема у вигляді тероризму. Розвиток міжнародного тероризму випереджав антитерористичні зусилля держав у минулому столітті і продовжує їх випереджати на початку нового століття, що зумовлює необхідність пошуку дієвих шляхів підвищення ефективності антитерористичного співробітництва держав [1, с. 42].

Ефективне міжнародне співробітництво у сфері боротьби з тероризмом з урахуванням цих негативних процесів неможливе без скоординованої роботи міжнародної спільноти, оскільки характер сучасного тероризму вимагає глобального реагування на його виклики на засадах міжнародної співпраці й кооперації.

Як правило, міжнародне співробітництво у сфері боротьби з тероризмом здійснюється шляхом: 1) встановлення на міжнародному рівні єдиних підходів щодо притягнення до кримінальної відповідальності за тероризм та його прояви; 2) розробки та укладання міжнародних договорів у сфері боротьби з тероризмом, прийняття інших міжнародних документів як правової основи регулювання діяльності держав, міжнародних організацій у цій сфері.

Практично ця діяльність може мати характер співробітництва у сфері вироблення єдиної державної політики щодо запобігання тероризму, оперативного обміну інформацією між органами кримінальної юстиції,

кримінального переслідування терористів і притягнення їх до відповідальності

Міжнародне співробітництво у боротьбі з сучасним тероризмом ґрунтується на таких принципах: 1) принцип осуду тероризму, незалежно від цілей терористів, що закріплено практично в усіх міжнародних конвенціях про боротьбу з тероризмом; 2) відмова від будь-яких форм (фінансова, військово-технічна та ін.) сприяння терористам; 3) співробітництво на світовому рівні в боротьбі з фінансовими й технологічними можливостями сучасного тероризму; 4) захист світових культур і релігій від екстремістського впливу тероризму; 5) дотримання норм міжнародного права [2, с. 142–165].

Правову основу співробітництва у сфері боротьби з тероризмом в даний час складають універсальні антитерористичні конвенції: Конвенція про злочини та деякі інші акти, що вчиняються на борту повітряних суден, 1963 р. (набрала чинності 1969 р.), Конвенція про боротьбу з незаконним захопленням повітряних суден, 1970 р. (набрала чинності 1971 р.), Конвенція про боротьбу з незаконними актами, спрямованими проти безпеки цивільної авіації, 1971 р. (набрала чинності 1973 р.), Конвенція про запобігання та покарання злочинів проти осіб, які користуються міжнародним захистом, у тому числі дипломатичних агентів, 1973 р. (набрала чинності 1977 р.), Міжнародна конвенція про боротьбу із захопленням заручників, 1979 р. (набрала чинності 1983 р.), Конвенція про фізичний захист ядерного матеріалу, 1980 р. (набрала чинності 1987 р.), Протокол про боротьбу з незаконними актами насильства в аеропортах, що обслуговують міжнародну цивільну авіацію, (1988), Конвенція про боротьбу з незаконними актами, спрямованими проти безпеки морського судноплавства, 1988 р. (набрала чинності 1992 р.), Протокол про боротьбу з незаконними актами, спрямованими проти безпеки стаціонарних платформ, розміщених на континентальному шельфі (1988), Міжнародна конвенція про боротьбу з бомбовим тероризмом (1997), Міжнародна конвенція про боротьбу з

фінансуванням тероризму (1999), Міжнародна конвенція про боротьбу з актами ядерного тероризму (2005).

Відповідно до п/п. “d ” п. 3 резолюції Ради Безпеки ООН від 28.09.2001 № 1373 всі держави, у тому числі Україна, мають стати якнайскоріше учасниками відповідних міжнародних конвенцій і протоколів про боротьбу з тероризмом.

Україна є учасником усіх міжнародних конвенцій, що регулюють боротьбу з тероризмом. На даний час Верховною Радою України ратифіковано, зокрема Міжнародну конвенцію про боротьбу з фінансуванням тероризму (підписана 09.12.99, ратифікована із заявою Законом України від 12.09.2002 № 149-IV, набрала чинності для України 05.01.2003); Європейську конвенцію про боротьбу з тероризмом (ETS №90) (підписана 27.01.77, ратифікована Законом України від 17.01.2002, набрала чинності для України 14.06.2002); Конвенцію Ради Європи про запобігання тероризму (підписана 16.05.2005, ратифікована з заявами і застереженнями Законом України від 31.07.2006 № 54-V, набрала чинності для України 01.06.2007); Міжнародну конвенція про боротьбу з бомбовим тероризмом (підписана 15.12.97, Україна приєдналась до Конвенції із застереженнями Законом України від 29.11.2001 № 2855-III); Конвенцію Ради Європи про відмивання, пошук, арешт та конфіскацію доходів, одержаних злочинним шляхом, та про фінансування тероризму (підписана 16.05.2005, ратифікована з заявами і застереженнями Законом України від 17.11.2010, набрала чинності для України 01.06.2011). Крім цього, Україною ратифіковано також Протокол, що вносить зміни до Конвенції Ради Європи про запобігання тероризму (від 20.09.2006).

Як член Ради Безпеки ООН, Україна дотримується всіх резолюцій і рішень Ради Безпеки, зокрема, у сфері боротьби з міжнародним тероризмом. На урядовому рівні здійснюються заходи з виконання резолюцій Ради безпеки ООН від 28 вересня 2001 р. № 1373, від 15 січня 2002 р. № 1388 та від 16 січня 2002 р. № 1390, спрямованих на недопущення використання

території України міжнародними терористичними організаціями й дотримання режиму санкцій щодо «Аль-Каїди» та афганського руху «Талібан».

Більшість із цих документів створюють достатню правову основу для реалізації спільних дій щодо боротьби з тероризмом.

Заслуговує на увагу діяльність ООН щодо розробки й узгодження проекту всеохоплюючої конвенції щодо міжнародного тероризму, в якій має бути наведено універсальне міжнародно-правове визначення тероризму.

Водночас, прояви міжнародної конфліктності у вигляді тероризму не можна усунути лише через укладання міжнародних договорів, діями ООН, інших міжнародних організацій. Тому вважаємо, що функцію забезпечення контролю міжнародної конфліктності має брати на себе міжнародне кримінальне право й суміжні галузі права.

Список використаних джерел:

1. *Змеевский, А.В.* Международно-правовая борьба с терроризмом [Текст] / А. В. Змеевский // Международное право в современном мире: сб. статей; отв. ред. Ю. М. Колосов. – М., 1991. – С. 27–41.

2. *Глотова С.В.* Правовые аспекты борьбы с терроризмом и Совет Безопасности ООН [Текст] / С.В. Глотова // Москов. журн. междунар. права. – 2005. – №4. – С. 142–165.

ВОВК А.Ю.

студент Полтавського юридичного інституту
Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого
annvovk1@rambler.ru

ОСОБЛИВОСТІ РОЗМЕЖУВАННЯ СКЛАДІВ ЗЛОЧИНІВ: ТЕРОРИСТИЧНИЙ АКТ І ДИВЕРСІЯ

Терористичні акти і диверсії останнім часом набувають значної поширеності як в усьому світі, так і на території України. Зокрема випадки кваліфікації за ст. 113 та ст. 258 Кримінального кодексу України (далі – КК) значно почастишали, в зв'язку з подіями в країні, зокрема на Сході. Суспільна небезпечність цих злочинів обумовлена тим, що навіть одиничні акти можуть завдати серйозної шкоди життю і здоров'ю населення, значних матеріальних збитків. Важливо, що такого роду злочинними діями заподіюється також серйозна морально-політична шкода тощо. Зазначена обставина обумовлює необхідність більш детального вивчення ознак таких суміжних злочинів як терористичний акт і диверсія.

Ці злочини були об'єктом наукових досліджень В.Ф. Антипенка, Г.В. Андрусіва, О.Ф. Бантишева, В.П. Ємельянова, С.В. Коваленка та інших.

Мета даного дослідження полягає у здійсненні порівняльного аналізу злочинів передбачених статтями 113 та 258 КК України.

Ряд названих нижче відмінностей дозволяє зробити висновок, що це є два суміжні, але достатньо різні за суттю склади злочинів. Таким чином, виникає конкуренція ст. 258 КК України та ст. 113 КК України. Потрібно відзначити, що поява норми про відповідальність за диверсію була пов'язана зі встановленням у державі революційного правопорядку. Радянська влада таким чином намагалася захиститися від «ворогів революції». Але інші законодавець залишає відповідну норму в кримінальному законодавстві. Водночас поява в кримінальному законодавстві ст. 258 «Терористичний акт» фактично зайняло ту ж нішу, яку займала диверсія. Тож не можна погодитися з тим, що основна відмінність цих злочинів, полягає саме в меті, бо при диверсії обов'язкова мета – ослаблення держави – фактично охоплює такі

цілі терористичного акту: порушення громадської безпеки, залякування населення, провокація воєнного конфлікту, міжнародні ускладнення [1].

По-перше, розмежування цих складів злочину насамперед необхідно проводити за об'єктом.

Терористичний акт та диверсія посягають на різні суспільні відносини, яким заподіюється шкода. В чинному КК України законодавець визнав родовим об'єктом терористичного акту громадську безпеку, розмістивши відповідно ст. 258 в розділі IX Особливої частини КК «Злочини проти громадської безпеки», тобто визнавши, що саме громадська безпека потребує охорони від цього виду злочину, а саме стану захищеності інтересів суспільства, сконцентрованих у його матеріальних і духовних цінностях від загальнонебезпечних посягань або від загрози їх вчинення. Однак В.Ф. Антипенко визначає, що «громадська безпека не може бути основним об'єктом тероризму... Залякування в тероризмі виступає не самоціллю, а засобом досягнення мети впливу на основний об'єкт, цим реалізується спонукання відповідних осіб до вигідних для терористів рішень. Основним же об'єктом в тероризмі є національні та наднаціональні інститути» [2]. Глобалізм терористичного акту, його катастрофогенність і підвищена небезпека зумовлюються «випадковим» вибором об'єкта безпосереднього впливу терористів. Тому тероризм по суті використовує насильство щодо незахищених людей та матеріальних об'єктів, які не причетні до суті конфлікту.

Диверсія належить до «Злочинів проти основ національної безпеки України» і посягає на безпеку держави в економічній, екологічній, воєнній або будь-якій іншій сфері відповідно до спрямованості конкретного акту диверсії. Ці діяння спрямовані на підрив конституційного ладу та безпеки держави як найважливіших складових елементів організації суспільства. Крім цього, для даного злочину характерним є обов'язковий додатковий об'єкт, який має різний зміст у різних формах цього злочину (здоров'я особи, власність, навколишнє середовище). При вчиненні диверсії об'єкт завжди

детально обирається з метою спричинення якнайбільшої шкоди державі та її ослаблення [5].

По-друге, відмінності в об'єктивній стороні, які полягають в наступному. Терористичний акт своїми діями, перш за все, спрямований на створення небезпеки для життя чи здоров'я людини, заподіяння значної майнової шкоди чи настання інших тяжких наслідків, тобто досягнення злочинної мети не потребує реального настання шкідливих наслідків. Також характеризується спрямованістю на спричинення шкоди невизначеному колу осіб і вчиняється загально-небезпечним способом, пов'язаним перед усім із спричиненням шкоди особі, а з іншого боку – із знищенням чи пошкодженням матеріальних об'єктів. До того ж, завдання шкоди матеріальним об'єктам за своєю суттю є ні чим іншим як формою психічного тиску на людей, способом їх залякування. Склад диверсії передбачає спрямованість злочинних дій безпосередньо на масове знищення людей, заподіяння шкоди їхньому здоров'ю, на зруйнування чи пошкодження об'єктів, які мають важливе народногосподарське значення на радіоактивне забруднення, масове отруєння, поширення епідемій, епізоотій чи епіфітотій. Слід відзначити і таку специфічну обставину, що у диверсії при описанні законодавцем способу злочину, акцент зроблено не стільки на спричинення ушкоджень людям, скільки на знищення чи пошкодження майнових об'єктів [3].

Відмінність диверсії від терористичного акту також пов'язана зі способом вчинення суспільно небезпечних дій. Якщо для терористичного акту властива більш відкрита поведінка винних осіб, публічне взяття на себе відповідальності, демонстрація причетності до настання тяжких наслідків, то для диверсії – це таємність, прихованість дій злочинця, прагнення останнього та організаторів диверсії лишатись якомога довше невідомими [6]. Диверсія – силова акція підривного характеру, яка передбачає безпосередні втрати. Суспільний резонанс операції не цікавить диверсанта і є, навіть,

небезпечним. В ідеалі диверсія імітує техногенну катастрофу, нещасний випадок або силову акцію, здійснену іншою силою.

В той час як суспільний резонанс терористичного акту необхідний для досягнення злочинної мети. Широке поширення інформації про терористичний акт, перетворення його на найбільш обговорювану подію є ключовим елементом тактики терориста. Теракт, який залишився непоміченим або засекреченим, втрачає сенс.

Об'єктивна сторона терористичного акту передбачає вчинення визначених у диспозиції дій і погрози вчинити такі дії. Тоді як диверсія передбачає лише вчинення дій.

По-третє, відмінності є і в суб'єктивній стороні, насамперед, у меті. Терористичний акт спрямований на порушення громадської безпеки, залякування населення, провокування воєнного конфлікту, міжнародного ускладнення, або вплинути на прийняття рішень чи вчинення або не вчинення дій органами державної влади чи місцевого самоврядування, службовими особами цих органів, об'єднаннями громадян, юридичними особами, або привернути увагу громадськості до певних своїх політичних, релігійних чи інших поглядів. У більшості випадків, особа, що вчинила теракт, ставить собі за мету створення таких умов, за яких органам державної влади, юридичним чи фізичним особам найбільш ефективно нав'язується його власна воля (терористичної групи, організації) [4].

На відміну цьому, мета вчинення диверсії полягає в ослабленні держави з можливим наступним її знищенням як політичної організації суспільства. Щодо громадської занепокоєності, що виникає після диверсійних дій, то вона не охоплюється складом злочину.

Отже, розмежувати терористичний акт і диверсію можна за об'єктом посягання, характером дій і спрямованістю наслідків, способом вчинення та характером злочинних дій та метою вчинення злочину. Тож судам необхідно уважно досліджувати всі ці ознаки перш ніж піддати особу кримінальному покаранню, хоча слід визнати, що на практиці досить часто ці склади

злочинів «змішуються» і є «взаємозамінюючими». Задля уникнення цього вважаю слід окремо наголошувати на способі вчинення злочинних дій та його відкритість чи прихованість.

Список використаних джерел:

1. *Андрусів Г.В., Бантишев О.Ф., Діденко Б.М.* Відповідальність за особливо небезпечні злочини проти держави. / Г.В. Андрусів, О.Ф. Бантишев, Б.М. Діденко. – К., 1994. – 33 с.
2. *Антипенко В.Ф.* Поняття тероризму: кримінально-правове визначення // *Право України.* – 1999. – № 2. – С. 92-95.
3. *Ємельянов В.П.* Понятійний апарат у сфері правової протидії тероризму: теоретичне та практичне значення / В.П. Ємельянов // *Форум права.* – 2011. – № 1. – С. 348– 361 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.nbuv.gov.ua/ejournals/FP/2011-1/1levptpz.pdf>
4. *Забродець Л.* Порівняльний аналіз злочинів передбачених статтями 113 (Диверсія) та 258 (Терористичний акт).– Режим доступу: <http://naub.oa.edu.ua/2012/porivnyalnyj-analiz-zlochyniv-peredbachenyh-stattyamy-113-dyversiya-ta-258-terorystychnyj-akt/>
5. *Матвійчук В.К.* Злочини проти основ національної безпеки: поняття та загальна характеристика/ В.К. Матвійчук // *Юридична наука.*– 2013.– № 9.– С. 80–87
6. Науково-практичний коментар до Кримінального кодексу України / Під заг. редакцією Потєбенька М.О., Гончаренка В.Г. – К.: Форум, 2001. – У 2-х ч. – С. 3–34.

ГАДІОН Н.М.

провідний науковий співробітник
відділу досліджень проблем злочинності
у соціально-економічній сфері
Науково-дослідного інституту
Національної академії прокуратури України
gadion-natasha@mail.ru

МАРЕНИЧ Д.П.

провідний науковий співробітник
відділу досліджень проблем злочинності
у соціально-економічній сфері
Науково-дослідного інституту
Національної академії прокуратури України

ПРОТИДІЯ ФІНАНСУВАННЮ ТЕРОРИЗМУ

В усьому світі на сьогодні проблеми тероризму мають особливу актуальність. Уваги науковців заслуговують дослідження умов та факторів, що сприяють як існуванню тероризму, так і його розвитку. До таких факторів в першу чергу доцільно віднести систему фінансування тероризму.

Значний внесок у вивчення проблем кримінально-правової протидії тероризму зробили такі вітчизняні дослідники, як В.О. Глушков, В.М. Дрьомін, Н.А. Зелінська, О.М. Костенко, М.І. Хавронюк, С.С. Яценко та інші. В той же час дослідження питання протидії тероризму в Україні мали переважно теоретичний характер, а прийняті законодавчі акти швидше приймалися не з метою їх використання, а для виконання взятих на себе зобов'язань у напрямку європейської інтеграції. З цих причин, коли наша країна у 2014 році зіткнулася з проявами тероризму на своїй території, це стало серйозним викликом для кримінально-правової політики України та зробило актуальним питання щодо її готовності ефективно протидіяти цьому суспільно небезпечному явищу та упереджувати його.

Уперше таке явище, як фінансування тероризму, в межах міжнародного права було підняте в 1994 році в Декларації Організації Об'єднаних Націй (далі – ООН). Так, Декларацією про заходи по ліквідації міжнародного тероризму закріплено обов'язок країн «утримуватися від організації

терористичної діяльності, підбурювання до неї, сприяння її здійсненню, фінансування...»[1].

До основних нормативно-правових актів, які регулюють питання протидії фінансуванню тероризму в Україні, є Закони України «Про боротьбу з тероризмом» від 20.03.2003 № 638-IV, «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення» від 14.10.2014 № 1702-VII та Кримінальний кодекс України, де зокрема передбачено відповідальність за фінансування тероризму(ст. 258-5 КК України).

Законом України «Про боротьбу з тероризмом» визначається, що тероризм – суспільно небезпечна діяльність, яка полягає у свідомому, цілеспрямованому застосуванні насильства шляхом захоплення заручників, підпалів, убивств, тортур, залякування населення та органів влади або вчинення інших посягань на життя чи здоров'я ні в чому не винних людей або погрози вчинення злочинних дій з метою досягнення злочинних цілей[3].

У зв'язку із складною ситуацією в східних регіонах України, наслідком якої є захоплення заручників, цивільних та військових об'єктів, загострення суспільно-політичної обстановки та людські жертви, набуває актуальності питання позбавлення осіб, пов'язаних із терористичною та сепаратистською діяльністю, джерел фінансування.

Кримінальний кодекс України передбачає кримінальну відповідальність за дії, вчинені з метою фінансового або матеріального забезпечення окремого терориста чи терористичної групи (організації), організації, підготовки або вчинення терористичного акту, втягнення у вчинення терористичного акту, публічних закликів до вчинення терористичного акту, сприяння вчиненню терористичного акту, створення терористичної групи (організації) (ст. 258-5 КК України) [2].

Законом України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню

тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення» визначено, що фінансування тероризму – надання чи збір будь-яких активів з усвідомленням того, що їх буде використано повністю або частково:

- для будь-яких цілей окремим терористом, терористичною групою або терористичною організацією;

- для організації, підготовки і вчинення окремим терористом, терористичною групою або терористичною організацією визначеного Кримінальним кодексом України терористичного акту, втягнення у вчинення терористичного акту, публічних закликів до вчинення терористичного акту, створення терористичної групи чи терористичної організації, сприяння вчиненню терористичного акту, провадження будь-якої іншої терористичної діяльності, а також спроби вчинення таких дій [4].

За даними звіту про зареєстровані кримінальні правопорушення та результати їх розслідування протягом 2015 року органами Служби безпеки України обліковано 72 кримінальних правопорушення за ст. 258-5 КК України (за 2014 рік – 48 проваджень), з яких у 4 провадженнях особам вручено повідомлення про підозру (за 2014 рік – 4) та лише по двох провадженнях обвинувальні акти направлені до суду (за 2014 рік – 2) [6].

Статтею 6 Закону України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, або фінансуванню тероризму» передбачено, що суб'єкт первинного фінансового моніторингу зобов'язаний:

- виявляти фінансові операції, стосовно яких є достатні підстави підозрювати, що вони пов'язані, стосуються або призначені для фінансування тероризму та в день їх виявлення або спроби їх проведення інформувати про це Держфінмоніторинг України та визначені законом правоохоронні органи, зокрема Службу безпеки України та прокуратуру України;

- здійснювати класифікацію своїх клієнтів з урахуванням критеріїв ризиків, визначених Держфінмоніторингом України та органами, що

здійснюють регулювання та нагляд за їх діяльністю, під час проведення ними фінансових операцій, що можуть бути пов'язані з легалізацією (відмиванням) доходів, одержаних злочинним шляхом, або фінансуванням тероризму, і вживати застережних заходів щодо клієнтів, діяльність яких свідчить про підвищений ризик проведення ними таких операцій [4].

Отже, саме на суб'єкта первинного фінансового моніторингу покладається обов'язок під час встановлення ділових відносин, визначати за відповідними критеріями, зокрема за типом клієнта, географічним розташуванням країни реєстрації клієнта або установи, через яку він здійснює передачу (отримання) активів, і видом товарів та послуг, рівень ризику клієнта.

Таким чином, з метою зменшення ризиків суб'єктів первинного фінансового моніторингу бути використаними злочинцями з метою фінансування тероризму вважаємо за необхідне рекомендувати їм використовувати право відмовитися від проведення фінансової операції у разі, якщо фінансова операція містить ознаки такої, що згідно із Законом підлягає фінансовому моніторингу, у тому числі у відношенні яких виникли підозри, що вони пов'язані, стосуються або призначені для фінансування тероризму та повідомляти про це Держфінмоніторинг України, Службу безпеки України та Прокуратуру України у встановлений статтею 10 Закону України «Про запобігання та протидію легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення» строк [5].

Список використаних джерел:

1. Декларація про заходи по ліквідації міжнародного тероризму від 09.12.1994 // Офіційний сайт Верховної ради України. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/995_502.
2. Кримінальний кодекс України від 5 квітня 2001 року // Відомості Верховної Ради України. – 2001. – № 25–26. – Ст. 131.
3. Закон України «Про боротьбу з тероризмом» від 20.03.2003 № 638-IV // Офіційний сайт Верховної ради України. [Електронний ресурс]. –

Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/638-15/print1433866526566313>.

4. Закону України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення» від 14.10.2014 № 1702-VII // Офіційний сайт Верховної ради України. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу :<http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1702-18>.

5. Рекомендації для суб'єктів первинного фінансового моніторингу щодо ризиків, пов'язаних із фінансуванням сепаратистських та терористичних заходів на території України // Офіційний сайт Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку. [Електронний ресурс]. - Режим доступу :<http://www.nssmc.gov.ua/activities/finmonitoring/protydiya>.

6. Статистична звітність форми № 1 (місячна) «Єдиний звіт про кримінальні правопорушення» // Офіційний веб-портал Генеральної прокуратури України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.gp.gov.ua>.

ГОГУСЬ О.В.

провідний науковий співробітник
відділу досліджень проблем злочинності у соціально-економічній сфері
Науково-дослідного інституту
Національної академії прокуратури України

ОКРЕМІ ПИТАННЯ НЕЙТРАЛІЗАЦІЇ ЗАГРОЗ ЗНИЩЕННЯ МАЙНА ШЛЯХОМ ПІДПАЛУ ТА ІНШИХ ТЕРОРИСТИЧНИХ ПРОЯВІВ ЩОДО СУБ'ЄКТІВ КРИМІНАЛЬНО-ПРОЦЕСУАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ДЛЯ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЇХ БЕЗПЕКИ

Серед важливих заходів із протидії злочинності в цілому та терористичним проявам зокрема варто виокремити державне забезпечення безпеки суб'єктів кримінально-процесуальної діяльності, членів їх сімей і близьких родичів, оскільки безпека людини як і її життя, здоров'я та недоторканність віднесені в Конституції України до найбільших соціальних цінностей [1. ч. 1 ст. 3]. Окремим видом загроз їх життю, здоров'ю, житлу та майну є знищення чи пошкодження майна шляхом підпалу. Злочинці при їх вчиненні витрачають незначні зусилля, однак кримінальні провадження за такими фактами характеризуються складністю розкриття та розслідування, встановлення винних у підпалі та притягнення їх до кримінальної відповідальності. Шкода, що заподіюється такими злочинними діями, є надзвичайно істотною як за обсягом, так і за характером, а нерідко становить і тяжкі наслідки. Нерідко розкриття злочинів і провадження у справах ускладнюється соціальним становищем їх суб'єктів, як, зокрема, посадове, матеріальне, політичне тощо. Особи, які володіють інформацією щодо таких злочинів, незавжди беруть участь у правоохоронних заходах, оскільки побоюються помсти. Залежно від ролі тієї чи іншої особи у зазначених правовідносинах можна було б застосовувати такі заходи безпеки. Так, для випадкових очевидців чи непрямих свідків факту злочину можна застосовувати, за необхідності, зміну анкетних даних у матеріалах справи; впізнання чи інші слідчі дії за їх участю повинні проводитися лише поза можливістю візуального спостереження їх з боку інших учасників цих дій; закритий судовий розгляд; у разі необхідності, й інші заходи безпеки (зміна

прізвища, зміна номерних знаків автомобіля, зміна телефону, зміна місця роботи або служби, переселення в інше місце проживання або до місць, що унеможливають вплив на цих осіб, зміна зовнішності, фізична охорона, видача засобів сповіщення про небезпеку та засобів особистої охорони тощо). При чому, забезпечувати безпеку цих осіб варто не лише в ході провадження справи, але і в разі необхідності, по його завершенню доти, поки не зникне загроза небезпеки їх життю, здоров'ю, житлу чи майну [6. ч. 1 ст. 20, ч. 5 ст. 22]. Наведені заходи мали б свій ефект і щодо тих обвинувачених, котрі співробітничать зі слідством і не перебувають під вартою. Працівникам суду і правоохоронних органів може бути видана зброя (із попереднім навчанням правилам поводження з нею) [5. п. б ст. 5]. Стосовно ув'язнених обвинувачених чи підсудних, то логічним було б тримання їх під вартою у різних установах з тим, щоб унеможливити обмін інформацією між ними щодо обставин кримінального провадження та запобігти їх незаконному психологічному чи фізичному впливу один на одного [4. ст. 10].

Для дієвого забезпечення безпеки суб'єктів кримінально-процесуальної діяльності потрібно вживати не лише правових, але і психологічних, пропагандистських, виховних, організаційних та інших заходів з тим, щоб несуб'єкти судочинства боялися незаконного впливу, а щоб самі потенційні правопорушники утримувалися від незаконних дій, усвідомлюючи невідворотність юридичної відповідальності. За фактами незаконного впливу на суб'єктів кримінально-процесуальної діяльності, членів їх сімей та близьких родичів, перешкоджання законній діяльності слідчого або прокурора треба встановлювати винних та притягувати їх до відповідальності, не залишаючи без уваги жоден факт такої протиправної поведінки [2. ст.ст. 342–343, 345, 347, 348, 349, 350, 352, 376, 377–381, 386, 397–400].

Корисним для більш ефективного забезпечення безпеки суб'єктів кримінально-процесуальної діяльності є запозичення позитивного досвіду іноземних держав, як зокрема, Сполучених Штатів Америки, де прокурор,

котрий буде підтримувати обвинувачення, супроводжує провадження у справі з самого його початку, дає поради слідчим чи оперативним працівникам. Цей підхід запроваджено і в новому Кримінальному процесуальному кодексі України [3. ст. 37].

Органи прокуратури мають координувати такі напрями державного забезпечення безпеки суб'єктів кримінально-процесуальної діяльності:

- державне забезпечення безпеки працівників прокуратури, які брали участь у кримінальному провадженні;

- вивчення характеру і спрямованості загроз щодо інших суб'єктів кримінально-процесуальної діяльності, членів їх сімей та близьких родичів, а також прийняття щодо них рішень про забезпечення їх безпеки ще до направлення справи до суду;

- на судових стадіях – своєчасне клопотання перед судом про застосування необхідних заходів безпеки щодо суб'єктів кримінально-процесуальної діяльності, членів їх сімей та близьких родичів;

- вивчення характеру і спрямованості загроз щодо суб'єктів кримінально-процесуальної діяльності після завершення кримінального провадження, а також прийняття щодо них рішень про забезпечення їх безпеки;

- нагляд за дотриманням законів при прийнятті чи виконанні рішень про державне забезпечення безпеки як на стадіях досудового і судового провадження, так і по його завершенню, в тому числі і під час виконання вироку [7. ч. 2 ст. 25].

Удосконалення системи державного забезпечення безпеки суб'єктів кримінально-процесуальної діяльності дозволило б особам, котрі бажають повідомити про правопорушення, не боятися за наслідки своїх активних дій, що сприяло б посиленню правоохоронної роботи у цій сфері. Підвищенню ефективності забезпечення безпеки житла та майна суб'єктів кримінально-процесуальної діяльності, членів їх сімей та близьких родичів, від реалізації загроз щодо його знищення чи пошкодження шляхом підпалу, сприятиме

комплекс наступних заходів: 1) своєчасність прийняття рішень про заходи безпеки та своєчасне виконання таких рішень; 2) оперативні та роз'яснювальні заходи щодо усунення мотивів таких загроз у зацікавлених осіб; 3) протипожежні та інші охоронні заходи щодо майна осіб, взятих під захист; 4) заходи кримінально-процесуального реагування на протиправні дії щодо життя, здоров'я, житла та майна цих осіб; 5) заходи по усуненню причин і умов, що сприяли виникненню загроз як майну, так і життю, здоров'ю та житлу осіб, взятих під захист. Це сприяло б не тільки забезпеченню безпеки суб'єктів кримінально-процесуальної діяльності, але і дозволило б посилити протидію злочинності в цілому та мало б профілактичний ефект проти терористичних проявів.

Список використаних джерел:

1. [Конституція України](#) від 28 червня 1996 р. № 254к/96-ВР // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – Ст. 141.
2. [Кримінальний кодекс України](#) від 05 квітня 2001 р. № 2341-III // Відомості Верховної Ради України. – 2001. – № 25–26. – Ст. 131.
3. [Кримінальний процесуальний кодекс України](#) від 13 квітня 2012 р. № 4651-VI // Відомості Верховної Ради України. – 2013. – № № 9–10, 11–12, 13. – Ст. 88.
4. [Кримінально-виконавчий кодекс України](#) від 13 квітня 2012 р. № 4651-VI // Відомості Верховної Ради України. – 2004. – № 3–4. – Ст. 21.
5. [Про державний захист працівників суду і правоохоронних органів](#): Закон України від 23 грудня 1993 р. № 3781-XII [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/3781-12>
6. [Про забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінально-процесуальній діяльності](#): Закон України від 23 грудня 1993 р. № 3782-XII [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/3782-12>
7. [Про прокуратуру](#): Закон України від 14 жовтня 2014 р. № 1697-VII [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1697-18>.

ГРАЧОВ С.В.

начальник сектору Управління Служби безпеки України
у Дніпропетровській області,
кандидат юридичних наук

ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ВСТАНОВЛЕННЯ ОБМЕЖЕНЬ НА ЕКСПОРТ КОНТРОЛЬОВАНИХ ТОВАРІВ ДО РОСІЙСЬКОЇ ФЕДЕРАЦІЇ

Після початку військової агресії РФ проти України в березні 2014 р., анексії Криму та підтримки російською стороною масштабних дій терористичних груп та незаконних збройних формувань на сході України, виникли серйозні проблеми, пов'язані з експортом до РФ товарів військового призначення і подвійного використання та введенням законодавчо обґрунтованих обмежень на його здійснення.

Практичне вирішення вказаного питання є досить складним, оскільки до 2014 р. російсько-український оборонний товаропотік складав 7–8 тис. найменувань, а до співробітництва були залучені 1330 підприємств РФ та України. Серед постачальників комплектуючих для українського ОПК більше 70% розташовані в РФ, при цьому 400 підприємств російського ОПК залежить від прямих поставок комплектуючих саме з України.

Рішення про заборону ВТС з РФ у сфері ОПК було прийнято Президентом України за результатами засідання РНБОУ в червні 2014 р.

При цьому єдиним нормативно-правовим актом, в якому дається визначення даного терміну, є Концепція військово-технічного співробітництва України з іноземними державами на період до 2010 року, схвалена Указом Президента України від 27.08.2003 р. № 913/2003. Зокрема, ВТС – це сукупність цілеспрямованих заходів, пов'язаних із розробленням, виробництвом, ремонтом, модернізацією, знищенням (утилізацією) і міжнародними передачами товарів військового призначення.

Таким чином, формально вказана заборона безпосередньо не стосувалася експорту до РФ товарів подвійного використання. Крім того, вона не повинна була розповсюджуватися також і на таку категорію

контрольованих товарів як товари військового призначення, які у встановленому порядку допущені (можуть бути допущені) до цивільного використання. Це пов'язано з тим, що згідно з п. 8 Порядку здійснення державного контролю за міжнародними передачами товарів військового призначення, затвердженого постановою КМУ від 20.11.2003 р. № 1807, міжнародні передачі зазначених товарів здійснюються у порядку, встановленому для товарів подвійного використання.

Прогалиною в цій сфері є й те, що Законом України від 20.02.2003 р. № 549-IV «Про державний контроль за міжнародними передачами товарів військового призначення та подвійного використання» взагалі не передбачена процедура встановлення обмежень на експорт контрольованих товарів.

Проте для практичного врегулювання цього питання та реалізації заборони Президента України на ВТС з РФ, ДСЕКУ в червні 2014 р. відповідно до абзаців 1 та 2 ч. 7 ст. 16 Закону України «Про державний контроль за міжнародними передачами товарів військового призначення та подвійного використання» почала застосовувати такий адміністративний інструмент як зупинення дії наданих українським суб'єктам господарювання дозволів на право здійснення експорту до РФ товарів військового призначення з використанням формулювання «з метою забезпечення національних інтересів».

Поряд із цим необхідно зазначити, що питання щодо встановлення обмежень на експорт контрольованих товарів, виходячи з інтересів національної безпеки, повинні вирішуватися лише з додержанням вимог, визначених діючим Порядком вирішення питань, пов'язаних із встановленням (скасуванням) обмежень на експорт товарів, міжнародні передачі яких підлягають державному експортному контролю, затвердженим Указом Президента України від 15.07.1999 р. № 861/99.

Зокрема, згідно з вказаним Порядком процедура встановлення таких обмежень складається з наступних етапів:

1. Підготовка МЗС України пропозицій щодо встановлення цих обмежень.

2. Направлення МЗС України вказаних пропозицій до Комісії з політики експортного контролю та ВТС з іноземними державами (в даний час – Міжвідомча комісія з політики ВТС та експортного контролю).

3. Розгляд пропозицій МЗС України Комісією з політики експортного контролю та ВТС з іноземними державами.

4. Внесення Комісією з політики експортного контролю та ВТС з іноземними державами таких пропозицій на розгляд Президентів України.

5. Прийняття Президентом України акта про встановлення обмежень та розроблення номенклатури товарів, експорт яких підпадає під ці обмеження.

6. КМУ у тижневий строк після прийняття зазначеного акту Президентом України доручає підготувати відповідний проект постанови наступним державним органам: МЗС України, Міністерству економіки та з питань європейської інтеграції України (в даний час – Міністерство економічного розвитку і торгівлі України), МО України, МВС України, Міністерству промислової політики України, Міністерству фінансів України, Міністерству юстиції України, СБУ, ДСЕКУ, ДМСУ (в даний час – Державна фіскальна служба), Адміністрації Державної прикордонної служби України, а також у разі потреби – іншим центральним органам виконавчої влади.

7. ДСЕКУ разом із МЗС України в десятиденний строк розробляє і надсилає на погодження до перелічених у дорученні міністерств та інших центральних органів виконавчої влади проект постанови КМУ про затвердження номенклатури товарів, експорт яких підпадає під обмеження за відповідними позиціями списків контрольованих товарів.

8. Вказані міністерства та інші центральні органи виконавчої влади у двадцятиденний строк погоджують його, а за наявності пропозицій до проекту надсилають їх до ДСЕКУ та МЗС України.

9. ДСЕКУ разом із МЗС України у стислі строки узагальнює одержані пропозиції і надсилає до КМУ погоджений проект постанови.

10. КМУ не пізніш як через два місяці після прийняття Президентом України відповідного акта видає постанову про затвердження номенклатури товарів, експорт яких підпадає під обмеження.

Таким чином, строк для встановлення обмежень на експорт контрольованих товарів після прийняття Президентом України відповідного акту фактично буде складати не менше двох місяців. При цьому проходження наявної процедури з моменту підготовки відповідних пропозицій МЗС України до прийняття такого акту, з урахуванням строків необхідних для міжвідомчого узгодження, фактично потребує ще декілька місяців.

Отже, загальний строк офіційного встановлення обмежень на експорт товарів, що підлягають державному експортному контролю, виходячи з інтересів національної безпеки, на практиці може складати до півроку.

Крім того, слід зазначити, що 14.08.2014 р. ВРУ також було прийнято новий Закон України № 1644-VII «Про санкції». Статтею 1 цього Закону передбачено, що з метою захисту національних інтересів та безпеки, суверенітету і територіальної цілісності України, протидії терористичній діяльності, а також запобігання порушенню, відновлення порушених прав, свобод та законних інтересів громадян України, суспільства та держави можуть застосовуватися спеціальні економічні та інші обмежувальні заходи (санкції).

Проте в даному Законі, на жаль, не передбачена можливість застосування такої важливої для захисту національних інтересів та безпеки України санкції, як встановлення обмежень на експорт контрольованих товарів. Відсутність зазначеної норми може викликати значні складнощі при спробах встановити вказані обмеження на практиці згідно вимог Закону України «Про санкції».

Заслуговує на увагу те, що відповідно до Указу Президента України від 27.08.2014 р. № 691/2014 було введено в дію рішення РНБОУ від 27.08.2014 «Про заходи щодо удосконалення державної військово-технічної політики»,

яким було передбачено, що з метою забезпечення потреб національної безпеки і оборони та ефективного використання державних ресурсів КМУ повинен вжити заходів щодо припинення експорту до РФ товарів військового призначення та подвійного використання з метою їх військового кінцевого використання РФ (за винятком космічної техніки, яка застосовується для досліджень та використання космосу в мирних цілях у рамках міжнародних космічних проектів).

Разом із тим, по-перше, введення саме таким чином вказаного обмеження експортувати контрольовані товари до РФ не відповідає процедурі, передбаченій діючим Порядком вирішення питань, пов'язаних із встановленням (скасуванням) обмежень на експорт товарів, міжнародні передачі яких підлягають державному експортному контролю, затвердженим Указом Президента України від 15.07.1999 № 861/99, що розглядалася нами вище. По-друге, зазначене рішення РНБОУ формально зобов'язує лише КМУ вжити заходів щодо припинення експорту до РФ вказаних товарів і не зобов'язує при цьому суб'єктів міжнародних передач контрольованих товарів вживати таких заходів. Це положення, на наш погляд, може викликати зловживання з боку недобросовісних суб'єктів господарювання та призвести до порушення порядку здійснення міжнародних передач товарів, що підлягають державному експортному контролю.

Підсумовуючи викладене, можемо стверджувати, що в сучасних умовах вказані нормативно-правові кроки є своєчасними та можуть мати позитивний ефект, оскільки вони спрямовані на коригування і виправлення ситуації, що склалася в сфері ВТС та експортного контролю з РФ, і дозволять оперативно вирішувати проблемні питання в цій галузі.

Проте вкрай важливим в теперішній час є якнайшвидша розробка та прийняття Закону України «Про військово-технічне співробітництво» та внесення відповідних змін до Закону України «Про державний контроль за міжнародними передачами товарів військового призначення та подвійного використання», якими необхідно передбачити чітку процедуру встановлення

обмежень на експорт контрольованих товарів, виходячи з інтересів національної безпеки, а також конкретні та розумні строки фактичного запровадження цих обмежень.

Список використаних джерел:

1. Про державний контроль за міжнародними передачами товарів військового призначення та подвійного використання : Закон України від 20 лютого 2003 р. № 549-IV [Електронний ресурс] / Верховна Рада України // Офіційний сайт ВРУ. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws.html>.

2. Про санкції: Закон України від 14 серпня 2014 р. № 1644-VII [Електронний ресурс] / Верховна Рада України // Офіційний сайт ВРУ. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws.html>.

3. Про порядок встановлення (скасування) обмежень на експорт товарів відповідно до міжнародних зобов'язань України : Указ Президента України від 15 липня 1999 р. № 861/99 [Електронний ресурс] / Верховна Рада України // Офіційний сайт ВРУ. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws.html>.

4. Про Концепцію військово-технічного співробітництва України з іноземними державами на період до 2010 року: Указ Президента України від 27 серпня 2003 р. № 913/2003 [Електронний ресурс] / Верховна Рада України // Офіційний сайт ВРУ. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws.html>.

5. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 27 серпня 2014 року «Про заходи щодо удосконалення державної військово-технічної політики»: Указ Президента від 27 серпня 2014 р. № 691/2014 [Електронний ресурс] / Верховна Рада України // Офіційний сайт ВРУ. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws.html>.

6. Про затвердження Порядку здійснення державного контролю за міжнародними передачами товарів військового призначення: Постанова КМУ від 20 листопада 2003 р. № 1807 [Електронний ресурс] / Верховна Рада України // Офіційний сайт ВРУ. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws.html>.

ДИТЮК В.З.

начальник Управління Міністерства внутрішніх справ України
на Львівській залізниці

ЄСИМОВ С.С.

доцент кафедри адміністративно-правових дисциплін
Львівського державного університету внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук, доцент

esimov_ss@ukr.net

ТЕРОРИСТИЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ НА ОБ'ЄКТАХ ТРАНСПОРТНОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ: АНАЛІЗ ПРОЯВІВ

Особливу загрозу для держави несуть терористичні акти на транспорті що зумовлено його роллю в національній економіці. Впровадження новітніх технологій призводить до того, що транспорт стає життєво важливою артерією сучасної цивілізації і нанесення терористичних ударів по ньому здатне привести до катастрофічних наслідків техногенного характеру для всього соціуму. Сепаратизькі угруповання використовують транспорт в якості високоефективного засобу терористичного впливу на суспільство і активно використовуються терористичними організаціями для переміщення терористів і доставки необхідного обладнання і зброї для забезпечення їх діяльності.

Транспорт, будучи найбільш яскравим і вельми поширеним символом глобалізації, виступає знаковою мішенню для терористів. У зв'язку з розвитком науково-технічного прогресу, розширенням доступу до інформаційних технологій люди з екстремістськими поглядами мають можливість придбати або виготовити будь-які типи зброї (в тому числі і масового ураження), а також використовувати досягнення науки для виконання своїх задумів.

Тероризм на транспорті визначається з точки зору тактики закритістю та конспіративністю. Тактика терористичної діяльності, як багатогранне соціально-правове явище, в політичній системі ДНР, ЛНР є відносно самостійним елементом управління, підлеглим стратегічним (політичних)

цілям, які виступають як специфічний засіб впливу на міжособистісні і групові суспільні відносини у сфері військово-політичної боротьби.

Зміст тероризму на транспорті включає в себе деструктивні наміри і дії, реалізовані певними особистостями, групами і організаціями для досягнення своїх антигромадських цілей, які спрямовані на дестабілізацію життя соціуму за допомогою проведення масштабних терористичних акцій на транспорті для залякування людей, руйнування життєво важливих соціальних об'єктів і викликання хаотичних змін у різних суспільних і державних структурах.

Терористична діяльність на транспорті – це соціально-деструктивна форма військової діяльності, спрямована на підрив або ослаблення держави, направлена проти системи суспільних відносин, на досягнення політичних цілей шляхом насильницького примусу органів державної влади на виконання певних політичних вимог з використанням депресивних психологічних факторів, є якісно новою і специфічною формою прояву тероризму.

Основними тенденціями сучасного тероризму на транспорті виступають зміни у формах і видах його використання сепаратистами для реалізації своїх деструктивних намірів. Динаміка тероризму на транспорті на різних етапах його розвитку у контексті подій на сході країни (1 етап – травень-липень 2014 р.; 2 – до грудня 2014 р.; 3 – до поточного часу) включає трансформацію тероризму на транспорті від здійснення теракту, спрямованого на пошкодження інфраструктури, через демонстративно шантажні дії з метою вимагання політичних поступок з подальшим вдосконаленням тактики терористичної діяльності, яка знаходиться в прямій залежності від матеріально-технічного, інформаційного і іншого забезпечення, підбору, професійного навчання та виховання особового складу, що здійснює терористичну діяльність (людський фактор), активного використання новітніх технологій у сфері озброєнь, спостереження, технічних засобів розвідки та маскування, проникнення у системи зв'язку, централізації та сигналізації транспорту, що здійснюється ГРУ ГШ ЗС РФ, до створення умов

до застосування неконвенціональної зброї, спрямованої на заподіяння катастрофічних наслідків для регіону (наприклад, фосфорні боеприпаси). Все це дозволяє міняти тактику диверсійно-розвідувальної (терористичної) діяльності на об'єктах транспортної системи.

У контексті сучасних реалій антитерористичної операції, бойові дії на сході держави кардинально міняють свій характер, пристосовуючись до умов посилення міжнародного контролю. Соціальні наслідки війни та тероризму, наявність спільних рис (більш того тероризм використовується як формальний привід для здійснення агресії – обстрілу території України з території РФ), застосування технічних (аерокосмічних) засобів розвідки тощо, все це дозволяє визначити тероризм на сході як форму прояву неоголошеної війни. Разом з тим є ряд відмінних ознак тероризму: (наявність незаконних збройних формувань; антигромадський спосіб діяльності вкрай агресивних, особливим чином організованих, суб'єктів) здійснюється за допомогою безпосереднього насильства чи загрози його застосування; метою виступає дезорганізація суспільного життя (не за допомогою вбивства максимальної кількості людей, а шляхом залякування мирного населення результатами терактів, це наглядно проявляється у діях терористів на Одеській і Південній залізницях, не дозволяють повністю ідентифікувати його як війну в «класичному» (визначеними міжнародними конвенціями) її розумінні.

Характеристика змістовної сторони тероризму на транспорті як форми прояву війни, його елементів, функцій, класифікації видів і форм, дозволяє визначити тероризм ДНР і ЛНР як засіб психологічного впливу, обов'язковими компонентами якого є наявність організаційно-управлінської структури, маніпулятивний характер впливу, застосування високотехнологічних засобів для досягнення мети, наявність високого ступеня суспільної небезпеки, в силу яких розглядається як форма прояву війни, що має на меті формування негативного суспільного резонансу і

нагнітання паніки, за допомогою яких політичні кола РФ впливають на органи влади держави.

Терористична діяльність на залізничному транспорті, як предметно-практична сторона діяльності сепаратистів, виступає як форма військових дій – збройної боротьби, що відмінна від класичного сприйняття філософією і логікою ведення бойових дій. Ескалація терористичної діяльності обумовлена складним комплексом трансформаційних процесів у військово-політичній діяльності сепаратистів.

Крім того, деструктивні тенденції в сепаратиському русі посилюються в умовах ціннісно-нормативної кризи. Відсутність загальної системи управління, єдиної ідеології ведення бойових дій призводить до зростання ізольованості та відчуженості окремих груп і, як наслідок, до зростання кількості терористичних актів на об'єктах інфраструктури залізничного транспорту де є недостатня інженерно-технологічна укріпленість об'єктів з масовим перебуванням людей.

Відсутність нормативно-правової бази (у відкритих нормативно-правових базах: «Законодавство України», «НАУ», «Ліга-закон», Верховної Ради України і ін.), що регламентує процедуру проведення обстеження об'єктів інфраструктури залізничного транспорту на предмет захисту від терористичних актів не дозволяє достатньо якісно проаналізувати умови, причини та наслідки терактів на Донецькій, Одеській, Придніпровській, Південній залізницях.

Концепції боротьби з тероризмом, План заходів з реалізації Концепції боротьби з тероризмом, відповідний план МВС України не визначають критерії аналізу терористичної діяльності у цілому як соціального явища, у тому числі на об'єктах інфраструктури залізничного транспорту [1; 2; 3]. Зазначені документи розглядають протидію тероризму, як процес попередження виникаючих терористичних загроз, сприяння вирішенню протиріч в різних сферах суспільства, виступаючих його причинами, яка повинно носити активний, наступальний характер і бути спрямована,

насамперед, на запобігання терористичних проявів на транспорті, водночас не розкриваючи стратегію та тактику профілактичної діяльності.

Проблема полягає в тому, що всі об'єкти транспортної інфраструктури повністю захистити неможливо. Для цього потрібні кошти, співмірні з вартістю транспортної системи. Реально можливий вибіркового захист окремих об'єктів інфраструктури, що дозволяє мінімізувати збиток від потенційних загроз терористичного характеру. Вибір об'єктів захисту є складною науково-практичною задачею, від вирішення якої багато в чому залежить ефективність системи забезпечення транспортної безпеки. До внесення змін у Закон України «Про міліцію» розробленням цих проблем у практичній площині з травня 2014 р. займались УМВС України на залізному транспорті і УТМ МВС [4].

Захист об'єктів транспортної інфраструктури здійснюється відповідно до вимог, прийнятих на кожному виді транспорту. Однак, як показує вітчизняний і закордонний досвід, цього виявляється недостатньо для запобігання терактів. У даний час не існує ефективної системи вироблення вимог до захисту об'єктів транспортної інфраструктури на основі моніторингу загроз транспортної безпеки. Відсутня централізована система моніторингу стану транспортної безпеки видів транспорту і система контролю виконання вимог забезпечення транспортної безпеки. У нормативних документах Державної служби України з безпеки на транспорті ці питання відсутні [5]. Вирішення цих завдань повинна взяти на себе єдина система забезпечення транспортної безпеки країни, елементом якої має стати відповідний структурний підрозділ Національної поліції. Першим кроком на цьому шляху є вирішення актуальної наукової проблеми – створення методології, методичного інструментарію і програмних засобів для вироблення вимог забезпечення безпеки об'єктів транспортної інфраструктури та моніторингу повноти і якості виконання цих вимог.

Список використаних джерел:

1. Про Концепцію боротьби з тероризмом: указ Президента України від 25.04.2013 № 230/2013. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/230/2013>
2. Розпорядження Кабінет Міністрів України від 11.07.2013 № 547-р. «[Про затвердження плану заходів з реалізації Концепції боротьби з тероризмом](#)». [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/547>
3. Наказ МВС України від 19.09.2013 № 908 «Про План заходів МВС України з реалізації Концепції боротьби з тероризмом». [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.mvs.gov.ua/mvs/control/kirovohrad/uk/publish/article>
4. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо реформування органів внутрішніх справ: Закон України від 12.02.2015 № 193-VIII. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/>
5. Постанова Кабінету Міністрів України від 11.02.2015 № 103 «Про затвердження Положення про Державну службу України з безпеки на транспорті». [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [http://zakon2.rada.gov.ua /](http://zakon2.rada.gov.ua/)

ДМИТРЕНКО Е.С.

головний науковий співробітник відділу досліджень проблем злочинності
у сфері службової діяльності та корупції Науково-дослідного інституту
Національної академії прокуратури України,
доктор юридичних наук, професор
emilia_dmitrenko@mail.ru

**РОЛЬ ФІНАНСОВОГО КОНТРОЛЮ У ВИЯВЛЕННІ
ТА ПРИПИНЕННІ ФІНАНСУВАННЯ ТЕРОРИСТИЧНОЇ
ДІЯЛЬНОСТІ**

Проблема забезпечення миру та міжнародної безпеки на сьогодні, як ніколи, є актуальною для України. Події в східних регіонах України засвідчили різке збільшення загрози тероризму та вимагають впровадження якісно нових методів виявлення, попередження і протидії активізації діяльності терористичних організацій та вжиття жорстких заходів з метою виявлення та ефективного блокування каналів фінансової підтримки такої діяльності. Про зростання обсягів фінансування тероризму в Україні засвідчують дані Єдиного звіту про кримінальні правопорушення: якщо протягом 2013 року було зареєстровано лише один випадок фінансування тероризму (ст. 258⁵ ККУ), то за 9 місяців 2014 року – 36 [1, с. 9].

Саме нездатність держав здійснювати ефективний контроль за фінансовою системою внаслідок недосконалості як міжнародного, так і вітчизняного законодавства, відносять до основних причин і факторів розвитку фінансування тероризму [2, с. 178].

Міжнародні стандарти боротьби з фінансуванням тероризму встановлені Групою з розробки фінансових заходів боротьби з відмиванням грошей (FATF) і її регіональними підрозділами у міжнародних типологічних звітах («Ризик фінансування тероризму з використанням неприбуткових організацій», 2014 р., «Фінансування тероризму у Західній Африці», 2013 р.) та дослідженнях. Зокрема, за результатами Типологічного дослідження FATF «Фінансування тероризму» (2008 р.) було встановлено наступні світові тенденції фінансування тероризму: терористичні організації відрізняються за розміром, рівнем централізації та ідеологічною спрямованістю; відповідно

різняться потреби у фінансуванні терористичних організацій; проведення окремого терористичного акту однією або групою осіб не вимагає відносно значних фінансових затрат; з іншого боку великих організаційних затрат вимагає підтримка функціонування мережі представників, розкиданих по усьому світу; фінансування терористичної діяльності може відбуватися як за рахунок коштів, отриманих з легальних джерел, так і за рахунок нелегального бізнесу, яким паралельно можуть займатися терористичні організації; терористичні організації використовують велику різноманітність методів та схем переміщення фінансових ресурсів у фінансовій системі, зокрема – торгові розрахунки, кеш-кур'єри, благодійні організації, альтернативні платіжні системи та інше [1, с. 9].

Україна, обравши європейський шлях розвитку, демонструє безумовне виконання взятих на себе зобов'язань щодо імплементації Стандартів FATF, удосконалюючи національне законодавство в аналізованій сфері.

Із прийняттям Закону України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, або фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення» від 14 жовтня 2014 року № 1702-VII (далі – Закон № 1702-VII) в Україні було запроваджено національну оцінку ризиків відмивання коштів та фінансування тероризму, а також обов'язковий фінансовий моніторинг щодо національних публічних діячів та посадових осіб інших країн і міжнародних організацій та удосконалено процедуру зупинення фінансових операцій. Суттєво було змінено і зміст повноважень Державної служби фінансового моніторингу України (далі – Держфінмоніторингу) щодо збору, оброблення та аналізу інформації про фінансові операції, що пов'язані з підозрою у фінансуванні тероризму, і передавання її правоохоронним та розвідувальним органам у разі наявності таких підозр [3, ст. 18]. Зазначені зміни визначили зміст діяльності Держфінмоніторингу у 2014 р., одним із напрямів якої стало визначення і блокування доходів стосовно діяльності осіб, які фінансують тероризм. За результатами вжитих заходів Держфінмоніторингом

підготовлено та направлено до правоохоронних органів 55 узагальнених та 18 додаткових узагальнених матеріалів, пов'язаних з фінансуванням тероризму та сепаратизму, а спільно з Службою безпеки України виявлено та заблоковано кошти на загальну суму 2,05 млрд гривень [4].

Ці та інші результати діяльності Держфінмоніторингу у 2014 р. щодо запобігання та протидії фінансуванню тероризму свідчать про використання фінансової системи України у фінансуванні тероризму.

Однак своєчасне виявлення джерел фінансування терористичної діяльності зазвичай ускладнюється через застосування під час такої діяльності методів як прямого, так і опосередкованого матеріального та грошового забезпечення (у тому числі готівкою). Окрім того, кошти у формі пожертвувань можуть надходити як від окремих осіб, так і від компаній, благодійних й інших неурядових організацій. Також фінансова підтримка терористичної діяльності може відбуватись як шляхом безпосередньої передачі активів, коштів та зброї так і дистанційно, тобто з використанням послуг фінансової системи.

З іншого боку, таке фінансування може відбуватися не лише із нелегальних (контрабанда, рекет, торгівля наркотиками, зброєю тощо), а й з легальних джерел, оскільки терористи, як правило, мають легальний бізнес, завдяки якому вони легалізують доходи, одержані злочинним шляхом [2, с. 177]. За даними дослідницької організації Council on Foreign Relations, основна проблема у виявленні фінансування тероризму полягає у тому, що до 70% усіх коштів терористи одержують з легальних джерел. Однак велику частину коштів терористи одержують не лише від бізнесу, а й від благодійних фондів і приватних спонсорів, що найчастіше не знають, на яку мету витрачаються надані ними кошти [1, с. 12].

Оскільки операції з фінансування тероризму суттєво не відрізняються від інших, то зазначене (поряд із розгалуженістю фінансових інститутів, мобільністю переказів та простою використанням фінансових послуг) також ускладнює їх виявлення.

Відсутність процедур контролю впливає на вибір схем переміщення терористичними організаціями коштів, серед яких використання кеш-кур'єрів, неформальних платіжних систем (Хавала та інші), неприбуткових організацій, фіктивних фірм та «конвертаційних центрів». На вибір схеми впливає також географічний чинник (джерела походження коштів та пункти їх призначення можуть бути розташовані в різних країнах, на різних континентах), початковий вид активу, його обсяг, швидкість переказування, вартість переказу та інше).

Одним із ефективних заходів протидії фінансуванню тероризму є механізм відстеження банками фінансових операцій, які прямо чи опосередковано мають відношення до такого фінансування. Зазначений механізм базується на запровадженні в дію і безумовному виконанні правил «знай свого клієнта», що допомагає звести до мінімуму наміри використання фінансової установи для фінансування тероризму за умови наявності достатнього обсягу інформації про своїх клієнтів.

Механізм ідентифікації передбачає, в першу чергу, вивчення фінансових операцій фінансових посередників осіб (клієнтів), що звертаються за фінансовими послугами, з метою виявлення тих, що можуть мати відношення до фінансування тероризму. Серед останніх можуть бути як неприбуткові або благодійні організації та їх керівники чи засновники (про що вже йшла мова), так і інші особи, щодо яких через специфіку їх діяльності неможливо провести повну ідентифікацію відправника чи одержувача коштів. Йдеться насамперед про осіб, які здійснюють діяльність, пов'язану з: інтенсивним оборотом готівкових коштів; проведенням операцій виключно через представника, що діє за довіреністю; здійсненням розрахунків за операціями з використанням альтернативних систем грошових переказів віддаленого доступу (інтернет-технологій). Отже, новітні інформаційні технології дозволяють швидко здійснювати вищезазначені фінансові операції без безпосереднього контакту ініціатора переказу із суб'єктом первинного фінансового моніторингу шляхом створення великої кількості віртуальних

учасників (електронних гаманців, віртуальних засобів платежу тощо), наприклад, з метою переказу коштів для надання адресної допомоги. Доступність, мобільність, оперативність та анонімність сучасних інформаційних технологій значно ускладнюють (а інколи й унеможливають) контроль зазначених фінансових посередників.

Таким чином, виявити фінансову інфраструктуру діяльності терористичних організацій, а що важливо, – припинити їх фінансування можна шляхом використання різних методів та форм фінансового контролю. А тому із урахуванням зазначеного одним із шляхів попередження фінансування тероризму може стати запровадження механізму жорсткого контролю за фінансовою діяльністю фінансових посередників, оприлюднення інформації про неї, яка має бути доступною банкам як суб'єктам первинного фінансового моніторингу. Іншими (не менш важливими) напрямками є удосконалення механізму фінансового контролю у аналізованій сфері з урахуванням міжнародних стандартів та зарубіжного досвіду, напрацювання органами фінансового контролю відповідних методик, розвиток міжнародних зв'язків та обмін інформацією з цих питань.

Список використаних джерел:

1. Актуальні методи, способи та фінансові інструменти фінансування тероризму та сепаратизму. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.sdfm.gov.ua/content/file/site_docs/2014/20141229/tipolog2014.pdf

2. Крутов В.В. Протидія інформаційному тероризму та його фінансуванню в сучасних умовах: монограф. / В.В. Крутов, М.П. Стрельбицький, О.А. Шевченко; за заг. ред. В.В. Крутова. – К.: Вид-во НАПрНУ ТОВ «ІВА», 2014. – 309 с.

3. Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, або фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення: Закон України від 14.10.2014 р. № 1702-VII // Відомості Верховної Ради України. – 2014. – № 50-51. – Ст. 2057.

4. Інформування Держфінмоніторингу про результати роботи за 2014 рік. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.sdfm.gov.ua/news.php?news_id=2746&lang=uk

ДМИТРЕНКО Ю.П.

професор кафедри управління оперативно-службовою діяльністю
Національної академії Служби безпеки України,
кандидат юридичних наук, професор

**ГАРАНТІЇ СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ СПІВРОБІТНИКІВ
ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ – ОСНОВА ЯКОСТІ
КОМПЛЕКТУВАННЯ ЇХ ПІДРОЗДІЛІВ ТА ЕФЕКТИВНОСТІ
ПРОТИДІЇ ТЕРОРИЗМУ**

За сучасних умов одним із шляхів підвищення протидії тероризму в Україні є комплектування підрозділів правоохоронних органів високопрофесійними кадрами, що є можливим за умови посилення гарантій соціального захисту їх співробітників.

Соціальний захист співробітників правоохоронних органів в усіх державах базується на законодавчо закріплених формах та видах матеріально-технічного, фінансового та соціального забезпечення, що включає, перш за все, надання матеріальних виплат, послуг та пільг їх співробітникам.

У комплексі питань, що безпосередньо впливають як на соціальний захист співробітників правоохоронних органів в Україні, так і на якість комплектування підрозділів, а, відповідно, – на ефективність протидії тероризму, важлива роль належить розміру їх грошового забезпечення. Головними функціями грошового забезпечення, на нашу думку, є соціальна, оскільки його розмір має гарантувати забезпечення основних життєвих потреб співробітників, та стимулююча, адже грошове забезпечення (оплата праці) повинні підвищувати ініціативу працівника, його продуктивність праці, давати можливість чесно своєю працею покращувати власний добробут, а не шукати інших шляхів для покращання свого матеріального становища.

Майже в усіх державах світу праця співробітників правоохоронних органів належить до високооплачуваних. Загальновизнано, що розмір їх грошового забезпечення (оплати праці) впливає безпосередньо на якісний

стан справ у правоохоронній сфері. Зрозуміло, що від суми бюджетних коштів у цілому та фінансування окремих державних органів, зокрема, які виділяються на утримання правоохоронних органів, залежать і розміри грошового забезпечення їх співробітників. У економічно розвинутих країнах наявною є тенденція до постійного зростання виплат на такі цілі, що обумовлено прагненням підняти престиж служби (роботи) і тим самим вирішити питання з комплектування системи правоохоронних органів висококваліфікованими фахівцями.

Зміст норм про грошове забезпечення співробітників правоохоронних органів зарубіжних країн (зокрема, військовослужбовців) включає, окрім окладу за посадою з урахуванням за військове (спеціальне) звання та процентної надбавки за вислугу років, за науковий ступінь і вчене звання, кваліфікацію та умови служби тощо, також і додаткові види грошового забезпечення, що надаються щомісячно. Серед останніх передбачено компенсацію за неоднакову вартість життя у різних регіонах та місцевостях країни (у Франції, Іспанії, Італії) або, навіть, містах (в Англії); надбавку на утримання сім'ї (у ФРН); допомогу на дітей (у Туреччині). Деякі з цих видів грошового забезпечення доцільно було б передбачити і для співробітників правоохоронних органів і військових формувань України та деталізувати доплати за участь співробітників у бойових діях в умовах проведення АТО.

На жаль, через економічну ситуацію у державі розміри виплат для співробітників правоохоронних органів є значно нижчими, як у їх зарубіжних колег. Покращити ситуацію правоохоронні органи змогли б власноруч, якби їм було законодавчо надано право, розпоряджатися частиною коштів, які повертають до Державного бюджету їх співробітники, та здійснювати за їх рахунок додаткові виплати.

Позитивно могло б вплинути на покращання матеріального забезпечення кадрів правоохоронних органів наступне:

– своєчасна індексація грошового забезпечення, яку слід проводити постійно з урахуванням рівня інфляції, зокрема, встановлення коефіцієнта

співвідношення грошового утримання (оплати праці) співробітників до мінімальної заробітної плати (як було раніше), адже з ростом останньої і підвищувалися б пропорційно і грошове утримання, і оплата праці;

– встановлення розміру грошового утримання чи оплати праці у пропорційній залежності до розміру прожиткового мінімуму і, аналогічно, з переглядом його розміру збільшувати оклади співробітників правоохоронних органів та інших військових формувань;

– встановлення для висококваліфікованих фахівців додаткових виплат та компенсацій з таким розрахунком, щоб службові (трудові) відносини мали довготривалий характер і розміри оплати праці співробітників правоохоронних органів не були нижчими, ніж на приватних підприємствах, установах;

– проведення чіткої диференціації у функціональних обов'язках і оплаті праці кадрів правоохоронних органів, так як трапляються випадки, коли за виконання абсолютно однакової роботи працівники отримують різну оплату лише через те, що один з них за статусом є державним службовцем, а інший – ні.

Вважаємо, що запропоновані нами заходи можуть певним чином покращити матеріальне забезпечення кадрів правоохоронних органів України, створити умови для проведення ефективного конкурсу при відборі кадрів, укомплектовувати підрозділи правоохоронних органів професіоналами та, відповідно, підвищити ефективність їх боротьби з тероризмом, що є на сьогодні особливо актуальним.

ДРЬОМОВ С.В.

провідний науковий співробітник
Національного інституту стратегічних досліджень,
кандидат юридичних наук

ДРЬОМОВ М.С.

студент Коледжу економіки, права та інформаційних технологій
Університету «КРОК»

СУЧАСНІ РЕАЛІЇ ЗАКОНОДАВЧОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПИТАНЬ ПРОТИДІЇ ТЕРОРИЗМУ В УКРАЇНІ

У нещодавно затвердженій Президентом України Стратегії національної безпеки України (далі – Стратегія) наголошується на тому, що найбільш актуальними загрозами національній безпеці України є «... агресивні дії Росії, що здійснюються для виснаження української економіки і підриву суспільно-політичної стабільності з метою знищення держави Україна і захоплення її території». Такі дії, зокрема, полягають у розпалюванні міжетнічної, міжконфесійної, соціальної ворожнечі і ненависті, сепаратизму і **тероризму** (виділено нами – *С.Д., М.Д.*) [5].

Для нейтралізації цих загроз у Стратегії визначені основні напрями державної політики у сфері забезпечення національної безпеки України:

- 1) нейтралізація сепаратистських та екстремістських рухів і організацій;
- 2) забезпечення державної безпеки у сферах боротьби з тероризмом, економічної, інформаційної, кібернетичної безпеки;
- 3) захист державної таємниці;
- 4) участь в операціях НАТО з підтримання миру і безпеки;
- 5) розвиток спроможностей щодо запобігання і боротьби з тероризмом, а також спільної боротьби з тероризмом [5].

Успішна реалізація державної політики за вказаними напрямками, як видається, потребує належного законодавчого регулювання діяльності суб'єктів відповідних правовідносин. У цій публікації ми спробуємо окреслити лише деякі проблеми нормотворчої діяльності сучасного Українського законодавчого органу, пов'язані з удосконаленням національного антитерористичного законодавства.

У статті 2 Закону України «Про боротьбу з тероризмом» записано, що «... правову основу боротьби з тероризмом становлять Конституція України, Кримінальний кодекс України, цей Закон, інші закони України, Європейська конвенція про боротьбу з тероризмом, Міжнародна конвенція про боротьбу з бомбовим тероризмом, Міжнародна конвенція про боротьбу з фінансуванням тероризму, інші міжнародні договори України, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, укази і розпорядження Президента України, постанови та розпорядження Кабінету Міністрів України, а також інші нормативно-правові акти, що приймаються на виконання законів України [2]. Тож реалізація державної політики у сфері протидії тероризму спирається на низку міжнародно-правових документів та положення національного законодавства України, які регулюють відповідні правовідносини.

Розділом IX (злочини проти громадської безпеки) Кримінального кодексу України (далі – КК України) встановлено кримінальну відповідальність за терористичний акт (стаття 258), втягнення у вчинення терористичного акту (стаття 258-1), публічні заклики до вчинення терористичного акту (стаття 258-2), створення терористичної групи чи терористичної організації (стаття 258-3), сприяння вчиненню терористичного акту (стаття 258-4), фінансування тероризму (стаття 258-5) [1].

З огляду на санкції вказаних кримінально-правових норм одним із найбільш небезпечних злочинів, пов'язаних з тероризмом, є створення терористичної групи чи терористичної організації (стаття 258-3). Тому й не дивно, що удосконалення національного законодавства у цьому напрямі є сферою особливої зацікавленості вітчизняного законодавця. Проте видається необхідним зазначити, що нестримне прагнення окремих народних депутатів України до перманентного удосконалення національного законодавства (у тому числі й у сфері протидії тероризму) доволі часто не знаходить свого належного наукового обґрунтування та іноді набуває ознак правового нігілізму.

Йдеться, зокрема, про низку законодавчих ініціатив, якими пропонується унормувати питання визнання тих чи інших організацій терористичними.

Так, Кабінетом Міністрів України підготовлено та подано на розгляд парламенту проект Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо визнання організацій терористичними» (реєстр. №1840 від 26.01.2015 р.), яким передбачалось внести відповідні зміни до Кодексу адміністративного судочинства України та законів України «Про боротьбу з тероризмом», «Про Службу безпеки України». Зокрема, пропонувалось доповнити частину четверту статті 18 та частину першу статті 256 Кодексу адміністративного судочинства України (далі – КАСУ) положеннями, відповідно до яких справи про визнання організацій терористичними мали б бути підсудними Вищому адміністративному суду України як суду першої інстанції.

Також, пропонувалось доповнити КАСУ новою статтею 183⁷, якою повинні були визначатись особливості провадження у справах щодо визнання організацій терористичними.

Законопроектом передбачалось також доповнити частину другу статті 25 Закону України «Про Службу безпеки України» новим пунктом 8, яким встановлювалось право органів Служби безпеки України в рамках проведення заходів щодо боротьби з тероризмом ініціювати перед органами прокуратури питання щодо подання позову до суду про визнання організації терористичною.

27 січня 2015 року законопроект розглянуто Верховною Радою України в першому читанні. Зазначимо, що стенограма обговорення цього законопроекту та проведення за його результатами голосування мали б стати предметом дослідження Генеральної прокуратури України на предмет наявності складу злочину в діях окремих народних депутатів, які свідомо, ігноруючи приписи Регламенту Верховної Ради України, спотворили текст законопроекту, внесеного Кабміном та направили до Комітету Верховної Ради

України з питань законодавчого забезпечення правоохоронної діяльності (далі – Комітет) фактично новий законопроект.

Не вдаючись до кримінально-правової оцінки вчинених народними обранцями дій (нехай це роблять уповноважені на те службові особи), зупинимось лише на короткому аналізі «нового» тексту законопроекту (реєстр. №1840 від 26.01.2015 р.), який опрацьовувався Комітетом.

На відміну від тексту законопроекту, підготовленого Кабміном, його «інтерпретація» передбачає позасудовий порядок визнання організації терористичною. Так, пропонується наділити Раду національної безпеки і оборони України (далі – РНБО) повноваженням вносити подання до Верховної Ради України про визнання організації терористичною. Тож юридичне за своєю сутністю рішення, на думку народних обранців, має приймати не суд, а політичний орган.

Ми повністю підтримуємо критичні зауваження Головного юридичного управління Верховної Ради України, висловлені щодо тексту «спотвореного» проекту Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо визнання організацій терористичними» (реєстр. № 1840 від 26.01.2015 р.) [6]. Тому вбачаємо за необхідне лише додати, що 13 лютого 2015 року групою народних депутатів України у Верховній Раді України зареєстровано проект Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів щодо удосконалення механізмів боротьби з тероризмом» (реєстр. № 2139 від 13.02.2015), яким передбачається наділити Службу безпеки України повноваженнями звертатись до Верховного Суду України з поданням про визнання організації терористичною, а також ініціювати перед РНБО питання про включення організації, визнаної компетентним органом іноземної держави терористичною, до реєстру організацій, визнаних терористичними в Україні.

Не будемо зупинятись на тому, що вказаний законопроект фактично є альтернативним до згаданого раніше законопроекту, а тому повинен вноситись на розгляд парламенту та реєструватись у порядку і строки,

визначені у статті 100 Закону України «Про Регламент Верховної Ради України» [3]. Однак і в цьому випадку не важко помітити присутність ознак нехтування приписами Регламенту Верховної Ради України, яке для вітчизняного парламенту стає буденною справою.

Наведені приклади, на наш погляд, можуть свідчити про безвідповідальне ставлення народних депутатів України до вирішення надзвичайно серйозних проблем для Українського суспільства, серед яких чільне місце посідають питання законодавчого регулювання питань протидії тероризму. На цьому фоні навряд чи варто дивуватись тому, що в Україні до цього часу залишається чинною Концепція боротьби з тероризмом, схвалена Указом Президента України (за іронією долі – В. Януковичем) від 25 квітня 2013 року № 230/2013. У Концепції записано, що «... одним із пріоритетних міжнародних зобов'язань України перед ООН, іншими міжнародними організаціями, що здійснюють боротьбу з тероризмом, є імплементація світових стандартів безпеки, а також комплексне та збалансоване впровадження всіх компонентів Глобальної контртерористичної стратегії ООН, насамперед у частині здійснення заходів з усунення причин і умов, що сприяють поширенню тероризму, а також забезпечення при цьому захисту прав і свобод людини» [4]. Результати реалізації вказаної Концепції за часів навіть для пересічного українця є очевидними. Тому серед пріоритетних завдань сучасного Українського суспільства, на наш погляд, є невідкладне прийняття та негайне виконання нової Концепції боротьби з тероризмом. Однак, реалізація цього виключно важливого завдання повинна відбуватись без зайвого популізму, лише у порядку та у спосіб, визначені законодавством України.

Список використаних джерел:

1. Кримінальний кодекс України // Відомості Верховної Ради України. - 2001. - № 25. - Ст. 131.
2. Про боротьбу з тероризмом: Закон України від від 20.03.2003 № 638-IV // Урядовий кур'єр. - 2003 р. - № 76.
3. Про Регламент Верховної Ради України: Закон України від 10.02.2010 № 1861-VI // Відомості Верховної Ради України. - 2010 р. - № 14. - Ст. 133.

4. Про Концепцію боротьби з тероризмом: Указ Президента України від 25.04.2013 № 230/2013 // Урядовий кур'єр. – 2013 р. – № 80.
5. <http://www.rnbo.gov.ua/documents/396.html>.
6. http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=53690.

ЕГОРОВА Т.И.

старший преподаватель кафедры уголовного права
Академии Федеральной Службы исполнения наказания России,
кандидат юридических наук
madanti62@yandex.ru

ИДЕОЛОГИЯ ТЕРРОРИЗМА И НАРКОБИЗНЕСА: УГОЛОВНО-ПРАВОВОЙ АНАЛИЗ

Традиционно идеологию представляют в связи с государством или политической системой, функционирование которых направлено на заботу о благополучии, мире, спокойствии и объединении граждан, защиту легитимности власти, формирование позитивного идеала общества, к которому стремится каждый его гражданин. Значительные препятствия к этому создают терроризм и наркобизнес, связь между которыми объективно признана международным сообществом. Выступая в различных противоправных формах терроризм и наркобизнес направлены на расширение сферы своего влияния на институты власти и гражданского общества.

Осуществление терроризма характеризуется высокой степенью публичности, зачастую, направлено на лиц, выполняющих служебный или общественный долг, позиционирует себя с каким-либо национально-религиозным объединением граждан.

Так, кассационным определением Верховного Суда РФ от 21.08.2012 г. № 19-О12-34 установлено, что осужденный стал радикальным сторонником ислама, открыто высказывал намерения вести борьбу с неверными, уничтожать сотрудников правоохранительных органов, осуществлял радикальные действия по изготовлению взрывчатых веществ и взрывных устройств.

Осуществление наркобизнеса, напротив, характеризуется высокой латентностью, наличием устойчивых тайных каналов распространения наркотиков, вызывающих зависимость с развитием толерантности, постоянным расширением девиантной среды наркоманов.

Так, кассационным определением Верховного Суда РФ от 26.01.2012 г. №53-О11-72 установлено, что осужденные входили в организованную группу, занимаясь приготовлением к сбыту наркотиков, получая крупными партиями (27 пакетов общей массой 29534 гр. и 619,7 гр. опия; 4 пакета с 14 свертками, 2 пакета с 18 свертками и 3 пакета с 26 свертками опия общей массой 80851 гр.; 27 свертков опия общей массой 34866 гр.; 11 и 51 пакета с героина общей массой 68677,55 гр.), распределяя их, а затем сбывая наркозависимым лицам.

В уголовном законе закрепляются признаки терроризма и наркобизнеса относящиеся лишь к составам преступлений. Идеологическая же составляющая данных посягательств представляется намного шире.

В соответствии с изменениями УК РФ, внесенными ФЗ от 05.05. 2014 г. №130 ФЗ, целями терроризма являются дестабилизация деятельности органов власти, международных организаций либо воздействие на принятие ими решений, а также угроза совершения указанных действий в тех же целях (признаки терроризма, закрепленные в ст. 258 УК Украины, в определенной мере, схожи с обозначенными). При этом в соответствии с прим. 1 к ст. 205 УК РФ к преступлениям террористической направленности относятся следующие преступления: террористический акт (ст. 205), содействие террористической деятельности (ст. 205.1 УК РФ), публичные призывы к осуществлению террористической деятельности или публичное оправдание терроризма (ст. 205.2), прохождение обучения в целях осуществления террористической деятельности (ст. 205.3), организация террористического сообщества и участие в нем (ст. 205.4), организация деятельности террористической организации и участие в деятельности такой организации (ст. 205.5), захват заложника (ст. 206), организация незаконного вооруженного формирования или участие в нем (ст. 208), угон судна воздушного или водного транспорта либо железнодорожного подвижного состава (ст. 211), незаконное обращение с ядерными материалами или радиоактивными веществами (ст. 220), хищение либо вымогательство

ядерных материалов или радиоактивных веществ (ст. 221), посягательство на жизнь государственного или общественного деятеля (ст. 277), вооруженный мятеж (ст. 279), нападение на лиц или учреждения, которые пользуются международной защитой (ст. 360), ответственность за совершение которых, с некоторыми особенностями, также предусмотрена в ст.ст. 258, 147, 260, 278, 265, 262, 266, 112, 444 УК Украины.

Эти деяния образуют систему посягательств, подрывающих международный мир и общественную безопасность, территориальную целостность государств, развитие дружественных отношений между странами, превращающих страх перед болью, хаосом и разрушениями в орудие власти.

Долгое время для международного права представлялось затруднительным формулирование понятия «терроризм», что связано с политическим противоречиями. 16 июня 2009 г. Конвенцией Шанхайской организации сотрудничества против терроризма было закреплено, что «терроризм» – это «идеология насилия и практика воздействия на принятие решения органами власти и международными организациями путем совершения либо угрозы совершения насильственных и (или) иных преступных действий, связанных с устрашением населения и направленных на причинение ущерба личности, обществу и государству». В этой связи терроризирование населения может проявляться в самых разнообразных формах, связанных с нарушением прав и свобод граждан, которые УК РФ относит к конституционным, таких как: нарушение равенства прав и свобод человека и гражданина (ст. 161 УК Украины, ст. 136 УК РФ), воспрепятствование осуществлению избирательных прав и работе избирательных комиссий (ст. 157 УК Украины, 141 УК РФ), воспрепятствование законной профессиональной деятельности журналистов (ст. 171 УК Украины, ст. 144 УК РФ), нарушение права на свободу совести и вероисповедания (ст. 178-181 УК Украины, ст. 148 УК РФ), воспрепятствование проведению собрания, митинга, демонстрации, шествия,

пикетирования или участию в них (ст.340 УК Украины, ст. 149 УК РФ). Это разрушает институты гражданского общества в личной, профессиональной и публичной сферах, лишает население возможности выражения своих интересов, создает препятствия для заявления о своих насущных потребностях и проблемах в надежде быть услышанными при определении направлений социально-культурной политики государства.

Немедицинское потребление наркотиков актуализирует удовлетворение низших потребностей. Расширение наркобизнеса направлено не только на получение всевозрастающего дохода, но и на распространение влияния на население, формирование у потребителей стойкой наркотической зависимости с развитием прямой, обратной и перекрестной толерантности.

Законодатель предусматривает достаточно строгое наказание за такие преступления, как склонение к потреблению наркотиков (по ч. 2 ст. 315 УК Украины, ч. 2 ст.230 УК РФ), организация либо содержание притонов или систематическое предоставление помещений для потребления наркотиков (по ч. 2 ст. 317 УК Украины, ст. 232 УК РФ), предметами которых наркотики непосредственно фактически не выступают, но неразрывно связаны с их распространением.

Так, кассационным постановлением Московского городского суда от 29.01.2015 г. № 4у-5955/14 установлено, что осужденный организовал и содержал притон для потребления наркотиков, арендовав для этих целей гаражный бокс, создав там необходимые условия (установив стол, стулья, радио, место для отдыха (лежанку), изготовив из электрических тенов плитку, необходимую ему для вываривания ацелированного опия), регулировал посещаемость путем поддержания связи с наркозависимыми лицами по телефону, назначал время посещения и продавая наркотик, а также в целях соблюдения конспирации изнутри закрывал ворота данного гаража на замок.

В России существует административная ответственность за незаконное потребление наркотиков, что является той малой мерой, применение которой

необходимо для предотвращения расширения среды потребителей, недопущения формирования в общественном сознании отношения терпимости к наркомании. Так, выступая перед студентами Киево-Могилянской академии, американский гражданин Ричард Брэнсон пояснил о легализации наркотиков: «Пусть уж лучше на этом зарабатывает государство, чем организованная преступность». «Вы боролись за свою свободу и боретесь прямо сейчас. Достаточно много украинцев курят коноплю, имеют разные проблемы с наркотическими препаратами. Но наркозависимые – это такие же члены общества, как и остальные». Также он отметил: «Россия-то ужасна, если мы говорим о наркотрафике и наркоторговле». «Мне сказали, что из всех стран мира Украина – одна из худших в этой войне». Действительно, агрессивная экспансия на здоровье населения Украины и России со стороны наркобизнеса характеризуется распространением все более опасных синтетических концентрированных наркотиков. Данное обстоятельство вынудило российского законодателя принять новую ст. 234.1 УК РФ «Незаконный оборот новых потенциально опасных психоактивных веществ», введенную Федеральным законом от 3 февраля 2015 г. N 7-ФЗ.

Наркобизнес и его идеология расширения среды зависимости направлены, прежде всего, на подчинение воли, формирование безразличного и безучастного контингента, чьи политические, социально-экономические и культурные права и свободы не представляют какой-либо ценности.

Очевидна связь между терроризмом и наркобизнесом, деятельность которых характеризуется систематичностью и целенаправленностью, общественно опасным характером их идеологии, направленной на ослабление, парализацию воли населения в реализации направлений позитивного развития.

Терроризм и наркобизнес, паразитирующие на инстинктивном поведении людей, формируют чувство страха, страдания и боли, состояние

зависимости и покорности в личностной и общественной психологии. В условиях распространения их влияния невозможно эффективное функционирование ни одного динамично развивающегося государства. Возникновение в современном мире множества очагов терроризма и наркобизнеса предполагает необходимость объединения усилий международного сообщества в обеспечении международного правопорядка и безопасности.

ІРХА Ю.Б.

науковий консультант судді Конституційного Суду України

yura_irkha@ukr.net

ВПЛИВ ЕКСТРЕМІЗМУ НА ВНУТРІШНЮ ТА ЗОВНІШНЮ ПОЛІТИКУ ДЕРЖАВИ

Історично сутність держави відображається через її політику, яку вона здійснює через відповідний апарат. В різні епохи національна політика визначалася різними суб'єктами державної влади з відмінним ступенем самостійності, незалежності та відповідальності. При цьому вона в більшій чи меншій мірі залежала від соціальних процесів які відбувалися, адже людина, суспільство й держава перебувають у нерозривному зв'язку.

У сучасних умовах демократична, правова держава є партнером громадянського суспільства, їх взаємодія проявляється не тільки у кореспондуючих правах та обов'язках, але й у досягненні спільної цілі – створенні ефективних та безпечних умов для реалізації та захисту національних інтересів. З цією метою вони формують нормативні та соціальні алгоритми своєї діяльності, які охоплюють, зокрема, порядок та особливості реагування на внутрішні та зовнішні виклики та загрози.

Однією з головних небезпек для поступального розвитку держави і суспільства становить екстремізм, який у різноманітних своїх проявах давно став негативною домінантою в людській історії. У першій половині ХХ ст. на тлі національно-визвольних рухів, численних міжкласових зіткнень, світових воєн і наступного перерозподілу сфер впливу у світі, екстремізм набув рис самостійного соціального явища, своєрідного інструменту у вирішенні конфліктних ситуацій різного масштабу та став своєрідною спадщиною сучасної цивілізації [1, с. 34]. На думку А. Брегеда, в політичному плані екстремізм намагається підірвати дієвість суспільних структур та інститутів, що функціонують, за допомогою силових методів. З цією метою екстремісти організовують заворушення, провокують страйки, вдаються до терористичних актів. Їх представники виступають проти будь-

яких компромісів, переговорів та угод, що пов'язані з взаємними поступками [2, с. 96].

На сьогодні екстремізм почав суттєво впливати на політичну, соціальну, релігійну, економічну обстановку. Він стимулює в окремих громадян почуття ненависті стосовно певних соціальних груп, а також агресію й насильницькі прояви щодо них. В деяких випадках екстремісти ставлять під сумнів саме існування держави або легітимність органів публічної влади, намагаються переформатувати суспільно-політичний устрій у відповідності до своїх ідеологічних установок, нав'язуючи їх як єдино правильні.

Глобалізація, неврегульованість локальних, регіональних та міжнародних конфліктів, фінансово-економічна криза стали надзвичайно поживними середовищами для стрімкого поширення екстремізму, пропаганди екстремістських ідеологій. Екстремістські угруповання, використовуючи новітні технології впливу на свідомість і поведінку людей, маніпулюючи їх потребами та цінностями, намагаються значно розширити свою соціальну базу. Деяким це вдається. Вони знаходять підтримку у населення, що проживає як всередині держави, так і поза її межами. Громадяни, перебуваючи, як правило, під ідеологічним впливом, надають екстремістам організаційну, технічну, фінансову чи матеріальну допомогу. Непоодинокі випадки, коли тривала екстремістська діяльність здобувала й електоральні симпатії, внаслідок чого екстремісти отримують мандати у представницьких органах влади. У зв'язку з цим екстремістські організації набувають ознак самостійних суб'єктів політичних та міжнародних відносин, що суттєво ускладнює протидію їх діяльності, адже вони вже офіційно представляють частину виборчого корпусу.

На нашу думку, особливу загрозу для національної безпеки становлять екстремістські угруповання, які налагодили міжнародну співпрацю з собі подібними організаціями, іноземними державами, їх спецслужбами, а також транснаціональною організованою злочинністю. За таких умов вони намагаються на рівних конкурувати з державою за право застосовувати

примус та/або насильство для досягнення своїх цілей.

Діяльність міжнародних екстремістських організацій досить сильно дестабілізує міжнародні відносини. Масштабні терористичні та насильницькі акції, які мали місце в останні роки, зберігають напруженість в Африканському, Близькосхідному, Північнокавказькому регіонах, що свідчить про гостроту проблеми протидії екстремізму на міжнародному рівні [3, с. 38].

Розширення географії екстремізму, зміцнення його організаційно-структурної та фінансово-матеріальної спроможності, наявність у багатьох екстремістських угруповань доступу до військового озброєння, боєприпасів, бойової військової техніки, вибухових речовин та матеріалів, залучення до екстремістської діяльності молоді, інтелігенції, релігійних та політичних діячів значно впливає на внутрішньодержавну та міжнародну стабільність.

З метою захисту прав і свобод людини, суспільства й держави від протиправних посягань з боку екстремістів, органи державної влади змушені переглядати свої підходи до внутрішньої та зовнішньої політики, відмовляючись від надто ліберальних способів та методів її здійснення. В інтересах національної безпеки держави запроваджують додатковий нагляд за різними сферами суспільного життя, вводять більш жорсткіші обмеження та посилюють юридичну відповідальність за протиправні діяння.

Так, у Франції мусульманську діаспору розглядають як найбільш схильну до екстремізму соціальну групу. За наслідками терактів у Лондоні в 2005 році міністр внутрішніх справ Франції заявив, що в країні починається масштабна операція по боротьбі з екстремізмом, у рамках якої буде застосовуватися процедура позбавлення громадянства проти імамів, що пропагують насильство й фундаменталізм. Він наголосив, що з країни планується систематично висилати тих, хто, не будучи громадянином Франції, не поважає французькі цінності. Було також розроблено спеціальний «Антитерористичний пакет», який передбачає посилення контролю за телефонними дзвінками та електронною поштою [4].

Після терористичних дій, вчинених Андреасом Брейвіком у Норвегії в 2011 році уряд Швеції розробив перший Національний план боротьби з екстремізмом, який орієнтований на силові методи боротьби з цим явищем. Цей план спрямований на захист демократичних цінностей і профілактичну роботу з метою недопущення ситуацій, коли люди змушені вдаватися до насильницьких дій заради відстоювання своїх політичних або релігійних ідей. Крім того, передбачається проведення відповідної роботи з перебіжчиками, які залишають правоекстремістські та інші угруповання, що підтримують ідеології насильства. На втілення цих програм уряд виділив 62 млн. шведських крон, при цьому 12 млн спрямовано на наукове вивчення насильницьких типів екстремізму [5].

Після низки терористичних атак Сполучене Королівство запровадило нову антитерористичну програму щодо виявлення молоді, схильної до впливу з боку Аль-Каїди. Відповідно до цієї програми наприкінці червня 2008 року британська поліція взяла під нагляд навіть 12 річного школяра [6].

В Україні через збройну агресію Російської Федерації значно активізувалася діяльність екстремістських угруповань, особливо політичного спрямування. Екстремісти використовують складне соціально-економічне становище, зумовлене фактичним воєнними діями на території Донецької та Луганської областей, для дестабілізації внутрішньої обстановки, дискредитації органів публічної влади перед міжнародними партнерами та Українським народом, провокації безладів і масових порушень громадського порядку.

Закономірно, що такі обставини стали підставою для зміни нашої національної політики. З метою захисту суверенітету, територіальної цілісності та конституційного ладу органи державної влади ухвалили рішення про проведення антитерористичної операції, денонсацію окремих міжнародних договорів, перегляд зовнішньополітичних векторів. Поряд з цим здійснюється комплекс гласних і негласних заходів щодо недопущення поширення екстремістських проявів поза межами району проведення

антитерористичної операції, зокрема посилено імміграційну політику, заборонено пропаганду тоталітарних режимів, вдосконалено законодавство у сфері інформаційної та правоохоронної діяльності тощо.

Наприкінці ХХ – початку ХХІ століть екстремістська діяльність стала якісно відрізнятися від тієї, що мала місце у попередні історичні періоди. Екстремісти намагаються всіма доступними способами і засобами змінити конституційний лад під себе або створити новий. Для цього вони широко використовують науково-технічні досягнення, значно зловживають правами і свободами, маніпулюють демократичними цінностями. Чимало держав виявилися неготовими протидіяти добре налагодженій системі екстремістських угруповань. Вироблені державними органами заходи не завжди є дієвими, оскільки у переважній більшості спрямовані на силове протистояння з екстремістами, а не на ліквідацію причин та умов, що сприяють появі та поширенню екстремізму. Крім того, багато громадян все ще не усвідомили реальну небезпеку екстремізму, а тому посилення національної політики щодо протидії його поширенню сприймають як надмірне втручання у приватне життя, посягання на основи демократії.

Ми вважаємо, що зміна внутрішньої і зовнішньої політики держави у контексті протидії екстремізму має проводитися комплексно й оперативно та з обов'язковим детальним роз'ясненням громадськості причин, умов та наслідків обраних заходів, а також визначенням осіб, відповідальних за їх здійснення.

Список використаних джерел:

1. *Васильченко А.А., Швыркин А.А. Экстремизм и другие криминальные явления / А.А. Васильченко // Экстремизм и другие криминальные явления. – М.: Российская криминологическая ассоциация, 2008. – С. 34–36.*
2. *Брегедда А. Ю. Основы политологии. Навчальний посібник. – К.: КНЕУ, 2000. – 312 с.*
3. *Сальников Е. Экстремистские настроения в обществе: причины возникновения и распространения / Е. Сальников // Закон и жизнь. – 2004. – № 6. – С. 38–40.*
4. *Французская система борьбы с терроризмом. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.agentura.ru/dossier/france/counterterrorism>.*

5. Первый план борьбы с экстремизмом. – [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://sverigesradio.se/sida/artikel.aspx?programid=2103&artikel=4848186>.

6. Внука шиитского богослова будут судить за экстремизм в Британии. – [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.agentura.ru/news/24666>.

КЛИМЕНКО О.А.

старший науковий співробітник
відділу досліджень проблем злочинності
у сфері службової діяльності та корупції
Науково-дослідного інституту
Національної академії прокуратури України

ТЕРОРИСТИЧНІ ЗАГРОЗИ У СФЕРІ МІЖНАРОДНОГО ТУРИЗМУ

За сучасних умов індустрія туристичних послуг є однією з найбільш рентабельних сфер. Туристичний бізнес приваблює підприємців не лише високим рівнем рентабельності, а й невеликими стартовими інвестиціями, зростаючим попитом на туристичні послуги, мінімальним строком окупності витрат тощо. Завдяки цьому туризм як галузь уже в першому десятилітті XXI сторіччя, незважаючи навіть на світову кризу, низку природних катаклізмів і загострення політичних конфліктів, за економічною ефективністю вийшов на перше місце у світі, залишивши далеко позаду такі галузі, як автомобільна та нафтодобування [1].

Туризм, що набув ознак глобального явища, всіляко підтримується міжнародною спільнотою за його внесок у забезпечення миру та стабільності на планеті, за збереження пам'яток культури та безумовні економічні переваги.

Необхідною умовою функціонування сфери міжнародного туризму є наявність відповідної правової бази, здатної гарантувати належний рівень безпеки туризму загалом та окремо – безпеки життя і здоров'я туристів. Саме зазначене є пріоритетним напрямом політики будь-якої держави у цій сфері та одним із напрямів політики у сфері державної безпеки.

Дотримання вимог безпеки – одна з найважливіших умов стабільного розвитку сфери туризму, що контролюється шляхом укладення та ратифікації міжнародних угод, а також забезпечується правоохоронними органами.

Зі глобалізацією географії поїздок зростає необхідність у впровадженні новітніх систем заходів безпеки туристів, оскільки будь-яка туристична подорож може становити цілком реальну небезпеку для подорожуючого.

Насамперед, зазначене стосується туристичних подорожей у країни зі складною соціальною ситуацією, політичними проблемами, де мають місце військові конфлікти та терористичні акти, що можуть становити загрозу для життя і здоров'я туристів. Йдеться насамперед про Єгипет та Туніс – найбільш привабливі для українських туристів країни, де соціально-політична, а як наслідок – небезпечна нестабільність, викликають занепокоєння [2; 3].

Виникає потреба в особливому плануванні, розробці та реалізації туристичних подорожей до цих країн, посиленні вимог до безпеки життя та здоров'я українських туристів, гарантуванні правового захисту під час здійснення подорожі.

На жаль, на сьогодні Україна потрапила до переліку країн із нестабільною соціально-економічною ситуацією, що передусім пов'язано із проведенням на сході країни антитерористичної операції із застосуванням армії та важкого озброєння. А тому ситуація, що склалася, негативно впливає на розвиток туристичної галузі в Україні.

Саме тому одним із вирішальних чинників прийняття рішення щодо вибору напряму подорожі та місця відпочинку має бути аналіз криміногенної ситуації в тій чи іншій державі та системи заходів, які вживаються на державному рівні з метою недопущення терористичних загроз і гарантування безпеки туристів. Отже, гарантування безпеки туристів потребує посилення ролі держави в удосконаленні системи заходів безпеки туристів.

До того ж, в умовах глобалізації світового туризму фактор терористичної загрози по-різному впливає на динаміку показників і перспективи розвитку туристичної галузі. Так, теракти глобального масштабу призводять до фактичного зупинення надання усіх видів туристичних послуг, а терористичні акти національного рівня значною мірою впливають на зменшення кількості туристських потоків до країни, де вони мали місце, та завдають величезних збитків економіці. Натомість теракти регіонального рівня менше впливають на туристичні потоки до країни

(місцевості), де вони мали місце, однак їхні наслідки є відчутними для цієї сфери. Що ж до локальних терактів, то вони характеризуються переважно незначним впливом на основні показники, однак їхні наслідки зумовлюють певний спад у сфері надання туристичних послуг.

Терористичні організації завдають величезної шкоди функціонуванню міжнародного туризму, змушуючи країни, що надають послуги у цій сфері, запроваджувати більш суворі прикордонні перевірки й інші формальності, які ускладнюють процес реалізації туристичних подорожей.

Аналізуючи причини привабливості терористичних угруповань до туристичної сфери, можна виділити серед них кілька основних. На нашу думку, основною причиною є неналежна увага щодо організації заходів безпеки туристів на туристичних об'єктах. Слід вказати й другу причину – вчинення терактів у найпопулярніших туристичних центрах є одним із найефективніших засобів донесення вимог терористів до засобів масової інформації, а відтак, і до суспільства. Ще однією причиною є економічний та фінансовий аспекти: у багатьох країнах світу туризм – найбільше, а подекуди і основне джерело доходів до бюджету, тому вчинення терактів здатне призвести до дестабілізації економіки такої країни, у результаті чого виникає широкий спектр важелів впливу для досягнення цілей терористичної організації.

Саме ці й інші чинники створюють передумови для посилення інтересу терористичних угруповань до сфери туризму.

Отже, негативний вплив тероризму на перспективи функціонування сфери туризму є незаперечним.

Оскільки проблема тероризму – явище, притаманне не якійсь окремо взятій країні чи групі країн, а глобалізувалась у межах усього світу, то на сучасному етапі розвитку суспільства ефективність функціонування туристичної галузі залежатиме від того, як окремі держави та міжнародні організації зуміють об'єднати свої зусилля задля протидії тероризму.

За таких обставин, покращити ситуацію можливо лише за умови застосування інноваційних заходів безпеки туризму, гарантування недоторканності життя та здоров'я відпочиваючих сучасними, реально діючими в умовах нашої країни методами з урахуванням позитивного досвіду зарубіжних країн.

Таким чином, система безпеки туризму повинна становити комплекс заходів, спрямованих на залучення правоохоронних, спеціалізованих органів та приватних охоронних фірм на охорону безпеки транспорту, готельних та рекреаційних комплексів, туристичних центрів тощо. Необхідною умовою, для розвитку галузі є запровадження масштабної інформаційної кампанії щодо переваг вітчизняних туристичних центрів з обов'язковим висвітленням у засобах масової інформації відомостей про запровадження заходів безпеки. Крім того, з метою забезпечення функціонування загальної протидії злочинності, зокрема й пов'язаній із тероризмом, не слід забувати і про правову інформованість та освіченість громадянського суспільства нашої країни.

Список використаних джерел:

1. *Онисько М.* Міжнародний туризм: світові тенденції та українські реалії/ М. Онисько [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://sd.net.ua/2012/05/24/turizm-ukraine-mir.html>
2. В аеропорту Каира нашли бомбы с предупреждением [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.bbc.co.uk/russian/rolling_news/2015/02/150203_ru_cairo_blast
3. Терроризм vs туризм [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ptel.cz/2015/04/terrorism-vs-turizm/>

КНИЖЕНКО О.О.

професор кафедри кримінального права, кримінології
та кримінально-виконавчого права
Національної академії прокуратури України,
доктор юридичних наук, професор
knijkookcana@mail.ru

**ДО ПИТАННЯ ЗВІЛЬНЕННЯ ВІД КРИМІНАЛЬНОЇ
ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА ВЧИНЕННЯ ТЕРОРИСТИЧНОГО АКТУ**

Приймаючи до уваги проведення антитерористичної операції на території Донецької, Луганської областей, м. Одеса та Харкова, набуває актуальності питання протидії тероризму. До кримінально-правових засобів протидії злочинності правники відносять й спеціальні види звільнення від кримінальної відповідальності, які передбачені за низку злочинів. Серед цих злочинів законодавець назвав й терористичний акт.

Так, поряд із кримінальною відповідальністю за вчинення терористичного акту передбачено й звільнення від кримінальної відповідальності за діяння, передбачене частиною першою ст. 258 КК України в частині погрози вчинення терористичного акту, якщо особа до повідомлення їй про підозру у вчиненні нею злочину добровільно повідомила правоохоронний орган про цей злочин, сприяла його припиненню або розкриттю, у разі якщо внаслідок цього і вжитих заходів було відвернено небезпеку для життя чи здоров'я людини або заподіяння значної майнової шкоди чи настання інших тяжких наслідків, якщо в її діях немає складу іншого злочину.

Зазначимо, що на таку спеціальну підставу звільнення від кримінальної відповідальності за терористичний акт в літературі вже зверталася увага. Зокрема в 2003 році С.С. Яценко опублікував свою роботу в якій розглянуто питання доцільності існування заохочувальних кримінально-правових норм, спрямованих на боротьбу з організованими формами злочинності [1]. Проте на час публікації його роботи існувала інша редакція ст. 258 КК України, де в ч. 4 цієї статті передбачалася відповідальність за створення терористичної

групи чи терористичної організації, керівництво такою групою чи організацією або участь у ній, а так само матеріальне, організаційне чи інше сприяння створенню або діяльності терористичної групи чи терористичної організації. Відповідно й звільнення від кримінальної відповідальності передбачалося за вчинення вказаних дій для особи, яка не є організатором чи керівником терористичної групи чи терористичної організації та яка добровільно повідомила про вчинення вказаних дій правоохоронний орган і сприяла припиненню існування або діяльності терористичної групи чи організації або розкриттю злочинів, вчинених у зв'язку із створенням або діяльністю такої групи чи організації, якщо в її діях немає складу іншого злочину.

На сьогодні відповідно до ч. 6 ст. 258 КК України, як це вже зазначалося вище, законодавець допускає можливість такого звільнення у разі вчинення не самого терористичного акту, а погрози вчинення таких дій.

Зауважимо, що правники, які досліджували сучасні норми щодо відповідальності за злочини терористичної спрямованості, питання посткримінальної поведінки докладно не аналізувалося, лише відтворювався текст закону [2; 3].

Виходячи зі змісту ч. 6 ст. 258 КК України можемо виділити наступні умови такого звільнення:

- 1) особа має здійснити погрозу вчинення терористичного акту;
- 2) добровільно повідомити правоохоронний орган про цей злочин;
- 3) таке повідомлення має статися до повідомлення особі про підозру у вчиненні нею злочину;
- 4) особа має сприяти його припиненню або розкриттю;
- 5) внаслідок вжитих заходів було відвернено небезпеку для життя чи здоров'я людини або заподіяння значної майнової шкоди чи настання інших тяжких наслідків.

Аналіз зазначених умов свідчить про недосконалість ч. 6 ст. 258 КК України, з таких підстав.

По-перше, наявність першої із зазначених умов, свідчить, що особою має бути вчинено закінчений злочин – це виконання погрози вчинення терористичного акту. Проте наявність четвертої з названих умов вимагає того, щоб особа сприяла припиненню погрози вчинення терористичного акту.

Погроза вчинення вищевказаних дій передбачає доведення до відома органів державної влади чи місцевого самоврядування, службових осіб, об'єднань громадян, юридичних або фізичних осіб наміру винного вчинити терористичний акт. Така погроза може бути виявлена в будь-якій формі. Саме з цього моменту злочин вважається закінченим. Тобто саме з моменту висловлення погрози вказана форма злочинної прояву є закінченою.

Таким чином, припинення погрози має відбуватися до моменту її доведення до адресату. Проте якщо таке станеться – особа не доводить злочинний намір до кінця з власної волі, оскільки в четвертій із вказаних умов йдеться про сприяння. А сприяння – це добровільні дії. За таких обставин ми не можемо говорити про наявність в діях особи посткримінальної поведінки, оскільки таке можливе після вчинення злочину.

На нашу думку, така умова є атавізмом від попередніх умов звільнення від кримінальної відповідальності, які передбачалися за створення терористичної групи чи терористичної організації, керівництво такою групою чи організацією або участь у ній, а так само матеріальне, організаційне чи інше сприяння створенню або діяльності терористичної групи чи терористичної організації. Саме під час вчинення названих дій можна було б сприяти припиненню існування або діяльності таких груп.

По-друге, викликає заперечення існування п'ятої з названих умов, де йдеться про відшкодування шкоди. Відвернути можна те, що має здійснитися. Під час же висловлення погрози відсутнє заподіяння небезпеки для життя чи здоров'я людини або заподіяння значної майнової шкоди чи настання інших тяжких наслідків.

Отже, можемо констатувати, що законодавець має змінити редакцію ч.6 ст. 258 КК України й викласти її у такій редакції: «Особа звільняється від кримінальної відповідальності за діяння, передбачене частиною першою цієї статті в частині погрози вчинення терористичного акту, якщо вона до повідомлення їй про підозру у вчиненні нею злочину добровільно повідомила правоохоронний орган про цей злочин та сприяла його розкриттю».

Список використаних джерел:

1. *Яценко С.С.* Про спеціальну підставу звільнення від кримінальної відповідальності за терористичний акт, передбачену ч. 5 ст. 258 КК України / С.С. Яценко // Тероризм і національна безпека України: Матеріали міжнар. конф. – К.: Національна академія внутрішніх справ України, 2003. – С. 269–275.
2. *Шамара О.В.* Відповідальність за здійснення терористичної діяльності за кримінальним законодавством України: монографія / О.В. Шамара. – К.: Видавничий дім «Артек», 2014. – 280 с.
3. *Ємельянов В.П.* Терористичні злочини: кримінально-правова характеристика та питання антитерористичного законодавства: моногр. / В.П. Ємельянов, Л.В. Новикова, М.В. Семикін; за заг. ред. В.П. Ємельянова. – Харків: Кроссроуд, 2007. – 216 с.

КОЗЕНКО О.О.

консультант-експерт (з правових питань)

Штабу Антитерористичного центру при Службі безпеки України,
кандидат юридичних наук

ЗАГРОЗИ ІНФОРМАЦІЙНІЙ БЕЗПЕЦІ УКРАЇНИ, ПРОТИДІЯ ЗА ДОПОМОГОЮ СПЕЦІАЛЬНОЇ ТЕХНІКИ

У зв'язку з зовнішньою агресією по відношенню до української держави та всього українського народу у законодавстві України визначено основні загрози національній безпеці України, у тому числі в інформаційній сфері.

До **факторів ризику в національній безпеці** в інформаційній сфері, віднесено:

- прояви обмеження свободи слова та доступу громадян до інформації;
- комп'ютерна злочинність та комп'ютерний тероризм;
- розголошення інформації, яка становить державну та іншу, передбачену законом, таємницю, а також іншої інформації з обмеженим доступом або інформації, яка спрямована на забезпечення потреб та національних інтересів суспільства і держави;
- намагання маніпулювати суспільною свідомістю, зокрема, шляхом поширення недостовірної, неповної або упередженої інформації.

До **зовнішніх факторів**, які формують пріоритети і стратегічні цілі політики національної безпеки з урахування ролі та важливості інформаційної складової необхідно віднести:

- посилення загроз національній безпеці, серед яких – прагнення ряду, зокрема держави агресора до домінування у світовому інформаційному просторі, що призводить до обмеження інтересів України,
- витиснення України із зовнішнього та внутрішнього інформаційних ринків;
- формування негативного іміджу України в світі шляхом поширення інформації, яка не відповідає дійсності;
- діяльність російсько-терористичних сил, міжнародних терористичних

організацій, а також окремих осіб і груп, схильних до деструктивної інформаційної діяльності;

– діяльність іноземних політичних, економічних, військових, розвідувальних й інформаційних структур, яка має спрямування проти інтересів України в інформаційній сфері.

Крім того, суттєвим зовнішнім фактором, що характеризує середовище формування пріоритетів національної безпеки є глобалізація інформаційного обміну та невідповідність інформаційної інфраструктури України та рівня її розвитку та захищеності вимогам сучасності.

Серед внутрішніх факторів, які стають внутрішніми загрозами національній безпеці держави з позиції формування стратегічних напрямків діяльності щодо забезпечення її інформаційної безпеки, є:

– помітне відставання України від провідних держав світу в галузі створення і впровадження сучасних інформаційних технологій, у сфері розвитку індустрії інформаційних послуг, а також виробництва спеціальної техніки для протидії ворожій пропаганді та, як наслідок, вимушене широке використання закордонних програмно-технічних засобів обміну інформацією та її захисту при розбудові національної інформаційної інфраструктури.

Наслідком такого відставання може стати реалізація стратегій інформаційного протиборства проти України, поява реальної можливості несанкціонованого проникнення в інформаційні системи та бази даних, блокування систем та мереж, особливо тих, що функціонують в інтересах управління державою.

– Недостатній рівень захищеності державних інформаційних ресурсів, розповсюдження комп'ютерних вірусів, програмних та апаратних закладок спричиняють появу реальної можливості втрати стратегічно важливої інформації, порушення її цілісності та блокування доступу до неї. Крім того, це може призвести до порушення нормального функціонування систем управління об'єктів критичної інфраструктури.

Протягом останніх років спостерігається стійка тенденція до різкого збільшення загроз з точки зору кількості спроб несанкціонованого втручання в роботу інформаційних та телекомунікаційних систем та несанкціонованого доступу до інформації, яка в них циркулює, а також появи нових методів та алгоритмів щодо їх здійснення. Зазначене являє собою реальну загрозу національному інформаційному простору України та у разі неприйняття необхідних заходів може призвести у найближчому майбутньому до втрати державою контролю над частиною її інформаційного простору та, відповідно, неможливості забезпечення прав громадян у цій сфері.

– Недостатня узгодженість діяльності державних органів України щодо формування і реалізації єдиної державної політики забезпечення інформаційної безпеки, порушення встановлених режимів функціонування інформаційно-телекомунікаційних систем органів державної влади та місцевого самоврядування, інформаційно-телекомунікаційних систем, які забезпечують потреби оборони та безпеки держави, кредитно-банківської та інших сфер економіки держави, систем управління життєзабезпеченням;

– Об'єктивна неспроможність промисловості України задовольнити попит на сучасне комп'ютерне обладнання та обладнання зв'язку сприяє широкому застосуванню закордонних засобів обчислювальної і комунікаційної техніки.

Ці загрози, як фактори формування державної політики у безпековому секторі держави, необхідно врахувати при підготовці стратегій та концепцій забезпечення національної безпеки України, моделі сектору безпеки України, що сприятиме гармонічному розвитку безпекового сектору, та приведенню його до європейський стандартів.

Як свідчить досвід провідних країн світу, ефективна правове регламентування виробництва та використання спеціальної техніки в галузі протидії ворожій інформаційній пропаганді (як приклад, захищені канали зв'язку, засоби подавлення інформаційного сигналу супротивника, засоби посилення сигналу тощо) та діяльність у сфері забезпечення інформаційної

безпеки повинна проходити шляхом нарощування потужностей тих структур, на які покладено реалізацію державної політики за основними, технологічними її складовими: заходів щодо захисту інформаційних ресурсів, захисту інформації, забезпечення безпеки інформаційного обміну.

Це дозволяє не тільки створити додаткові важелі впливу на процеси реалізації державної політики у сфері інформаційної безпеки, але й забезпечити, в умовах подальшої демократизації суспільства, відкритість заходів, що впроваджуються для підтримання та забезпечення інформаційної безпеки особи, суспільства і держави.

Невід'ємною складовою національної безпеки держави завжди була інформаційна безпека. Її питома вага зростає прискореними темпами. Це насамперед обумовлено стрімким розвитком технологій засобів зв'язку та інформаційних технологій, що обслуговують численні портали Інтернету. Завдяки цьому розширюється сфера внутрішньої інформаційної діяльності, міжнародного інформаційного співробітництва. Проте одночасно з'являються нові виклики національній безпеці, нейтралізація яких і потребує створення насамперед правового поля, у межах якого здійснювалося б інформаційне співробітництво, а також розробки та вжиття відповідних заходів політичного, економічного, технологічного характеру.

В Україні існує початкова законодавча база, яка регулює процеси інформаційної діяльності, включаючи міжнародний інформаційний обмін та міжнародне співробітництво в інформаційній сфері. Як зазначено в Законі України «Про інформацію» [2, ст. 52], «експорт та імпорт інформаційної продукції (послуг) здійснюється згідно з законодавством України про зовнішньоекономічну діяльність». Принципи регулювання зовнішньоекономічної діяльності визначені Законом України «Про зовнішньоекономічну діяльність» [3, ст. 2].

В Законі України «Про Національну програму інформатизації» [7, ст. 1] визначено, що «інформаційний суверенітет України – здатність держави контролювати і регулювати потоки інформації з-поза меж держави з метою

додержання законів України, прав і свобод громадян, гарантування національної безпеки держави».

Саме в цьому аспекті чинне законодавство має поточний вигляд, регламентує організацію і порядок поводження з відомостями, що становлять державну та комерційну таємницю. Важливість цього питання полягає в тому, що розголошення державних та комерційних секретів може негативно позначитися на безпеці держави, економічній стабільності суб'єктів підприємницької діяльності. принести втрати у формі упущеної вигоди. З іншого боку – надлишкова секретність також неприпустима, бо пов'язана з невиправданими затратами бюджетних коштів на її впровадження. Важливим у захисті інформації є суміщення принципу секретності з правом громадян на інформацію в усіх сферах життя суспільства.

До недавнього часу питання захисту інформації асоціювалося (і небезпідставно) виключно із запобіганням несанкціонованого доступу до державних секретів. На сьогодні поняття інформації з обмеженим доступом розширене, і містить промислову, комерційну, банківську, особисту та інші види таємниць. Особливої ваги набуває захист інформації як інтелектуальної власності від неконтрольованого розповсюдження й несанкціонованого використання.

Окрім забезпечення конфіденційності до питань захисту інформації стали включати і проблеми забезпечення цілісності (автентичності) та доступності інформації. Це передовсім зумовлено широким використанням засобів обчислювальної техніки і зв'язку для оброблення, пересилання й зберігання інформації. Використання електромагнітних сигналів як носіїв інформації в автоматизованих системах, її оброблення, збільшує її вразливість як з точки зору випадкових спотворень завадами, так і через можливість перехоплення зі значних віддалей сучасними засобами технічної розвідки. Ефективну протидію подібним загрозам через так звані технічні канали витоку можуть забезпечити лише технічні засоби захисту, тому на сьогодні виділився окремий напрямок – технічний захист інформації (ТЗІ).

Однією з найважливіших складових частин правового забезпечення системи інформаційної безпеки є стандартизація, нормативне й метрологічне забезпечення сертифікації й атестації технічних засобів захисту й контролю їх ефективності, ліцензування діяльності у сфері технічного захисту інформації.

Список використаних джерел:

1. Конституція України. Закони України. – К.: Книга, 1997. – Т. 10. – С. 5–40.
2. Закон України «Про інформацію» від 02.10.92 // Закони України / Верховна Рада України; Ін-т законодавства. – К.: Книга, 1993.
3. Закон України «Про зовнішньоекономічну діяльність» від 16.04.91 // Закони України / Верховна Рада України; Ін-т законодавства. – К.: Книга, 1993.
4. Закон України «Про науково–технічну інформацію» від 25.06.93 // Закони України / Верховна Рада України; Ін-т законодавства. – К.: Книга, 1993. – Т. 5. – С. 191-200.
5. Концепція (Основи державної політики) національної безпеки України: Постанова Верховної Ради України від 16.01.97. // Урядовий кур'єр. – 1997. – 6 лют.
6. Національна безпека України 1994-1996 рр. / Редкол.: Белов О.Ф. (голова) та ін. – К.: НІСД, 1997. – 200 с.
7. Закон України «Про Національну програму інформатизації» від 04.02.98 // Закони України / Верховна Рада України; Ін-т законодавства. – К.: Книга, 1998. – Т. 15. – С. 134–145.
8. Про інформаційний суверенітет та інформаційну безпеку України: Проект Закону України: Внесено на розгляд Верховної Ради України 07.07.98. Машинопис.
9. Концепція (Основи державної політики) інформаційної безпеки України: Проект Концепції УЦЕПД ім. О. Разумкова // Національна безпека і оборона. – 2001. – № 1. – С. 50–59.
10. *Литвиненко О.В., Бінько І.Ф., Потіха В.М.* Інформаційний простір як чинник забезпечення національних інтересів України: Монографія. – К.: ІМВКУ ім. Т. Шевченка, 1998. – 145 с.

КОЗЬЯКОВ Р.С.

здобувач кафедри кримінального процесу
Національної академії внутрішніх справ

ОСОБЛИВОСТІ РОЗСЛІДУВАННЯ ФАКТІВ БЕЗВІСНОГО ЗНИКНЕННЯ ОСОБИ В УМОВАХ ПРОВЕДЕННЯ АНТИТЕРОРИСТИЧНОЇ ОПЕРАЦІЇ

Введення правового режиму місць проведення антитерористичної операції тягне за собою низку соціально-правових проблем, пов'язаних із ускладненням відносин, що виникають у різних сферах суспільного життя. За відповідних умов такі відносини поєднуються, що потенційно може призвести до непередбачуваного ефекту. Зокрема, найпоширенішим є взаємовплив негативних факторів, адже поява нових відносин у певній кризовій ситуації неминуче ускладнює реалізацію основних завдань уповноважених органів державної влади, уповноважених на здійснення правоохоронної діяльності [1, 292].

До цих відносин належить розкриття злочинів, пов'язаних із безвісним зникненням особи, та проведення кримінальних проваджень за цими фактами в умовах проведення антитерористичної операції, що ускладнюються через те, що нормальне функціонування державних інституцій і застосування відповідних правових процедур на деякий час стає неможливим.

Оскільки причиною зникнення особи безвісти найчастіше стає вчинене протиправне діяння, відбувається порушення цілого комплексу прав людини, проголошених у Загальній декларації прав людини ООН, згідно з ч. 1 ст. 2 Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод 1950 року держава зобов'язана вживати необхідних заходів щодо захисту життя осіб, які знаходяться під її юрисдикцією. Правоохоронні органи у межах своєї компетенції повинні виконувати позитивне зобов'язання держави щодо охорони цього основоположного права. Вони мають проваджувати превентивні оперативні заходи для захисту людини, життя якої наражається на небезпеку злочинних дій, що полягають у виявленні відомостей про існування реальної або можливої загрози життю третіх осіб, вжитті певних

заходів, які могли б запобігти цим загрозам і проведенні ефективного розслідування у випадку їх реалізації.

У цьому контексті особливого значення набуває кримінально-правова охорона означених прав і свобод людини у зв'язку з фактами її безвісної відсутності. КПК України та прийнятими на його основі підзаконними актами сформовано правову процедуру вирішення заяв і повідомлень про безвісну відсутність особи, відповідно до якої розшук безвісно зниклих здійснюється в порядку кримінального провадження про злочин, передбачений ст. 115 КК України. Указані заяви за своєю правовою природою водночас вважаються підставою для проведення оперативно-розшукової діяльності, що здійснюється оперативними підрозділами, уповноваженими на її проведення Законом України «Про оперативно-розшукову діяльність». У такий спосіб з метою встановлення місця знаходження безвісно відсутніх осіб, причин їхнього зникнення уповноваженими правоохоронними органами України здійснюється комплекс організаційних, оперативно-розшукових, слідчих (розшукових) і негласних слідчих (розшукових) дій (розшук безвісно зниклих осіб).

Натомість, у районі проведення антитерористичної операції на сході України склалася інша ситуація щодо організації та проведення розслідування фактів безвісної відсутності осіб. За опублікованими начальником Головного слідчого управління Служби безпеки України В. Вовком даними, станом на 03.06.2015 року час проведення антитерористичної операції пропали безвісти 1179 осіб [2].

Слідчі підрозділи Міністерства внутрішніх справ України здійснюють розслідування на підставі заяв про факти безвісної відсутності військовослужбовців. За даними ГУМВС України в Київській області від початку проведення антитерористичної операції до міліції Київської області надійшло 89 заяв про зникнення громадян у зоні АТО. Працівниками міліції розшукано 62 людини, із яких 20 – загинули, ще 27 людей перебувають у розшуку. Наприклад, 20.04.2015 року до Кагарлицького райвідділу міліції

звернулася місцева жителька із заявою про зникнення її сина Василя. Відомо, що 38-річний чоловік 7 квітня у складі зведеної військово-повітряної бригади був відряджений у район проведення антитерористичної операції на сході України (м. Авдіївка Донецької області). Починаючи з 13 квітня він перестав виходити на зв'язок з рідними та близькими. За фактом зникнення людини відкрите кримінальне провадження за ч. 1 ст. 115 Кримінального кодексу України [3].

Указана діяльність безпосередньо регламентується ст. 214 КПК України та наказом МВС України від 14.08.2012 № 700 «Про організацію взаємодії органів досудового розслідування з іншими органами та підрозділами внутрішніх справ у попередженні, виявленні та розслідуванні кримінальних правопорушень» (пункт 9.4.2).

Зокрема, протягом 24 годин після подання заяви, повідомлення за фактом безвісного зникнення дитини, якщо за цей час не буде встановлено місця її знаходження, а також у разі безвісного зникнення дорослої особи за обставин, що свідчать про можливість учинення стосовно неї кримінального правопорушення здійснюється обов'язкове внесення до ЄРДР відомостей про вказане кримінальне правопорушення і його попередню кваліфікацію як умисного вбивства та вживаються всі передбачені КПК України заходів для всебічного, повного і неупередженого дослідження обставин кримінального провадження.

Водночас, чинними є положення ч. 1 ст. 6 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність». Відтак, наявність достатньої інформації, одержаної в установленому законом порядку, що потребує перевірки за допомогою оперативно-розшукових заходів і засобів, про осіб безвісно відсутніх визначається як підстава для проведення ОРД. З цією метою заводиться ОРС «Розшук», в межах якої провадиться оперативно-розшукова діяльність в порядку, визначеному оновленою Інструкцією з організації розшуку обвинувачених, підсудних осіб, які ухиляються від відбування

кримінального покарання, безвісно зниклих осіб та встановлення особи невідомих трупів.

У діяльності слідчих підрозділів Служби безпеки України сформувалася інша практика розслідування фактів безвісного зникнення військовослужбовців під час проведення бойових дій з терористичними угрупованнями, яке здійснюється у кримінальними провадженнями за ст. 258 Кримінального кодексу України. Розшук цієї категорії зниклих громадян із застосуванням оперативно-розшукових заходів, на нашу думку, ускладнюється обмеженням випадків, в яких він здійснюється органами та підрозділами Служби безпеки України. Оскільки державний розшук безвісно зниклих осіб, якщо є підстави вважати, що внаслідок цього може бути завдано шкоди інтересам держави здійснюється оперативними підрозділами Служби безпеки України: Департаментом контррозвідки, Департаментом контррозвідувального захисту інтересів держави у сфері інформаційної безпеки, Департаментом захисту національної державності, Головним управлінням по боротьбі з корупцією та організованою злочинністю, Головним управлінням контррозвідувального захисту інтересів держави у сфері економічної безпеки та регіональним органам Служби безпеки України [4]. Ці проблеми мають бути вирішені шляхом внесення доповнень до відповідного відомчого нормативно-правового акту.

Також потребує уточнення статус зниклого безвісти військовослужбовця. Уважаємо, що цим поняттям мають охоплюватись:

1) військовослужбовці (резервісти, військовозобов'язані) та працівники Збройних Сил України, Національної гвардії України, Служби безпеки України, Служби зовнішньої розвідки України, Державної прикордонної служби України, Державної спеціальної служби транспорту, військовослужбовці військових прокуратур, особи рядового, начальницького складу, військовослужбовці, працівники Міністерства внутрішніх справ України, Управління державної охорони України, Державної служби спеціального зв'язку та захисту інформації України, Державної служби

України з надзвичайних ситуацій, Державної пенітенціарної служби України, інших утворених відповідно до законів України військових формувань, які захищали незалежність, суверенітет та територіальну цілісність України і брали безпосередню участь в антитерористичній операції, забезпеченні її проведення, перебуваючи безпосередньо в районах антитерористичної операції у період її проведення";

2) особи, які у складі добровольчих формувань, що були утворені або самоорганізувалися для захисту незалежності, суверенітету та територіальної цілісності України, брали безпосередню участь в антитерористичній операції, забезпеченні її проведення, перебуваючи безпосередньо в районах антитерористичної операції у період її проведення, за умови, що в подальшому такі добровольчі формування були включені до складу Збройних Сил України, Міністерства внутрішніх справ України, Національної гвардії України та інших утворених відповідно до законів України військових формувань та правоохоронних органів.

Список використаних джерел:

1. Трофімов С. А. Удосконалення правового регулювання порядку інформаційного висвітлення антитерористичної діяльності / С. А. Трофімов // Університетські наукові записки. – 2012. – № 3(43) – С. 292–296.

2. За час АТО пропали безвісти майже 1,2 тис. осіб. СБУ / РБК-Україна. 03.06.2015 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.rbc.ua/ukr/news/vremya-ato-propali-vesti-tys-chelovek-sbu-1433324136.html>

3. Міліція Київщини розшукала 62 зниклі безвісти в зоні АТО людини, 20 з них загинули / УНІАН 22.04.2015 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.unian.ua/society/1070250-militsiya-kijivschini-rozshukala-62-znikli-bezvisti-v-zoni-ato-lyudini-20-z-nih-zaginuli.html>

4. Про взаємодію Служби безпеки України та Міністерства внутрішніх справ України в питанні розшуку осіб: наказ Служби безпеки України, Міністерства внутрішніх справ України від 3 травня 2012 року № 169/391. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0804-12>

КОПАН О.В.

перший заступник керівника Міжвідомчого науково-дослідного центру
з проблем боротьби з організованою злочинністю
при Раді національної безпеки і оборони України,
доктор юридичних наук, професор

МЕЛЬНИК В.І.

аспірант Відкритого міжнародного університету
розвитку людини «Україна»

ЗАГРОЗА ТЕРОРИЗМУ В СІЛЬСЬКІЙ МІСЦЕВОСТІ УКРАЇНИ

Терористична загроза – це щоденна реальність, з якою неможливо змиритися і до протидії їй потрібно бути постійно готовими.

Джерела терористичної загрози та загрози сепаратизму полягають у економічних, соціально-політичних, національно-етнічних, релігійних та інших процесах [1].

Зокрема, відповідно до діючого законодавства (ст. 258 КК України) під терористичний акт підпадають практично будь-які протиправні дії, що посягають на громадську безпеку: «Терористичний акт – застосування зброї, вчинення вибуху, підпалу чи інших дій, які створювали небезпеку для життя чи здоров'я людини або заподіяння значної майнової шкоди чи настання інших тяжких наслідків, якщо такі дії були вчинені з метою порушення громадської безпеки, залякування населення, провокації воєнного конфлікту, міжнародного ускладнення, або з метою впливу на прийняття рішень чи вчинення або невчинення дій органами державної влади чи органами місцевого самоврядування, службовими особами цих органів, об'єднаннями громадян, юридичними особами, або привернення уваги громадськості до певних політичних, релігійних чи інших поглядів винного (терориста), а також погроза вчинення зазначених дій з тією самою метою» [2].

З урахуванням реалій сьогодення, виникнення та поширення тероризму в Україні має певні передумови, пов'язані як з внутрішніми економічними,

політичними, соціальними, міжнаціональними та іншими протиріччями, так і зовнішніми загрозами.

У січні поточного року секретар Ради національної безпеки і оборони Олександр Турчинов під час селекторної наради з головами обласних державних адміністрацій з питань безпеки громадян України та захисту найважливіших об'єктів інфраструктури зазначив: «На превеликий жаль, терористична загроза стає сьогодні реальністю. І саме тому, без будь-якої паніки, без будь-якої суєти ми повинні забезпечити адекватні контртерористичні заходи»[3].

Загально визнано, що внутрішніми чинниками, які обумовлюють прояви тероризму, є несприятлива соціально-економічна ситуація в державі, окремому регіоні чи регіонах, незбалансована національна політика, нехтування інтересами національних чи релігійних меншин, утиск їхніх прав. Поширенню терористичних проявів сприяє також наявність у країні нелегального ринку зброї та відносна легкість його придбання; наявність значного прошарку осіб, які пройшли школу війни в «гарячих точках», і є недостатньо соціально адаптованими у суспільстві перехідного періоду; ослаблення або повна відсутність низки адміністративно-контрольних правових режимів; наявність злочинних угруповань, що мають зброю та вибухові речовини; втрата багатьма людьми ідеологічних і духовних життєвих орієнтирів.

Найбільш близько до терористичної діяльності знаходиться партизанська війна, яка локалізується в сільській місцевості. Партизанські загони відрізняються, насамперед, специфічним складом бойовиків (селяни, малоосвічені робітники і ремісники, декласовані елементи). Їхня діяльність носить характер масових збройних зіткнень, триває десятиліттями, то затухаючи, то активізуючись. Часто партизани використовують терористичні методи боротьби: диверсії на залізницях, трубопроводах та інших комунікаціях, замаху на відомих політиків, чиновників, суддів. Для проведення антиурядової диверсійно-терористичної діяльності створюються

спеціальні бойові структури. Партизанські формування обмежуються встановленням контролю над місцем постійного проживання бойовиків. Як правило, партизанська війна – це реакція на руйнування звичного способу життя або форма національно-визвольного руху.

Для партизанської війни характерним є те, що вона виникає завжди після поразки, після того як регулярна армія продемонструвала свою неспроможність, що призводить до боротьби з укриття, а не на полі бою.

Поняття партизанська війна спочатку використовувалося для визначення військових операцій, які здійснюються нерегулярними військами в тилу ворожої армії, місцевими жителями проти окупаційних сил, тому, очевидно, що в багатьох країнах сьогодні терористи називають себе партизанами, тим самим претендуючи на законність своїх дій. Проте, в 1990-х роках і на початку XXI століття поняття партизанська війна почало застосовуватися без урахування визначення всіх видів революційних воєн і терористичних актів.

На думку відомого американського історика і політолога Уолтера Лакера, сутність партизанської війни – в становленні звільненої території в сільській місцевості та створення малих військових підрозділів, які поступово ростуть у своїй силі, чисельності та оснащенні для ведення боротьби з урядовими військами. На звільнених територіях партизани засновують свої інститути, ведуть пропаганду і задіяні в іншій відкритій політичній діяльності [4].

Бойові дії нерегулярних формувань у сільській місцевості, як правило, підтримуються населенням. Тобто, це є своєрідний виклик державній владі, метою якого є суспільно-політичні трансформації. У XX столітті ця стратегія боротьби асоціювалася з революціями в країнах третього світу, особливо в Китаї, В'єтнамі та на Кубі.

Партизанські організації зазвичай з'являються або в умовах суворого політичного утиску, або при занадто нерівному розподілі багатства. Однак

ситуації, в яких діють партизани, настільки різні, що, як справедливо зауважив Уолтер Лакер, майже не піддаються узагальненню [4].

Партизанським війнам характерні наступні риси:

1. Партизанська війна найчастіше починається в слаборозвинених країнах, традиційні соціальні структури яких виявилися зруйнованими в результаті впливу політичних та економічних зв'язків з індустріальним світом. Селяни, які втратили колишню можливість добувати засоби для існування і бажаючи уникнути кабали у багатих землевласників, стають джерелом людських ресурсів для партизанських рухів.

2. У наш час ведеться три типи партизанських воєн. Перший – військові дії, спрямовані проти іноземних загарбників; другий – війна сепаратистського руху проти центрального; третій – боротьба проти уряду, підозрюваного в корупції або експлуатації.

3. Партизанська війна розвивалася відповідно до модернізації війни в цілому. Партизанські рухи не мають найскладніших озброєнь, якими озброєні звичайні армії, але вони вишукують власні ефективні засоби боротьби, зокрема, використовують специфічні умови районів, де вони діють.

4. Більшість партизанських рухів діє не автономно. Їм надають фінансову та іншу допомогу держави, розташовані за межами району безпосередніх дій партизан.

Вдалий результат будь-якого повстання, тим більше здійснюваного у формі тривалої партизанської війни, здебільшого заснований на взаємодії з населенням. Люди, які підтримують повстання, є головною опорною базою партизанського руху. Крім того, народ – це розвідувальна інформація, провідники, гроші, продовольство, одяг, укриття та лікування поранених і хворих, а також головний резерв партизанської армії. Без підтримки народу повстанці приречені на поразку.

Партизанська війна пов'язана з проведенням наступних заходів:

1. Захоплення реальної влади в районі бойових дій:

а) роззброєння і розпуск поліції, військових частин та інших силових структур;

б) ліквідація злочинних угруповань (включаючи обов'язковий «відстріл» ватажків), що проводиться за допомогою місцевого населення, в тому числі співробітників правоохоронних органів;

в) розпуск діючих органів влади та проурядових політичних партій і рухів, у тому числі тих, що відносяться до офіційної «опозиції»;

г) заборона сплати уряду будь-яких податків і зборів, введення революційного податку;

д) суворе підтримання революційної законності.

2. Об'єднання населення в колективи:

а) створення під егідою партизан виборних місцевих органів влади (Рад), до функцій яких віднесено всі основні питання місцевого самоврядування (збір революційного податку, постачання населення товарами першої необхідності, реалізація та закупівля продовольства і промислових товарів, організація спільних сільськогосподарських та інших робіт і т. ін.);

б) організація (за допомогою Рад) місцевих загонів самооборони та народної міліції.

3. Контроль за місцевим населенням:

а) виконання правоохоронних функцій в зоні бойових дій (слідство, суд, виконання покарання);

б) створення розвідувальної та інформаторської мережі серед населення;

в) виявлення і нейтралізація ворожої агентури, агітаторів і взагалі всіх осіб, які так чи інакше співпрацюють з режимом.

На територіях, що знаходяться під контролем урядових сил, партизанське підпілля виконує функції паралельної влади. Варто пам'ятати, що захоплення влади починається зі створення двовладдя.

Сьогодні території України, які знаходяться поза межами урбанізованих мегаполісів, в умовах соціально-політичної, соціально-економічної кризи стають просторами, потенційно вразливими для партизанської війни, з величезним людським та економічним потенціалом. Розв'язування партизанської війни в регіонах України матиме як декларуючі цілі, так і приховані, встановлені зовні задачі. В будь-якому випадку жертвами стають пересічні громадяни, для них ця боротьба є терором у самих жахливих його проявах. Таким чином, завдання держави – забезпечити силою закону порядок на територіях, усунути чинники, які сприяють поширенню тероризму та квазібандитизму.

Список використаних джерел:

1. Актуальні методи, способи та фінансові інструменти фінансування тероризму та сепаратизму / [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.sdfm.gov.ua/content/file/site_docs/2014/20141229/tipolog2014.pdf.
2. Кримінальний кодекс України Верховна Рада України; Кодекс України: Закон від 5 квіт. 2001 р. № 2341-III / [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/2341-14/page7>.
3. Терористична загроза в Україні стає реальністю – РНБО [Електронний ресурс] // Інформаційне агентство УНІАН. – Режим доступу: <http://www.unian.ua/society/1035390-terroristichna-zagroza-v-ukrajini-stae-realnistyu-rnbo.html>.
4. *Уолтер Лакер*. Десять тезисов о терроризме и борьбе с ним [Електронний ресурс] / Уолтер Лакер. – Режим доступу: <http://www.gazeta.rjews.net/laker.html>.

КОТЛЯРЕНКО О.П.

ад'юнкт Військового інституту
Київського національного університету імені Тараса Шевченка,
підполковник юстиції
lida_oleg@rambler.ru

ДЕЯКІ ПИТАННЯ ПРОТИДІЇ ТЕРОРИСТИЧНИМ АКТАМ НА ВІЙСЬКОВИХ ОБ'ЄКТАХ ЗБРОЙНИХ СИЛ УКРАЇНИ

Поглиблення соціально-політичної асиметрії у світі супроводжується ескалацією міжнародного тероризму, що трансформується за своїм змістом, формою, характером проявів під впливом різноманітних протиріч та конфліктів. Збільшуються його масштаби, чіткіше окреслюється ідеологія, посилюється агресія в інформаційному просторі. Отже, розвиток сучасного міжнародного тероризму характеризується формуванням таких негативних явищ як, багатоплановість руйнівного впливу на різні сфери суспільного життя – політичну, економічну, соціальну, духовну, а також на національну безпеку: приватну, суспільну, державну, воєнну, інформаційну, екологічну, тощо. На сучасному етапі тероризм із його політично вмотивованою насильницькою ідеологією становить реальну небезпеку для світової спільноти та окремих держав, зокрема й для України.

Тому подальший розвиток державної політики протидії тероризму нерозривно пов'язаний з підвищенням рівня антитерористичної діяльності органів сектору безпеки і оборони України, які є суб'єктами різних правовідносин, у тому числі й адміністративно-правових. У цьому зв'язку важливого значення набуває державне управління протидією терористичним загрозам, основними завданнями якого є виявлення та профілактика тероризму, мінімізація його наслідків, а також ефективне застосування різноманітних військових формувань та правоохоронних органів держави. Водночас ці питання істотно актуалізується у світлі проведення антитерористичної операції на Сході нашої держави. За таких умов особливу загрозу для України несуть терористичні акти на військових об'єктах

Збройних Сил України, зважаючи на можливість захоплення бойовиками озброєння та військової техніки, що є на зберіганні у військових частинах.

Нещодавно на засіданні комісії із надзвичайних ситуацій Міністр оборони України генерал-полковник Полторак С.Т. повідомив про активізацію діяльності терористів, спрямовану на військові об'єкти. З його слів, найбільш ймовірними для збільшення терористичних актів та диверсій є об'єкти, які належать до компетенції Міністерства оборони, зокрема: арсенали, бази зберігання озброєння і техніки, боєприпасів та паливно-мастильних матеріалів. При цьому він запевнив, що підрозділи, які охороняють та обороняють об'єкти, посилені та готові виконувати завдання до реалізації яких залучено більше трьох тисяч чоловік та близько 750 одиниць техніки [1].

Відповідно до статей 4, 5 Закону України «Про боротьбу з тероризмом», до переліку суб'єктів, які безпосередньо здійснюють боротьбу з тероризмом (системи суб'єктів першого рівня) віднесено Міністерство оборони України, органи військового управління, з'єднання, військові частини і підрозділи Збройних Сил України. Вони забезпечують захист від терористичних посягань на об'єкти та майно Збройних Сил України; беруть участь у проведенні антитерористичних операцій на військових об'єктах та в разі виникнення терористичних загроз безпеці держави із-за меж України; в разі залучення до проведення антитерористичної операції – забезпечують із застосуванням наявних сил та засобів виконання завдань щодо припинення діяльності незаконних воєнізованих або збройних формувань (груп), терористичних організацій, організованих груп та злочинних організацій; беруть участь у затриманні осіб, а у випадках, коли їх дії реально загрожують життю та здоров'ю заручників, учасників антитерористичної операції або інших осіб – їх знешкоджують [2].

Завдання щодо боротьби з тероризмом на військових об'єктах також покладено й на Військову службу правопорядку у Збройних Силах України (далі – Служба правопорядку) – спеціальне правоохоронне формування у

складі Збройних Сил України. Так, згідно статей 1, 3 Закону України «Про Військову службу правопорядку у Збройних Силах України» (далі – Закон), одним із основних завдань Служби правопорядку є участь у протидії диверсійним проявам та терористичним актам на військових об'єктах. При цьому, використання законодавцем слова «участь» робить дискусійним питання до якого рівня суб'єктів боротьби з тероризмом слід відносити Службу правопорядку: першого – які безпосередньо її здійснюють, чи другого – які «беруть участь/залучаються до участі». Також пункт 9 статті 8 Закону покладає на Службу правопорядку здійснення функції – «запобігати диверсійним проявам і терористичним актам на військових об'єктах» [3].

Виконання цих завдань і функцій у Службі правопорядку покладається безпосередньо на особовий склад підрозділів спеціального призначення, зокрема: Центру спеціального призначення (протидії диверсіям та терористичним актам (далі – ПДТА) та відділів спеціального призначення (ПДТА) територіальних органів управління Служби правопорядку, для яких ці завдання є головними.

За словами начальника Служби правопорядку – начальника Головного управління Служби правопорядку генерал-майора Дубляна О.В., у цих підрозділах служать лише офіцери та військовослужбовці за контрактом, які пройшли спеціальну підготовку, мають відмінну фізичну підготовленість. Їхнім основним завданням є виконання спеціальних заходів, спрямованих на припинення злочинних діянь на військових об'єктах, в тому числі здійснюваних з терористичною метою, та запобігання їм. Зокрема, це і реалізація заходів щодо виявлення, пошуку та знешкодження диверсійних та диверсійно-розвідувальних груп [4].

О.В. Дублян зазначив, що «нещодавно на Схід України вирушили військовослужбовці 3-го спеціального відділу Західного територіального управління Служби правопорядку. Наші хлопці, зокрема, спільно з армійськими спецпризначенцями впродовж декількох місяців утримували контроль над кількома об'єктами в місті Артемівську. Вони перебували в

повній ізоляції, але не відступили від цих об'єктів, які мають для нас стратегічне значення» [4]. Тим самим створили умови для евакуації/знищення озброєння і техніки військової частини А2730, яка дислокується у цьому місті.

Згідно спільних планів Антитерористичного центру при Службі безпеки України і Міністерства оборони України, вказані підрозділи Служби правопорядку беруть активну участь у проведенні командно-штабних і тактико-спеціальних навчань з антитерористичної тематики на військових об'єктах (у тому числі в режимі негайного отримання ввідної про подію з ознаками тероризму).

Указом Президента України від 23 квітня 2015 року № 238 затверджена Річна національна програма співробітництва Україна – НАТО на 2015 рік (далі – Річна національна програма), яка в умовах загальної ситуації, що склалася внаслідок агресії Російської Федерації стосовно України, набула особливого значення для забезпечення захисту національних інтересів і безпеки України в цілому, й у сфері боротьби з тероризмом зокрема [5].

У підпункті 1.4.4. Річної національної програми зазначено, що враховуючи факти прямого військового втручання та зазіхання на територіальну цілісність України з боку Російської Федерації, існує нагальна потреба забезпечити перегляд механізмів визначення пріоритетів у *національній системі боротьби з тероризмом з використанням міжнародного досвіду*. Також визначено середньострокові цілі та ряд заходів, спрямованих на підвищення ефективності дій Служби правопорядку у вказаній сфері. Зокрема, щодо забезпечення участі підрозділів спеціального призначення Служби безпеки України та Служби правопорядку у тренуваннях та навчаннях держав – членів НАТО з антитерористичної тематики, розширення співробітництва України з правоохоронними органами, спеціальними службами іноземних держав, стосовно подолання спільних загроз у сфері безпеки, включаючи боротьбу з міжнародним тероризмом.

Крім того, Міністерству оборони України доручено забезпечити оснащення підрозділів спеціального призначення (ПДТА) Служби правопорядку спорядженням і обладнанням, яке перебуває на озброєнні підрозділів спеціального призначення держав – членів НАТО; забезпечити залучення експертів держав – членів НАТО до підготовки особового складу підрозділів спеціального призначення (ПДТА) для виконання службових завдань; спільно із Службою безпеки України забезпечити участь підрозділів спеціального призначення (ПДТА) Служби правопорядку у заходах за програмами підготовки підрозділів спеціального призначення Служби безпеки України та підрозділів відповідних органів держав – членів НАТО [5].

На нашу думку, сам факт того, що у Річній національній програмі визначено заходи, спрямовані на удосконалення діяльності підрозділів спеціального призначення (ПДТА) безпосередньо Служби правопорядку, а також покладання обов'язку по забезпеченню їх виконання на Міністерство оборони України та Службу безпеки України (суб'єктів боротьби з корупцією першого рівня), дає підстави відносити Службу правопорядку до переліку суб'єктів, які безпосередньо здійснюють боротьбу з тероризмом. При цьому, використане у Законі слово «участь» можна пояснити невеликою чисельністю особового складу всієї Служби правопорядку та її підрозділів спеціального призначення (ПДТА) зокрема, у співвідношенні до кількості військових об'єктів, які потенційно можуть бути об'єктами терористичних атак.

Беззаперечним є те, що обов'язковою умовою ефективного та якісного виконання Службою правопорядку, покладених на неї Законом завдань і функцій, є чітка регламентація її правового статусу, визначення компетенції, а також місця і ролі, яке цей орган посідає у системі державних органів.

Підсумовуючи викладене, можна зробити висновок, що протидія диверсійним проявам та терористичним актам на військових об'єктах належить до пріоритетних завдань Служби правопорядку, виконання яких

покладається на відповідні підрозділи спеціального призначення (ПДТА). Реалізація визначених у підпункті 1.4.4. Річної національної програми заходів по удосконаленню професійних навичок особового складу цих підрозділів із залученням експертів іноземних держав, є вагомим кроком до забезпечення максимальної взаємосумісності підрозділів Служби правопорядку з відповідними підрозділами збройних сил держав-членів НАТО, а також створення ефективного сектору безпеки і оборони України.

Загалом використання Україною міжнародного досвіду у сфері протидії тероризму сприятиме формуванню нової культури безпеки та підвищенню рівня обороноздатності держави. Вказані напрями є ключовим пріоритетом державної політики національної безпеки, а їх реалізація – вагомим фактором досягнення визначених в Стратегії національної безпеки України цілей [6].

Список використаних джерел:

1. *Полторак С.Т.* Бойовики планують диверсії на військових об'єктах. – 21 квітня 2015 року. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://news.vash.ua/news>.
2. Про боротьбу з тероризмом: Закон України від 20 березня 2003 року № 638-IV // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – № 25. – Ст. 180.
3. Про Військову службу правопорядку у Збройних Силах України: Закон України від 7 березня 2002 року № 3099-III // Відомості Верховної Ради України. – 2002. – № 32. – Ст. 225.
4. *Дублян О.В.* Порівнювати нас зі смершівцями просто некоректно... – 21 січня 2015 року. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.dua.com.ua/army/item/1059>.
5. Річна національна програма співробітництва Україна – НАТО на 2015 рік, затверджена Указом Президента України від 23 квітня 2015 року № 238. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.president.gov.ua/documents/19352.html>.
6. Стратегія національної безпеки України, затверджена Указом Президента України від 26 травня 2015 року № 287. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.president.gov.ua/documents/19521.html>.

КУБАЛЬСЬКИЙ В.Н.

науковий співробітник відділу проблем кримінального права,
кримінології та судоустрою
Інституту держави і права
ім. В.М. Корецького НАН України,
кандидат юридичних наук, доцент

ПІДСТАВИ ВИДІЛЕННЯ ТЕРОРИСТИЧНИХ ЗЛОЧИНІВ ЗА ЗАКОНОДАВСТВОМ УКРАЇНИ

Визначення тероризму, його суттєвих ознак є недостатнім для визначення об'єкту антитерористичної діяльності. Для вирішення цих питань необхідно дати визначення поняття «терористичні злочини», визначити за яких умов злочинні діяння підпадають під поняття «тероризм», адже, як стверджує С.В. Лазебник, «...така кваліфікація (згідно з кримінальним законодавством України. – *В.К.*) ніби «розмиває» показник підвищеної суспільної небезпеки терористичної діяльності, позбавляє кримінально-правову боротьбу з нею тієї гостроти, яка затребувана кримінологічними, соціально-психологічними характеристиками цього виду злочинної діяльності» [1, с. 334]. Визначення кола терористичних злочинів залежить від підходу до розуміння тероризму.

Чинний Закон України «Про боротьбу з тероризмом» від 20 березня 2003 р. використовує поняття «злочинів терористичної спрямованості», «злочинів, вчинених з терористичною метою», «злочинів, пов'язаних з терористичною діяльністю» тощо, не даючи визначення жодного з наведених понять. Дослідники, які торкалися цих питань, по-різному визначали назву терористичних діянь та їх перелік. З метою подолання плутанини у юридичних термінах, у Законі України «Про боротьбу з тероризмом» слід замінити наведені вище поняття на поняття «терористичні злочини». Наявність поняття «терористичні злочини» у Законі України «Про боротьбу з тероризмом» мало б позитивні наслідки для теорії і практики протидії тероризму. При визначенні суті терористичних злочинів потрібно спиратись на ст. 1 згаданого Закону, в якій міститься визначення тероризму.

Пропозиції про проведення єдиної кримінальної політики щодо боротьби зі злочинами терористичної спрямованості шляхом виділення такої групи суспільно небезпечних діянь в кримінальних кодексах держав-учасниць СНД вже вносилися вченими і практичними працівниками [3, с. 109]. Нагальним постає завдання уніфікації відповідних термінів, враховуючи тенденції зближення законодавства європейських держав у цій сфері, що спираються на загальновизнані міжнародно-правові акти, спрямовані на протидію тероризму.

У зарубіжних і вітчизняних наукових виданнях можна зустріти вживання терміна «терористичні злочини», зокрема в працях українських дослідників цієї проблеми – В.П. Ємельянова, В.А. Ліпкана (який у своїх пропозиціях до проекту Закону України «Про боротьбу з тероризмом» пропонував замінити термін «злочини терористичної спрямованості» на «терористичні злочини») та С.Я. Лихової [4, с. 143], в працях російських науковців – А.О. Меньших [5, с. 141–148], В.Є. Петрищева [6] та Ю.М. Антоняна, монографія якого «Тероризм. Кримінологічне та кримінально-правове дослідження» містить главу IV під назвою «Власне терористичні злочини» [7].

У законодавстві України не вживається такий термін як «терористичні злочини». На наш погляд, позиція тих вчених і практиків, які виділення такої категорії злочинів як терористичні ставлять в залежність від наявності чи відсутності у законодавстві терміну «терористичні злочини» базується виключно на формальних ознаках, не враховує суті питання, а тому її не можна визнати належним чином обґрунтованою. Головним доводом на користь необхідності опрацювання законодавства, яке визначає категорію терористичних злочинів, виступає, як відмічає В.М. Дрьомін, сам факт існування особливого виду організованої злочинної діяльності, що має суттєву специфіку за своїм об'єктом, мотивами, цілями, і, що особливо важливо, способами вчинення злочинів та його наслідками [8, с. 208].

Для виділення терористичного виду злочинів в законодавстві існують всі передумови.

1. Терористичні злочини – поняття, яке має відповідний нормативно-правовий зміст і застосування у праві Європейського Союзу (вступ до якого України оголошено стратегічним завданням на найвищому державному рівні) та у праві Ради Європи, членом якої є Україна. Воно вживається у пп. 4.2.1. «Встановлені терористичні злочини» і 5.1.2. «Попередження» (де йдеться про запобігання саме терористичним злочинам) Порадника по співробітництву у боротьбі з тероризмом (Генеральний секретаріат Інтерполу) 1998 р. [2, с. 159, 163], у Рамковому рішенні Ради Європейського Союзу «Про боротьбу з тероризмом» від 13 червня 2002 р., в якому використовується саме термін «терористичні злочини» у ст. 1 під назвою «Терористичні злочини; основні права та основоположні принципи» [2, с. 172–182]. Поняття «терористичні злочини» вживається у Конвенції Ради Європи про запобігання тероризму 2005 р., яку ратифікувала Україна, і в багатьох інших міжнародних антитерористичних правових актах.

2. Наявність даного виду злочинів логічно впливає із чинного законодавства України. Вітчизняне законодавство використовує такі поняття як тероризм, злочини терористичної спрямованості, терористичний акт, злочини, вчинені з терористичною метою, злочини, пов'язані з терористичною діяльністю тощо (Закони України «Про боротьбу з тероризмом», «Про Службу безпеки України» (ст. 2) та інші). Зміст цих актів вказує на виключно злочинний характер терористичних діянь. Вказані поняття позначають коло злочинів, які за своєю суттю є терористичними.

3. Виділення такого виду злочинів, як терористичні, для потреб вітчизняної кримінально-правової та кримінологічної науки і практики є не лише можливим, а й доцільним з точки зору особливої правової сутності, спільності ознак злочинних діянь, які охоплюються поняттям «тероризм». Хоч Закон України «Про боротьбу з тероризмом» та КК України не

називають прямо злочини, які вчиняються в процесі здійснення терористичної діяльності, терористичними злочинами, вони все ж дають підстави для того, щоб називати такими всі терористичні діяння.

4. Чітка правова характеристика терористичних злочинів слугуватиме надійним орієнтиром для того, щоб визначити завдання, правові, організаційні і ресурсні аспекти протидії тероризму.

У чинному кримінальному законодавстві України норми, які регламентують боротьбу з різними терористичними проявами, не об'єднані в єдиний комплекс. Недосконалість передбаченого Законом України «Про боротьбу з тероризмом» підходу щодо позначення терористичних діянь і суперечливість його положень пояснюється наступним чином. Вживаючи поняття «терористичні акти та (чи) злочини терористичної спрямованості», «злочини, пов'язані з терористичною діяльністю», «злочини, що вчиняються з терористичною метою», тлумачення яких в Кримінальному кодексі України та Законі України «Про боротьбу з тероризмом» відсутні, законодавець намагався охопити всю сукупність можливих терористичних проявів. Така ситуація пояснюється передусім відсутністю узагальнюючого терміну для позначення різних терористичних проявів.

Поняття «терористичні злочини» характеризує ряд особливостей. В Законі України «Про боротьбу з тероризмом» прямо не вказується на пряму віднесеність певних діянь до категорії терористичних: «У разі, коли терористична діяльність супроводжується вчиненням злочинів, передбачених статтями 112, 147, 258-260, 443, 444, а також іншими статтями Кримінального кодексу України, відповідальність за їх вчинення настає відповідно до Кримінального кодексу України» (ст. 1 Закону України «Про боротьбу з тероризмом»). Така конструкція правових норм засвідчує, що у законодавця відсутня чітка уява про конкретні злочинні прояви тероризму, що охоплювались би поняттям «терористичні злочини».

Отже, є усі підстави для виділення в законодавстві терористичних злочинів. Терористичні злочини – це ті ж злочини, які об'єднані в окрему

групу в силу своїх специфічних кримінально-правових і кримінологічних характеристик.

Список використаних джерел:

1. *Лазебник С.В.* До питання про поняття терористичної діяльності / С.В. Лазебник // Проблеми правознавства та правоохоронної діяльності. – Донецьк, 2001. – № 2. – С. 333-343.
2. *Международно-правовые основы борьбы с терроризмом: Сб. док. / Сост. В.В. Овчинский.* – М.: ИНФРА-М., 2003. – 480 с.
3. *Крутов В.В., Глушков В.А.* Проблемы правового обеспечения борьбы с международным терроризмом в странах Содружества Независимых Государств / В.В. Крутов // Актуальні проблеми політики: Зб. наук. пр. – Вип. 12. – Одеса: Юрид. літ., 2001. – С. 100–109.
4. *Лихова С.Я.* „Власне” терористичні злочини за Кримінальним кодексом РФ – актуальні питання кваліфікації / С.Я. Лихова // Актуальні проблеми держави та права: Зб. наук. пр. – Вип. 8. – Одеса: Юрид. літ., 2000. – С. 143–153.
5. *Меньших А.А.* Особенности расследования и рассмотрения дел о террористических преступлениях по законодательству зарубежных стран / А.А. Меньших // Журн. рос. права. – 2004. – № 2. – С. 141–148.
6. *Петрищев В.Е.* Заметки о терроризме / В.Е. Петрищев. – М.: Эдиториал УРСС, 2001. – 288 с.
7. *Антонян Ю.М.* Терроризм. Криминологическое и уголовно-правовое исследование / Ю.М. Антонян. – М.: Щит-М, 1998. – 306 с.
8. *Дремин В.Н.* Криминальный террор в социальном механизме воспроизводства преступности / В.Н. Дремин // Социально-правовые аспекты терроризма: Монография / Под ред. С.В. Кивалова, В.Н. Дремина. – Одесса: Фенікс. – С. 193–210.

КУКУЮК О.В.

студент Навчально-наукового інституту права
Національного університету державної
податкової служби України
olga.kukuyuk.9513@mail.ru

АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ У СИСТЕМІ ЗАПОБІГАННЯ ФІНАНСУВАННЮ ТЕРОРИЗМУ

У сучасних умовах світової глобалізації спостерігаються перетворення та трансформації і такої масштабної соціально-політичної міжнародної загрози як тероризм. Поживним середовищем для тероризму, з одного боку, виступають основні політичні, економічні, соціальні та культурні протиріччя національного та міжнародного життя, а з іншого боку – тероризм підживлюють відповідні фінансові потоки. Одним із найбільш дієвих напрямків боротьби з тероризмом є блокування фінансових потоків, що його підживлюють. Слід зазначити, що досі міжнародне співробітництво у цій сфері є явно недостатнім. Про це свідчить відносно вільне переміщення коштів із однієї країни в іншу, існування у деяких країнах невинувато громіздкого інституту банківської таємниці, наявність великої кількості офшорних зон. Кожна окрема країна, відстоюючи свої політичні та економічні інтереси, намагається отримати найбільш сприятливі умови для переміщення товарів і фінансів в інші країни. На цьому фоні недооцінюються можливості доступу кримінальних структур до необхідних їм фінансових ресурсів. Водночас саме припинення фінансування – є вирішальним елементом у системі придушення діяльності кримінальних структур терористичного спрямування. Зазначене є важливим ще й з огляду на те, що діяльність терористів на транснаціональному рівні робить вразливою будь-яку державу.

Створення системи ефективного запобігання фінансуванню тероризму можливе лише за умови комплексного підходу до протидії цьому явищу із залученням усіх наявних засобів держави. Досягнення системою запобігання фінансування тероризму своєї максимальної ефективності можливе у разі

використання державою можливостей усіх галузей права і, перш за все, адміністративного. Саме адміністративно-правові норми посідають центральне місце у системі запобігання фінансуванню тероризму, утворюючи нормативний базис, визначаючи правовий статус, повноваження та порядок взаємодії суб'єктів запобігання фінансуванню тероризму між собою та іншими суб'єктами права. Норми адміністративного права України мають визначати правові та організаційні основи запобігання та боротьби із таким негативним явищем як фінансування тероризму. Створення системи ефективного запобігання та протидії фінансуванню тероризму є об'єктивною необхідністю подальшого позитивного розвитку України як демократичної, правової та соціальної держави. Механізмом, що має забезпечити функціонування цієї системи, є механізм адміністративно-правового регулювання запобігання фінансування тероризму, що створюється політичною волею держави з використанням відповідного правового інструментарію.

Досліджуючи сутність механізму адміністративно-правового регулювання, Н. Бедрак зазначає, що він лежить в основі управлінських відносин між керуючою та керованою сторонами; при цьому воля керованих у певних межах підпорядкована єдиній керуючій волі суб'єкта виконавчої влади. Іншими словами, механізм адміністративно-правового регулювання розрахований на такі відносини, де виключається юридична рівність учасників [1, с. 58].

На думку низки вітчизняних науковців В. Галуцька, В.Олефіра, М. Пихтіна та інших, механізм адміністративно-правового регулювання – це засоби функціонування єдиної системи адміністративно-правового регулювання з метою забезпечення прав, свобод та публічних законних інтересів фізичних та юридичних осіб, нормального функціонування громадянського суспільства і держави.

До складових елементів механізму адміністративно-правового регулювання відноситься:

- 1) норми адміністративного права та їх зовнішнє вираження – джерела права;
- 2) публічна адміністрація;
- 3) принципи діяльності публічної адміністрації;
- 4) індивідуальні акти публічної адміністрації;
- 5) адміністративно-правові відносини;
- 6) форми адміністративного права;
- 7) тлумачення норм адміністративного права;
- 8) методи адміністративного права;
- 9) процедури реалізації адміністративно-правових норм;
- 10) принцип законності [2, с. 87–90].

Узагальнюючи позиції науковців та існуючі в юридичній літературі підходи, можемо констатувати, що зміст механізму адміністративно-правового регулювання розкривається, перш за все, як система (сукупність) адміністративно-правових засобів [3, с. 10; 5, с. 64; 6, с. 20-22], за допомогою яких здійснюються правове регулювання суспільних відносин у сфері дії норм адміністративного права [3, с. 10; 5, с. 64], котрі впливають на суспільні відносини, організовуючи їх у відповідності до завдань держави та суспільства [4, с. 42].

Науковці-правники, аналізуючи зміст механізму адміністративно-правового регулювання, розкривають його, як сукупність адміністративно-правових засобів, за допомогою яких справляється вплив на відносини, що виникають у процесі здійснення виконавчої влади [6, с. 20–22], за допомогою яких здійснюється правове регулювання (упорядкування) суспільних відносин у сфері державного управління [6, с. 23].

На нашу думку, найбільш оптимальний підхід до складових механізму адміністративно-правового регулювання наведено у праці Ю. Антоняна «Етнорелігійний тероризм». Науковець стоїть на позиції, що адміністративне право безпосередньо реалізується через механізм адміністративно-правового регулювання, який складається з адміністративно-правових норм,

правовідносин, актів застосування права та засобів правового регулювання [5, с. 195]. Таким чином, механізм адміністративно-правового запобігання фінансуванню тероризму необхідно розглядати як складову частину більш загального механізму адміністративно-правового регулювання. У цілому механізм адміністративно-правового запобігання фінансуванню тероризму характеризується наступними рисами:

- 1) є системою адміністративно-правових засобів;
- 2) наявність спрямування на врегулювання суспільних відносин у процесі запобігання фінансуванню тероризму;
- 3) запобігання фінансуванню тероризму – це недопущення, відвертання та завчасне попередження спроб фінансування тероризму;
- 4) протидія фінансуванню тероризму – це скеровування діяльності спеціально визначених суб'єктів публічної адміністрації проти будь-яких розпочатих проявів по фінансуванню тероризму;
- 5) представляє собою процес, що містить визначені стадії (етапи) реалізації.

Реалізація адміністративного права відбувається через механізм адміністративно-правового регулювання. У свою чергу, структура механізму адміністративно-правового запобігання фінансуванню тероризму повинна складатися з відповідних елементів. До таких елементів відносяться:

- адміністративно-правові норми;
- правовідносини;
- акти застосування права;
- засоби правового регулювання.

Кожен елемент механізму адміністративно-правового запобігання фінансуванню тероризму потребує окремого та більш докладного аналізу.

Підсумовуючи викладене, можемо стверджувати, що особливе місце у системі запобігання фінансуванню тероризму та відмиванню коштів відводиться саме адміністративному праву. Хоча кримінальне переслідування діяльності, пов'язаної з відмиванням коштів (фінансуванням

тероризму), є центральною ланкою ефективної боротьби з цим явищем, значної уваги потребує і сфера запобігання такій антисуспільній діяльності. У той час як кримінальне законодавство спрямоване на особу, котра здійснює таку злочинну діяльність, норми превентивного законодавства спрямовані на установи та професії, які найчастіше використовуються для відмивання коштів (фінансування тероризму). Такі установи характеризуються певною закритістю (комерційна таємниця, банківська таємниця, конфіденційна інформація тощо), але, враховуючи потенційну можливість залучення установ до цієї кримінальної діяльності, момент поінформованості є необхідним елементом запобігання відмиванню коштів [6, с. 34], а також фінансуванню тероризму.

Таким чином, вдосконалення та розвиток норм адміністративно-правового регулювання виступає превентивним засобом у системі запобігання фінансуванню тероризму. Серед іншого такий підхід обумовлюється наступними особливостями:

- 1) предметом правового регулювання виступають суспільні відносини, що виникають з метою реалізації і захисту прав громадян, створення нормальних умов для функціонування суспільства і держави;
- 2) імперативним методом правового регулювання, який превалує в державному управлінні;
- 3) режимною організацією управління;
- 4) наявністю широкого кола засобів впливу на суб'єктів правовідносин, зокрема, передбачено можливість застосування заходів адміністративного примусу;
- 5) можливістю притягнення до адміністративної відповідальності як фізичних, так і юридичних осіб тощо.

Список використаних джерел:

1. *Бедрак Н.* Зміст та особливості механізму адміністративно-правового регулювання туристичної галузі / Н. Бедрак // *Адміністративне право.* – 2009. – № 6. – С. 56–59.

2. Адміністративне право України в сучасних умовах (виклики початку ХХІ століття) : монографія / [В. В. Галунько, В. І. Олефір, М. П. Пихтін, О. О. Онищук, Ю. В. Гридасов, М. М. Новіков, У. О. Палієнко, І. А. Дьомін, О. М. Єщук] ; за заг. ред. В. В. Галунька. – Херсон: ВАТ «Херсонська міська друкарня», 2010. – 376 с.

3. *Гладун З.С.* Адміністративне право України : навчальний посібник – довідник для підготовки до іспиту / З. С. Гладун. – Тернопіль: ТНЕУ, 2008. – 172 с.

4. *Мосьондз С.О.* Адміністративне право України у визначеннях та схемах : навч. посібник / Сергій Олександрович Мосьондз. – К.: Прецедент, 2006. – 176 с.

5. *Стеценко С. Г.* Адміністративне право України: навч. посіб. / С.Г. Стеценко. – К.: Атіка, 2008. – 624 с.

6. *Голосніченко І. П.* Адміністративне право України: основні поняття: навч. посіб. / І.П. Голосніченко, М.Ф. Стахурський, Н.І. Золотарьова. – К.: ГАН, 2005. – 232 с.

ЛЕВИЦЬКИЙ В.А.

головний спеціаліст-редактор Генеральної прокуратури України,
кандидат філологічних наук

[v levicky@meta.ua](mailto:levicky@meta.ua)

МОВА І ТЕРОРИЗМ: ВІДОБРАЖЕННЯ РЕАЛІЙ АТО В ПРАВОВОМУ ПИСЬМІ

У юридичній техніці, зокрема при підготовці тексту актів, зазвичай представлено сприйняття процесів і явищ, значущих у певний період. На теперішній час серед них винятково істотною є боротьба з тероризмом. З урахуванням цього актуальності набуває розбудова відповідної термінологічної системи, пов'язаної з додержанням правописних принципів. У такій мовній цілості досить показовим видається розуміння власних/загальних назв. Згадана проблема завжди претендує на розгляд у широкому культурному вимірі. За слушним судженням Д. Данильчука, уживання великої й малої літери чи не найменше стосується лінгвістичних норм, адже зумовлюється стильовою традицією та суб'єктивнішими чинниками, як-от експресією [4, с. 175–176]. З другого боку, об'єктивний виклад мислиться невід'ємною рисою офіційно-ділового спілкування. Мета запропонованої розвідки – з'ясувати закономірності орфографічного регулювання термінів, поширених у лексиконі юристів протягом АТО 2014–2015 років.

Особливу увагу привертає написання термінів на позначення самої АТО і її інститутів. Зокрема, останнім часом словосполучення антитерористична операція уживається як загальна назва. Про це свідчать рішення Ради національної безпеки і оборони України від 28.08.2014 «Про невідкладні заходи щодо захисту України та зміцнення її обороноздатності», Закон України «Про тимчасові заходи на період проведення антитерористичної операції», Указ Президента України «Про додаткові заходи щодо соціального захисту учасників антитерористичної операції» та ін. документи. Тотожне бачення розкривається і в науковому стилі мови (пор.: [7, с. 30–31]). Водночас, хоча відповідна категорія трактується в широкому розумінні в

Законі України «Про боротьбу з тероризмом» та Кримінальному процесуальному кодексі України (ст. ст. 34, 615), у вищезгаданих актах вона означає саме дії на Сході України, розпочаті 2014 року. З огляду на викладене доречною може бути подальша змістова спеціалізація, надання словосполученню статусу власної назви. Ідеться насамперед про поступове функціональне прирівнювання найменування антитерористична операція (АТО) до історичного терміна. Таку тенденцію окреслено не лише в офіційно-діловому, а й у суто політичному мовленні. Справді, Президент України у виступі на параді на честь 23-ї річниці Незалежності України ввів в обіг поняття «Вітчизняна війна чотирнадцятого року», семантично близьке до уявлень про АТО.

Прикметно, що в інакший спосіб у правовому письмі тлумачиться термін *Антитерористичний центр*. Як власна назва він наводиться в низці давніших актів: Указі Президента України від 11.12.1998 № 1343/98 «Про Антитерористичний центр», Положенні про Антитерористичний центр та його координаційні групи при регіональних органах Служби безпеки України, затвердженому Указом Президента України від 14.04.1999 № 379/99, Законах України «Про ратифікацію Рішень про створення та діяльність Антитерористичного центру держав – учасниць Співдружності Незалежних Держав», а також «Про ратифікацію Рішення про внесення змін і доповнень до Положення про Антитерористичний центр держав – учасниць Співдружності Незалежних Держав» та ін. Маючи стосунок до органів різного рівня, цей номен вирізняється конкретним значенням. Варто зауважити, що обсяг відповідного поняття є зіставним із категоріями державного управління, на зразок *Державна виконавча служба України* (центральний орган виконавчої влади) / *державна виконавча служба* (система органів – пор.: відділ державної виконавчої служби Печерського районного управління юстиції у м. Києві та ін.). Проте в нинішній практиці за найменуваннями підрозділів Антитерористичного центру при Службі безпеки України часто закріплюється статус власних назв. Приміром,

написання *Антитерористичний центр при УСБУ у Вінницькій області* наявне в розпорядженні голови Вінницької облдержадміністрації від 23.01.2015 № 22, а *Антитерористичний центр при Управлінні Служби безпеки України у Львівській області* – у Програмі протидії тероризму у Львівській області, затвердженій рішенням Львівської обласної ради від 17.03.2015 № 1329.

Проблемнішим є усталення норм у наведенні назв терористичних організацій (далі – ТО). У більшості правових актів простежується модель означення + найменування ТО в лапках: так звані «ДНР» та «ЛНР» ([Звернення Верховної Ради України \(далі – ВРУ\) до Європейського Парламенту, Парламентської Асамблеї Ради Європи, національних парламентів держав – членів ЄС, США, Канади, Японії та Австралії щодо масового розстрілу людей під Волновахою в Україні](#), затверджене постановою ВРУ від 14.01.2015 № 106-VIII), так звані «Донецька народна республіка» та «Луганська народна республіка» (рішення Ради національної безпеки і оборони України від 25.01.2015 «Про надзвичайні заходи протидії російській загрозі та проявам тероризму, підтримуваним Російською Федерацією»), так звані «ДНР» і «ЛНР» ([Звернення ВРУ до Організації Об'єднаних Націй, Європейського Парламенту, Парламентської Асамблеї Ради Європи, Парламентської Асамблеї НАТО, Парламентської Асамблеї ОБСЄ, Парламентської Асамблеї ГУАМ, національних парламентів держав світу про визнання Російської Федерації державою-агресором](#), затверджене постановою ВРУ від 27.01.2015 № 129-VIII). Аналогічне написання має місце і в україномовних варіантах документів міжнародних організацій, наприклад так звані «Донецька народна республіка» («ДНР») і «Луганська народна республіка» («ЛНР») – у тематичному звіті ОБСЄ від 30.03.2015 «Спостереження щодо колишніх бюджетних установ у Донецькій та Луганській областях». Трапляється воно також у публіцистичних текстах, у тому числі в офіційних виданнях найвищих органів влади: *самопроголошена «Донецька народна республіка»* (з газети «Голос України» [6, с. 6]).

Рідше пропонується просто брати назви ТО в лапки: *створення «Донецької народної республіки» <...> та «Луганської народної республіки» <...>; самозвані лідери «ДНР» та «ЛНР»* ([Заява ВРУ «Про відсіч збройній агресії Російської Федерації та подолання її наслідків»](#), схвалена постановою ВРУ від 21.04.2015 № 337-VIII).

Схожій позиції дотримуються деякі авторитетні мовознавці. На думку О. Пономарева, слід уживати або лапки щодо назв ТО, або означення: «Найкраща характеристика <...> – *так звана*, тобто несправжня, незаконна ДНР, ЛНР, ПМР» [1]. Наведене розуміння в цілому суголосить нормам, усталеним у практиці писемного спілкування. Але необхідно враховувати, що в юридичній техніці суттєвим є максимально значуще увиразнення фіктивності самопроголошених республік. Для правника вони не просто *так звані республіки*, а ТО, які не можуть узагалі вважатися республіками. Тому в нинішніх актах фактично реінтерпретується вимога Українського правопису щодо необхідності використання великої літери в назвах держав та автономних адміністративно-територіальних одиниць (ч. 12 § 38). Видається виправданим посилення на кожну з ТО як на «*народну республіку*», тобто псевдоутворення, на відміну від певної суверенної *Народної Республіки* (пор.: *Китайська Народна Республіка*).

На додачу до викладеного варто зауважити: у популярному довіднику як нормативне подано написання *Придністровська Молдавська Республіка (ПМР)* [2, с. 885]. На узвичаєння претендує також уподібнення розглянутих найменувань до макаронізмів (механічно включеної чужомовної лексики – за [5, с. 8]), наявне в окремих публіцистичних текстах: <...> *Скоро меморіальну дошку Василеві Стусу <...> демонтують за рішенням так званого Народного совета ДНР і замінять її на бюст радянського розвідника Кузнецова* (виділення жирним шрифтом наше. – В.Л.) [3, с. 20].

Не менш істотною є тенденція до описового, абстрактного, посилення на ТО. Так, у [Зверненні ВРУ до Президента Російської Федерації про неприпустимість порушення Мінських домовленостей і утримання в](#)

заручниках народного депутата України восьмого скликання Надії Савченко, схваленому постановою ВРУ від 22.04.2015 № 349-VIII, згадуються «незаконні збройні формування». У зазначений спосіб уникається безпосереднє називання «ДНР» і «ЛНР», тобто мовна актуалізація злочинних утворень.

Отже, розгортання термінологічного апарату із царини протидії тероризму супроводжується переосмисленням правописних вимог у юридичній техніці. Ідеться, зокрема, про пошук нових, інколи не цілком нормативних, тлумачень власних/загальних назв і функції лапок. На такий процес впливає висвітлення реалій АТО не лише в документах, а й у наукових працях, публіцистиці тощо. Водночас зазначені новації, будучи доречними за нинішніх обставин, засвідчують існування екстралінгвістичного чинника (діяльність терористичних організацій) в окресленні уявлень про системність мови.

Список використаних джерел:

1. Блог професора Пономарева : чи брати «ДНР» в лапки / О. Пономарів [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.bbc.co.uk/ukrainian/blogs/2015/02/150216_ponomariv_blog46_ko.
2. Велика чи мала літера? : (короткий словник-довідник) / [В. Жайворонок] // Російсько-український словник-довідник / Упоряд. О. Скопненко, Т. Цимбалюк. – К. : Довіра, 2008. – С. 865–895.
3. Ганус А. Донбас і Стус / А. Ганус // Експрес. – 2015. – 21 – 28 травня. – С. 20.
4. Данильчук Д. Український правопис : роздоріжжя і дороговкази / Д. Данильчук. – К. : Либідь, 2013. – 224 с.
5. Літературознавча енциклопедія : у 2 т. / [авт.-уклад. Ю. Ковалів]. – К. : Академія, 2007. – Т. 2. – 624 с.
6. Свідерська Г. День в очікуванні тиші та безпеки / Г. Свідерська // Голос України. – 2015. – 20 травня. – С. 6
7. Трач Н. «Разом – сила!» : Риторика укр. спротиву : Соціолінгвістичні есеї / Н. Трач. – К.: Кліо, 2015. – 144 с.

ЛЕОНОВ Б.Д.

провідний науковий співробітник Національної академії Служби безпеки України,
доктор юридичних наук, старший науковий співробітник

leonov-boris@yandex.ua

ОМЕЛЬЯН О.С.

суддя господарського суду Житомирської області

ПРОБЛЕМИ КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ДЕРЖАВИ ЗА ТЕРОРИЗМ

Ідея кримінальної відповідальності держави не є новою. Думки фахівців розділились і протягом ХХ сторіччя велась досить жвава полеміка між прибічниками концепції кримінальної відповідальності держави (В. Пелла, Донеде де Вабр, Бустаманте, Дюма та ін.) та її противниками (Д. Анцилотті, Р. Бадеван, П. Дрост, Г. Тункін, А. Трайнін та ін.), яка не втрачає актуальності і сьогодні.

Деякі науковці (Бустаманте, Донеде) дотримуються думки, що лише держава може бути суб'єктом міжнародної відповідальності, а фізичні особи мають нести відповідальність за національним правом. Дехто вважає, що і держава, так і індивіди мають нести відповідальність за міжнародним правом.

У вітчизняній науці цією проблематикою займались В. Василенко, В. Антипенко, Н. Манійчук, Н. Зелінська, К. Важна та інші.

У цьому зв'язку заслуговують на увагу науково-теоретичні розробки та висновки видатного румунського вченого В. Пелла, який підготував (1925 р.) працю «Коллективна злочинність держав і кримінальне право майбутнього», де використовував матеріали з аналізу психології колективів і соціології, яка якісно відрізняється від волі індивідів, що складають групу. У цій праці обґрунтовується концепція кримінальної відповідальності держав, реалізація якої пов'язується з ефективністю міжнародного права та можливістю запобігання міжнародним злочинам: «Той факт, що не лише керівники, але й держава у цілому може стати об'єктом вжиття кримінальних заходів, може сприяти розвитку протидії злочинцям, які очолюють держави» [1, с. 46].

В. Пелла справедливо вбачав особливий характер правосуб'єктності держав. Вихідним положенням його теорії є думка про те, що держави на відміну від юридичних осіб, створених і функціонуючих згідно з волею людини (штучні утворення), представляють нації й існування нації не залежить від волі індивіда [2, с. 178]. За такого підходу держава втілює групову волю нації, яка може бути визнана злочинною, що створює умови для покладання відповідальності на державу і відповідно націю. Однією з уразливих сторін теорії кримінальної відповідальності держави вважають те, що ефективність кримінально-правового захисту миру та безпеки людства пов'язано насамперед з великими державами, оскільки у їхніх руках знаходиться найважливіший елемент – сила [1, с. 47].

Дійсно, не можна не відзначити домінуючого впливу сили на зміст міжнародного права, у сфері якого цей вплив зберігається, а останнім часом навіть посилюється. У сучасних умовах зростає міжнародна насильницька конфліктність, що головним чином продукується державами, коли у доктрині цілком обґрунтовано ставиться питання щодо криміногенності глобалізації. Іррегулярний характер сучасної глобальної конфліктності, що складається завдяки асиметричним засобам боротьби до яких вдаються протестні групи насамперед терористичного спрямування, помітно нівелює чинник військово-економічного потенціалу і робить зіставними силові можливості сторін у цьому глобальному конфлікті [2, с. 179].

В ідеалі держава створюється як політична організація влади народу, однак, з «держателя» нації, гаранта її цілісності та безпеки вона в наш час перетворюється на своєрідного менеджера в міжнародному просторі, лобіста інтересів крупного капіталу, що наділяється функціями забезпечення доступу до ресурсів, технологій, вигідного розміщення інвестицій і т.п. [3, с.94–95].

Отже, здатність і властивості, що продукують міжнародні злочини, державі надає, як правило, не народ, а правлячі класи (групи) [3, с. 97]. Це заперечує основний аргумент противників названого інституту відповідальності щодо можливості безпідставного засудження народів у рамках реалізації кримінальної відповідальності держави.

Потребує детального теоретичного аналізу змісту та значення вини, адже остання визнається елементом міжнародного правопорушення багатьма науковцями (Д.Б. Левіним, П. Курісом, Ю.М. Колосовим, В.А. Мазовим, Ю.В. Петровським). Втім, слід визнати, що в науковій доктрині домінує точка зору прихильників концепції об'єктивної відповідальності.

На думку І.П. Блищенко, І.В. Фесенка, принципи антикримінальної політики передбачають вжиття заходів проти всіх елементів, які сприяли вчиненню злочинів, тому неухильно об'єктом таких заходів повинна стати держава, яка виражає насамперед інтереси пануючого класу [1, с. 47]. Зауважимо, що основоположними є інтереси крупного капіталу, які багато в чому змінюють та визначають поведінку держави в міжнародному просторі. Тому вважаємо обґрунтованою та переконливою позицію В. Антипенка, на думку якого відповідальність індивідів слід пов'язувати не лише з кримінальною відповідальністю посадовців, що уособлюють інтереси держави, а й кримінальною відповідальністю осіб, чий інтереси втілює держава [2, с. 182]. Посадові особи, які представляють державу і реалізують її волю, що вилилася у міжнародні злочини, виражають по суті, злочину волю та інтереси панівного класу, «еліти» суспільства, оскільки роль останньої у сучасних умовах суттєво змінюється. Отже, здатність і властивості, що продукують міжнародні злочини, у т.ч. тероризм, державі надає, як правило, не народ, а правлячі класи (групи). Тому подальші дослідження механізму кримінальної відповідальності держави слід пов'язувати з вирішенням питання криміналізації поведінки фізичних осіб – представників пануючого класу, механізмів формування їх прибутків (надприбутків), схем політичного та економічного впливу.

Фундаментальні міжнародні кримінологічні дослідження цих проблем могли б покласти край другорядній сутності міжнародного кримінального права, яке зосереджує свій малоефективний вплив на злочинних проявів наслідкового характеру (контрабанда зброї, наркотизм, торгівля людьми), залишаючи недоторканною дійсну міжнародну криміногенну зону глобального капіталу, який, зазнаючи глибокої кризи, продукую міжнародну

злочинність і міжнародну терористичну конфліктність [2, с. 190].

Цей погляд вдало розвиває Важна К.А., яка у своїй кандидатській дисертації «Концепція кримінальної відповідальності держави» суттєво зміцнює аргументаційну базу нового напрямку кримінологічної науки – міжнародної кримінології, підтверджуючи значущість останньої і вказуючи на нові можливості підвищення ефективності міжнародного права у сфері боротьби з тероризмом [3].

На нашу думку, обґрунтування інституту кримінальної відповідальності держави за тероризм, передбачає вирішення питань: 1) співвідношення механізму відповідальності держави з відповідальністю фізичних осіб; 2) висвітлення феномену відповідальності держави, який виявляється у подвійній відповідальності фізичних осіб; 3) загальноприйнятого визначення тероризму в міжнародному праві; 4) уточнення співвідношення понять «суб'єкт злочину» та «суб'єкт відповідальності» при вчиненні актів тероризму державою і відповідно при збіжності цих понять у разі вчинення таких актів фізичними особами; 5) криміналізації поведінки тих осіб і груп осіб (фізичних осіб – представників панівного класу та олігархічного капіталу), у чийх інтересах здійснюється злочинна трансформація держави, що прикривається інтересами і волею народу (трансформації волі індивідів у волю держави).

Список використаних джерел:

1. Американская социологическая мысль: тексты; пер. / Р. Мертон, Дж. Мид, Т. Парсонс, А. Шюц. – М.: Междунар. Ун-т бизнеса и упр., 1996 – 560 с.
2. *Антипенко В.Ф.* Міжнародна кримінологія: досвід дослідження тероризму / В.Ф. Антипенко: – Одеса: Фенікс, 2011. – 313 с.
3. *Антипенко В.Ф.* Международно-криминологическое видение концепции уголовной ответственности государства // Библиотека уголовного права и криминологии. – М.: Юрлитинформ, 2014, № 1 (5). – С. 94–101.
4. *Важна К.А.* Концепція кримінальної відповідальності держави: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.11 / Важна Катерина Анатоліївна. – К., 2012. – 243 с.

МЕЛЬНИК Р.І.

головний науковий співробітник відділу досліджень проблем
злочинності у соціально-економічній сфері
Науково-дослідного інституту
Національної академії прокуратури України,
кандидат юридичних наук, доцент

НОРМАТИВНО-ПРАВОВИЙ АСПЕКТ ОБМЕЖЕННЯ СВОБОДИ ТА ОСОБИСТОЇ НЕДОТОРКАНОСТІ В УМОВАХ ПРОВЕДЕННЯ АНТИТЕРОРИСТИЧНОЇ ОПЕРАЦІЇ

Проведення антитерористичної операції в окремих районах Донецької та Луганської областей, спричинене збройною агресією Російської Федерації та діями терористичних угруповань, супроводжувалось ухваленням Верховною Радою України низки законів, які за своєю природою є несумісними із зобов'язаннями України за Конвенцією про захист прав людини і основоположних свобод, Міжнародним пактом про громадянські і політичні права.

Зокрема йдеться про Закони України від 12 серпня 2014 року № 1630-18 «Про внесення змін до Закону України «Про боротьбу з тероризмом» щодо превентивного затримання у районі проведення антитерористичної операції осіб, причетних до терористичної діяльності, на строк понад 72 години» та № 1630-VII «Про внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України щодо особливого режиму досудового розслідування в умовах воєнного, надзвичайного стану або у районі проведення антитерористичної операції».

Зазначеними нормативно-правовими актами було запроваджено та процесуалізовано інститут превентивного затримання. Зокрема, у ст. 15-1 Закону України «Про боротьбу з тероризмом» передбачено можливість здійснення превентивного затримання осіб, причетних до терористичної діяльності, на строк понад 72 години, та встановлено граничний строк превентивного затримання 30 діб. Таке затримання здійснюється без ухвали слідчого судді, суду. Новою ст. 615 КПК України регламентовано особливий

правовий режим досудового розслідування в умовах воєнного, надзвичайного стану або у районі проведення антитерористичної операції, який передбачає, що повноваження слідчих суддів, передбачені чинним КПК України, тимчасово передаються відповідним прокурорам, які набувають додаткові процесуальні права.

Зауважимо, що дискримінаційність спеціальних (особливих) правових режимів перш за все проявляється в обмеженні прав і свобод людини, тобто звуженні законодавчих меж здійснення людиною своїх прав і свобод та встановленні певних заборон, які мають носити виключно легітимний характер і застосовуватися з метою усунення тих обставин, що спричинили введення особливого режиму.

17 липня 1997 року Україна ратифікувала Конвенцію про захист прав людини і основоположних свобод, яка, відповідно до ч. 1 ст. 9 Конституції України, стала частиною національного законодавства України. Законом України «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини» від 23 лютого 2006 року передбачено, що норми Конвенції та практика Європейського суду з прав людини мають застосовуватись в Україні як джерело права.

Відповідно до п. 1 ст. 5 Конвенції кожен має право на свободу та особисту недоторканність. Нікого не може бути позбавлено свободи інакше ніж відповідно до процедури, встановленої законом. Аналогічні положення закріплені у ст. 9 § 1 Міжнародного пакту про громадянські та політичні права.

За приписами п. 3 ст. 5 Конвенції кожен, кого заарештовано або затримано згідно з положеннями пп. «с» п. 1 ст. 5, має негайно постати перед суддею чи іншою посадовою особою, якій закон надає право здійснювати судову владу, і йому має бути забезпечено розгляд справи судом упродовж розумного строку або звільнення під час провадження. Таке звільнення може бути обумовлене гарантіями з'явитися на судове засідання.

Зазначимо, що відповідно до міжнародних договорів держава в разі війни або іншої небезпеки, яка створює загрозу для існування народу, може здійснити тимчасовий відступ від своїх зобов'язань (дерогацію) за відповідними міжнародними договорами. Зокрема така можливість передбачена у ст. 15 Конвенції.

Скориставшись таким правом, 21 травня 2015 року Верховна Рада України прийняла постанову «Про відступ України від окремих зобов'язань, визначених Міжнародним пактом про громадянські і політичні права та Конвенцією про захист прав людини і основоположних свобод», тим самим визнавши протиправність та одночасно легітимізувавши дискримінаційні процедури обмеження права на свободу на особисту недоторканність, запровадженні всупереч положень зазначених міжнародно-правових актів. Крім того, це дозволило Україні тимчасово вийти з-під юрисдикції Європейського суду.

Водночас актуальним залишається питання щодо конституційності законів, прийнятих 12 серпня 2014 року, адже ст. 64 Конституції України проголошує, що конституційні права та свободи людини й громадянина не можуть бути обмежені, крім випадків, передбачених Конституцією. Водночас, навіть в умовах воєнного або надзвичайного стану, не можуть бути обмежені такі права і свободи, як рівність перед законом (ст. 24), право на громадянство (ст. 25), право на життя (ст. 27), право на повагу гідності (ст. 28), право на свободу та особисту недоторканність (ст. 29), право на звернення (ст. 40), право на житло (ст. 47), право на вільність згоди жінки та чоловіка на укладання шлюбу (ст. 51), рівність дітей у своїх правах (ст. 52), право на звернення до суду для захисту своїх прав та свобод (ст. 55), право знати свої права та обов'язки (ст. 57), право на правову допомогу (ст. 59), право не виконувати явно злочинні розпорядження чи накази (ст. 60), право не бути двічі притягненим до юридичної відповідальності одного виду за одне й те саме правопорушення (ст. 61).

У ст. 29 Конституції України проголошено, що ніхто не може бути заарештований або триматися під вартою інакше як за вмотивованим рішенням суду. Крім того, у частині 2 цієї статті чітко визначений сімдесяти двох годинний строк, протягом якого суд має перевірити законність тримання особи під вартою як тимчасового запобіжного заходу. Затримана особа негайно звільняється, якщо протягом зазначеного строку з моменту затримання їй не вручено вмотивованого рішення суду про тримання під вартою.

Таким чином, оскільки на відміну від ст. 15 Конвенції національне законодавство не передбачає можливість відступу від конституційних гарантій забезпечення права людини на свободу та особисту недоторканність, закріплених у ст. 29 Основного Закону України, інститут превентивного затримання є неконституційним. Правовим наслідком цього має стати його скасування та поновлення порушених конституційних прав. Міркувати інакше, значить погодитися з єзуїтським *Finis sanctiflcat media*¹ та повернутися у мракобісне середньовіччя.

---

¹ Мета виправдовує засоби (лат.)

МИТРОФАНОВ І.І.

завідуючий кафедрою галузевих юридичних наук
Кременчуцького національного університету
імені Михайла Остроградського,
кандидат юридичних наук, доцент
mitrofanov@i.ua

ЧИ ПОТРЕБУЄ ПРОТИДІЯ ПРОХОДЖЕННЮ НАВЧАННЯ ТЕРОРИЗМУ КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВОГО СУПРОВОДУ?

Сьогодні Україна стикнулася з проблемами тероризму, що набуває для держави загрозливого характеру. При цьому прояв тероризму вже не обмежується конкретною місцевістю (Сходом України), а спостерігається в усіх куточках країни. Це пов'язано з тим, що відбувається залякування певної частини населення за допомогою вчинення гучних замовних убивств (у тому числі замаскованих під самогубство), тероризуванням органів влади та їх представників демонстрацією сили людьми в балаклавах та у камуфляжному одязі, у яких в непоодиноких випадках наявна та чи інша зброя. Таке розгортання подій в країні породжує у населення відчуття постійної небезпеки і звуження можливості вільно висловлювати свої думки.

Усе це вимагає від науковців вироблення абсолютно нових підходів до вивчення феномену українського тероризму з урахуванням досвіту інших країн з метою створення науково обґрунтованої концепції протидії його проявам, у тому числі переосмислення достатності кримінально-правового забезпечення охорони громадської безпеки як складової національної безпеки. Запропонована тема не є новою для вітчизняної науки, оскільки кримінально-правові засоби протидії тероризму були предметом дослідження таки вчених, як В.Ф. Антипенко, О.Ф. Бантишев, В.П. Ємельянов, В.П. Журавльов, Р.А. Калюжний, В.Н. Кубальский, В.А. Ліпкан, С.М. Мохончук, Л.В. Новікова, М.В. Семикін, В.П. Тихий, О.В. Шамара та інші науковці.

Указаними вченими напрацьовано достатньо наукового матеріалу, що слугувало у тому числі й вдосконаленню законодавчої платформи механізму

реалізації кримінальної відповідальності за терористичні злочини. Так, у Кримінальному кодексі України (далі – КК України) з'явилася низка статей: ст. 258 «Терористичний акт», ст. 258¹ «Втягнення у вчинення терористичного акту», ст. 258² «Публічні заклики до вчинення терористичного акту», ст. 258³ «Створення терористичної групи чи терористичної організації», ст. 258⁴ «Сприяння вчиненню терористичного акту», ст. 258⁵ «Фінансування тероризму», – які отримали назву «терористичні злочини» або «злочини терористичного спрямування».

Фактично ці всі злочини зафіксовані у статтях КК України на виконання зобов'язань України як міжнародного рівня, що закріплені, наприклад, у Декларації Ради Безпеки ООН про глобальні зусилля в боротьбі з тероризмом і низці резолюцій (№ 1269 (1999) від 19 жовтня 1999 р., № 1368 (2001) від 12 вересня 2001 р. і № 1373 (2001) від 28 вересня 2001 р.) та ін., так і Європейського союзу – у Європейській конвенції про боротьбу з тероризмом (ETS № 90) від 27.01.1977, Конвенції Ради Європи про запобігання тероризму від 16.05.2005 тощо.

Потенціалу кримінального права достатньо сьогодні для протидії тероризму. Проте виникають питання щодо розуміння змісту наявних кримінально-правових норм, спрямованих на таку протидію. Так, стаття 258⁴ встановлює покарання за вербування, озброєння, навчання особи з метою вчинення терористичного акту, а так само використання особи з цією метою у виді позбавлення волі на строк від трьох до восьми років з конфіскацією майна або без такої.

Вербування, озброєння і навчання осіб для вчинення терористичних злочинів є сьогодні достатньо розповсюдженими формами суспільно небезпечного діяння. За змістом ст. 258¹ КК України, озброєння означає постачання осіб, які беруть участь у здійсненні терористичної діяльності, усіма видами зброї, вибуховими речовинами і вибуховими пристроями. Навчання – проходження військової і диверсійної підготовки, необхідної для вчинення терористичних злочинів, що вимагають спеціальних навичок

(навчання стрільбі з усіх видів зброї, виготовлення або використання вибухових речовин, шкідливих чи небезпечних речовин, навчання тактиці ведення локальних боїв у різній місцевості і нападів на блокпости тощо). Однак ці дії складають об'єктивну сторону злочинів, передбачених статтями 258³ та 260 КК України. Крім того, необхідно чітко розмежовувати дії, які входять до об'єктивної сторони злочину, передбаченого ст. 258¹ КК України, та використання особи з метою вчинення терористичного акту (стаття 258⁴ КК України), що полягає у застосуванні її у вчиненні терористичного акту [1, с. 491].

У зв'язку з цим виникає питання про виникнення певної конкуренції кримінально-правових норм (ст. 258³, ст. 260, ст. 258¹ КК і ст. 258⁴ КК України) за окремими ознаками дій, що складають їх об'єктивну сторону, як явища негативного і небажаного, викликаного суб'єктивними факторами (недосконалість законодавчої техніки, нормативна надмірність, введення поняття без урахування його обов'язкового системного викладу, відсутність чітко обґрунтованої кримінально-правової політики, концепції побудови закону про кримінальну відповідальність [2, с. 12–14]. Насамкінець, це може призвести до помилок у правозастосовній практиці при визначенні пріоритетності кримінально-правових засобів.

Разом з тим аналіз терористичних злочинів демонструє певну прогалину, що стосується криміналізації діянь, пов'язаних зі створенням, утриманням та діяльністю навчальних центрів з підготовки осіб до терористичної діяльності, а також діянь, пов'язаних з проходженням осіб навчання у таких центрах. Так, у Кримінальному кодексі Узбекистану вже встановлено покарання за проходження навчання з метою здійснення терористичної діяльності (ст. 155² КК Узбекистану). Одночасно ст. 155¹ КК Узбекистану встановлено покарання за неповідомлення про підготовлені або вчинені теракти [3].

Так, ст. 155² КК Узбекистану встановлює покарання за проходження особою навчання, завідомо для неї проведеного з метою здійснення терористичної діяльності або вчинення одного із злочинів, передбачених

статтями 155, 158, 159, 161, 242, 245, 254, 255¹ і (чи) 264 цього Кодексу, у тому числі прибуття знань, практичних умінь і навичок здійснення зазначених злочинів, вивчення в ході навчання способів поводження зі зброєю, вибуховими пристроями, вибуховими, отруйними, іншими речовинами і предметами, що становлять небезпеку для інших осіб, у виді штрафу від трьохсот до шестисот мінімальних розмірів заробітної плати чи виправних робіт до трьох років або позбавлення волі від п'яти до семи років. Частина 2 цієї статті містить підстави звільнення особи, яка вчинила злочин, передбачений статтею 155² КК Узбекистану, звільняється від кримінальної відповідальності, якщо вона добровільно повідомило органам влади про проходження навчання, завідомо для неї проведеного з метою здійснення терористичної діяльності або вчинення одного зі злочинів, передбачених статтями 155, 158, 159, 161, 242, 245, 254, 255¹ і (чи) 264 цього Кодексу, яка активно сприяла розкриттю вчиненого злочину чи виявленню інших осіб, які пройшли таке навчання, здійснювали, організували або фінансували таке навчання, а також місце його проведення, і якщо в її діях не міститься іншого складу злочину [3].

До КК Російської Федерації (РФ) також встановлено федеральним законом від 02.11.2013 № 302-ФЗ стаття 205.3 за проходження особою навчання, завідомо для неї проведеного з метою здійснення терористичної діяльності або вчинення одного із злочинів, передбачених статтями 205.1, 206, 208, 211, 277, 278, 279 і 360 цього Кодексу, у тому числі набуття знань, практичних умінь і навичок у ході занять з фізичної і психологічної підготовки, при вивченні способів вчинення зазначених злочинів, правил поводження зі зброєю, вибуховими пристроями, вибуховими, отруйними, а також іншими речовинами і предметами, що становлять небезпеку для інших осіб, у виді позбавлення волі на строк від п'яти до десяти років зі штрафом у розмірі до п'ятисот тисяч рублів або в розмірі заробітної плати чи іншого доходу засудженого за період до трьох років або без такого. Частина 2 ст. 205.3 КК РФ містить підстави звільнення особи, яка вчинила цей злочин [4].

Отже, виникає питання про доцільність таких новел та можливості криміналізації навчання, завідомо для особи проведеного з метою здійснення терористичної діяльності. Якщо абстрагуватися від реалій та змоделювати ситуацію, в якій громадяни України проходять навчання у спеціально створених центрах для підготовки до терористичної діяльності за кордоном, то небезпека цього явища буде полягати в тому, що в остаточному підсумку ці громадяни повернуться в країну. У такому випадку виникає питання про заходи, які мають здійснювати органи СБУ, щоб з'ясувати їх плани та виявити мету проходження відповідної підготовки. Чи виникає загроза громадській безпеці від появи осіб, які пройшли навчання для проведення терористичної діяльності або вчинення терористичних злочинів, на території України?

Саме в запропонованому напрямі має досліджуватися питання доцільності встановлення покарання за проходження особою навчання, завідомо для неї проведеного з метою здійснення терористичної діяльності або вчинення одного із злочинів, передбачених статтями 109, 110, 112, 113, 146, 147, 258–258⁵, 436, 437, 438, 442, 443, 444 КК України. І чи вистачить такої аргументації для законодавця, щоб прийняття рішення про криміналізацію такого роду діянь з метою кримінально-правового забезпечення протидії проходженню навчання тероризму.

Список використаних джерел:

1. Кримінальний кодекс України. Науково-практичний коментар : у 2 т. / за заг. ред. В. Я. Тація, В.І. Борисова, В.І. Тюпогіна. – 5-те вид., допов. – Х.: Право, 2013. – Т. 2: Особлива частина. – 1040 с.
2. *Иногамова-Хегай Л. В.* Конкуренция уголовно-правовых норм при квалификации преступлений: [учебное пособие] / Л. В. Иногамова-Хегай – М.: Инфра-М, 2002. – 169 с.
3. Уголовный кодекс Республики Узбекистан: Закон Республики Узбекистан от 22 сентября 1994 года № 2012-XII // Ведомости Верховного Совета Республики Узбекистан. – 1995. – № 1. – Ст. 3.
4. Уголовный кодекс Российской Федерации : Федеральный закон от 13.06.1996 № 64-ФЗ (с последними изменениями от 31.03.2015) // Собрание законодательства РФ. – 1996. – № 25. – Ст. 2954.

МІХАЙЛОВ І.М.

головний спеціаліст сектору цивільного контролю над воєнною організацією та правоохоронними органами
Департаменту з питань дотримання
соціально-економічних та гуманітарних прав
Секретаріату Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини
im331331@gmail.com

БЄЛЯНСЬКА В.В.

співробітник Національної академії Служби безпеки України

**ШЛЯХИ УДОСКОНАЛЕННЯ АНТИТЕРОРИСТИЧНОГО
ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ В КОНТЕКСТІ ПРОТИДІЇ
ПРОПАГАНДИ Й ПОШИРЕННЮ ІДЕОЛОГІЇ ТЕРОРИЗМУ**

У світі існує тенденція втягнення до терористичної діяльності як серед «співчуваючих» діяльності терористів, пересічних громадян, так і серед неповнолітніх, студентського середовища. Цей процес супроводжується розповсюдженням серед цих категорій осіб літератури, відео-, аудіоматеріалів тощо, в яких пропагують ідеологію тероризму, що може в подальшому проявлятися у вчиненні терористичних актів (підпал, вибух тощо), як єдиного засобу досягання терористичних цілей.

Так, багато з тих, хто проводив активну терористичну діяльність у США до подій 11 вересня 2001 року, переїхали до Європи, де поповнили лави терористичних організацій. Велика кількість таких структур існувала на півночі Великої Британії під прикриттям ісламських благодійних організацій. У Великій Британії з 2003 року вони почали відкриту агітацію до терористичної діяльності серед мусульманського населення цього регіону. Яскравим прикладом такої агітації є події 28 вересня 2003 року, під час яких на центральних вулицях Манчестера були розклеєні рекламні постери, які містили пропаганду *«героїзму терористів 11 вересня»*. Професійно надруковані великі кольорові постери містили зображення 19 терористів, які підірвали башти-близнюки в Нью-Йорку 11 вересня 2001 року, і підпис – *«чудові дев'ятнадцять»*. Також на постерах містилася цитата Усами Бін-

Ладена: *«Вони були хлопцями, які вірили в їхнього Алаха, і ми зміцнили їх на цьому шляху»*. За допомогою таких пропагандистських акцій у вересні 2003 року терористам вдалося зібрати в Бірмінгемі, другому за чисельністю місті країни, своїх прихильників на загальну політичну конференцію, присвячену роковинам подій 11 вересня в США, її організатором була офіційно зареєстрована в країні структура терористичного напрямку – Аль Мухаджурун (Al Muhajiroun). Учасники цієї конференції – представники Лондона, Брістоля, Нью-Касла, Глазго та інших міст Королівства висловилися за *«необхідність боротьби із західною цивілізацією усіма існуючими методами»* [1]. Протягом 2003 року серед членів мусульманської громади Британії популярними стали ідеї руху «Хамас». Зокрема, в Лондоні почав виходити друком часопис цієї організації під назвою «Мусульманська Палестина» (Filisteen al Muslima), а в листопаді 2003 року діяльністю редакції часопису зацікавився Скотланд-Ярд. Як з'ясувалося, цей щомісячний часопис розсилався із лондонського офісу у всі країни світу і містив статті терористів-смертників та заклики до розправи над євреями та британцями.

Існує низка інших видань такого ж спрямування, зміст яких свідчить про їх високу суспільну небезпеку. Наприклад, поштовхом до здійснення терористичної діяльності може слугувати книга «Війна без правил» 2000 року видання, що містить малюнки та детальний опис різних способів виготовлення й застосування вибухів та запалювальних пристроїв, організації терористичних актів на будь-якому виді транспорту, та інша література («Поварена книга анархіста», «Рейкова війна», «Підготовка розвідника») [2, с. 104–105].

Також необхідно пам'ятати про світову мережу Інтернет, доступ до якої має кожний бажаючий. На сьогодні визначено кілька способів використання інтернету для здійснення терористичної діяльності, зокрема: проведення психологічної війни; збирання даних; навчання терористів; збирання коштів; пропаганда; організація мереж; планування й координація терористичної діяльності [3, с. 50]. Наприклад, у лютому 1997 року британські газети

повідомили про те, що Ірландська республіканська армія розпочала масову пропаганду через Інтернет, шляхом розміщення інструкцій з виготовлення та максимально ефективного застосування пляшок з запальною сумішшю в заколотах, виявлення агентів контррозвідки, виробництва фальшивих посвідчень особи, підробки документів і способів маскуванню. Крім цього, протягом двох років можна було завантажити з будь-яких сайтів в Інтернеті покрокове «Керівництво для терориста» на 98 сторінках, видане «Хаос Індастріз Ганз енд бомбз Піро-технолоджиз», де містились доступні інструкції з виготовлення вибухових пристроїв та рекомендації щодо отруєння, вбивства й виготовлення хімічної та біологічної зброї. Таким чином, будь-яка особа має можливість отримати інформацію щодо методів, тактики й способів вчинення терористичних актів, а також ідеологічне підґрунтя, яке стимулює до терористичної діяльності. І тому терорист-аматор може стати не менш небезпечним, ніж його більш професійний «колега».

В Україні яскравим прикладом використання інтернету з метою здійснення терористичної діяльності може слугувати терористичний акт, який було вчинено в 2002 році в кафе «Авіон» за 100 метрів від Міжнародного аеропорту «Одеса» (м. Одеса), підготовці до якого передувало ретельне вивчення особою, яка вчинила злочин, способів виготовлення саморобних вибухових пристроїв та їх дії за допомогою світової мережі Інтернет.

Проаналізуємо пропаганду і поширення ідеології тероризму, як одного з видів терористичної діяльності, визначеного у ч. 2 ст. 1 Закону України «Про боротьбу з тероризмом», в якому, зокрема, зазначено, що *«терористична діяльність охоплює пропаганду і поширення ідеології тероризму»* [4].

Відсутність в українському правовому полі кримінальної відповідальності за цей вид терористичної діяльності не сприяє виконанню повноважень суб'єктами, на які безпосередньо покладено завдання здійснювати боротьбу з тероризмом, зокрема, головним органом у загальнодержавній системі боротьби з терористичною діяльністю шляхом

проведення відповідних заходів згідно з Законом України «Про оперативно-розшукову діяльність». Адже, у разі вчинення особою таких дій, вона не буде нести відповідальності, бо за такі дії законодавцем не визначено покарання в жодному нормативно-правовому акті України, кримінальному законодавстві України зокрема.

На пострадянському просторі цій проблемі приділяють належну увагу. Так, Кримінальний кодекс Республіки Казахстан містить ст. 233-1 «Пропаганда тероризму або публічні заклики до вчинення актів тероризму», яка передбачає відповідальність за пропаганду тероризму або публічні заклики до вчинення акту тероризму, а так само поширення матеріалів вказаного змісту, а також ті самі дії, вчинені особою з використанням свого службового становища або керівником громадського об'єднання, або з використанням засобів масової інформації.

Кримінальний кодекс Республіки Узбекистан у ст. 244¹ передбачає відповідальність за виготовлення або розповсюдження матеріалів, які містять загрозу суспільній безпеці та громадському порядку, а саме: за виготовлення або зберігання з метою розповсюдження або поширення в будь-якій формі відомостей, матеріалів, що містять ідеї релігійного екстремізму, сепаратизму і фундаменталізму, заклики до погромів або насильницького виселення громадян, або які спрямовані на створення паніки серед населення.

Дещо іншим шляхом пішов законодавець Російської Федерації, передбачивши у ст. 205² Кримінального кодексу відповідальність за публічне виправдання тероризму, під яким слід розуміти публічну заяву про визнання ідеології і практики тероризму правильними та такими, що потребують підтримки й наслідування [5, с. 715].

Відповідно до наведеного вище існує потреба у встановленні відповідальності за пропаганду і поширення ідеології тероризму, а так само за розповсюдження матеріалів, що пропагують ідеологію тероризму, форми, тактику та методи вчинення терористичних актів, а також інформації, що містить в собі вказівки, інструкції щодо здійснення терористичної діяльності.

Одним із кроків у цьому напрямі стало прийняття Закону України «Про внесення змін до Кримінального кодексу України у зв'язку з ратифікацією Конвенції Ради Європи про запобігання тероризму», що певною мірою створило законодавчі умови для забезпечення виконання положень цієї Конвенції в Україні. Внесення запропонованих змін до Кримінального кодексу має на меті виконання положень статей 5, 6 і 7 зазначеної Конвенції, які передбачають встановлення кримінальної відповідальності за публічне підбурювання до вчинення терористичного злочину.

З урахуванням цього законодавець доповнив Кримінальний кодекс України ст. 258-2 «Публічні заклики до вчинення терористичного акту»:

«1. Публічні заклики до вчинення терористичного акту, а також розповсюдження, виготовлення чи зберігання з метою розповсюдження матеріалів з такими закликами -

караються...

*2. Ті самі дії, вчинені з використанням засобів масової інформації, - караються...».*²

Проте зазначена кримінально-правова норма не вирішує питання щодо відповідальності особи (осіб) за вчинення пропаганди і поширення ідеології тероризму. Це питання й досі актуальне, про що раніше зауважувалося [6, с. 84–85]. У зв'язку з цим доцільно внести зміни до Кримінального кодексу України, передбачивши відповідальність за пропаганду і поширення ідеології тероризму, як складової терористичної діяльності визначеної на законодавчому рівні.

Також залишається поза увагою відповідальність за ввезення в Україну літератури, брошур та іншої продукції, котра пропагує ідеологію тероризму, засоби та способи вчинення терористичних актів, що створить умови для запобігання поширенню видавничої та іншої продукції, що пропагує ідеологію тероризму, а також дасть змогу правоохоронним органам ефективніше попереджувати терористичну діяльність у таких її проявах. У

---

² Закон України від 21 вересня 2006 року № 170-V(170-16).

зв'язку з цим пропонується доповнити ст. 258-2 КК України новими частинами в такій редакції:

«3. Ввезення на територію України чи транзит через її територію та вивіз за її межі матеріалів, в яких пропагуються ідеологія тероризму, –».

За такі порушення пропонуємо ввести покарання у вигляді позбавлення волі на строк до шести років, з конфіскацією матеріалів, що пропагують ідеологію тероризму, форми, методи та тактику вчинення терористичних актів, засобів їх виготовлення та поширення, а також коштів, які передбачались на цю діяльність.

«4. Ті самі дії, вчинені повторно або за попередньою змовою групою осіб, як і за організацію таких діянь».

За такі порушення пропонуємо ввести покарання у вигляді позбавлення волі на строк від шести до десяти років, з конфіскацією матеріалів, що пропагують ідеологію тероризму, форми, методи та тактику вчинення терористичних актів, засобів їх виготовлення та розповсюдження, а також коштів, які передбачались на цю діяльність.

Запропоновані санкції відображають реальну суспільну небезпеку, яку сьогодні становить ця діяльність, та з розумінням тієї ситуації, що склалась у світі у зв'язку із поширенням у багатьох країнах терористичної діяльності, як досягнення певної мети особами, що вчиняють терористичні акти. Бо саме терористична діяльність, поряд з іншими чинниками, може зіграти свою негативну роль як фактор дестабілізації безпосередньо на теренах нашої країни. Доцільно також переглянути санкції чинної редакції ст. 258-2 КК України та привести її у відповідність до реалій сьогодення, тобто врахувати загрози людині, суспільству, державі, які можуть унаслідок здійснення терористичної діяльності.

У рамках гуманізації кримінального законодавства України за пропаганду і поширення ідеології тероризму необхідно передбачити адміністративну преюдицію (від франц. *prejudiciel* – преюдиціальний, з лат. *praecedens* – попереднє рішення суду), як обов'язкову умову

притягнення особи (осіб) до кримінальної відповідальності за протиправні діяння, яку слід визначити в Кодексі про Адміністративні правопорушення України. Це натомість чергу розширить інструментарій правозастосовних органів у сфері протидії терористичній діяльності та дасть можливість ефективно здійснювати попередження, зокрема пропаганді і поширення ідеології тероризму. У зв'язку з цим потрібно визначити в ст. 255 (Особи, які мають право складати протоколи про адміністративні правопорушення) Кодексу про Адміністративні правопорушення України, що у справах про адміністративні правопорушення, що розглядаються органами, зазначеними в статті 221 (Районні, районні у місті, міські чи міськрайонні суди (судді) цього Кодексу, протоколи про правопорушення за пропаганду і поширення ідеології тероризму мають право складати органи Служби безпеки України.

Крім того, у рамках розглянутого також постає питання стосовно визначення поняття «*ідеологія тероризму*», яке повинно бути відображене у статті 1 Закону України «Про боротьбу з тероризмом». Це дасть правозастосовним органам чітке розуміння щодо меж, якими охоплюється це поняття, у ході протидії поширенню ідеології тероризму. Проте розробники зазначеного поняття можуть зіштовхнутися із проблемою визначення поняття «тероризм», оскільки воно й досі немає уніфікованого формулювання і його зміст має різний характер. І тут не можна не погодитись із думкою С.Дикаєва, який зазначає, що, перед тим як приймати закони, спрямовані на протидію тероризму й удосконалювати антитерористичне законодавство, доречно чітко визначити саме це явище [7, с. 9].

Визначення поняття «*тероризм*», надане в Законі України «Про боротьбу з тероризмом», дещо абстрактне, містить не чітко сформульовану мету та відділено дублює диспозицію частини першої ст. 258 КК України. Більше того, зазначене поняття, в такому формулюванні не охоплює, наприклад, такого суспільно небезпечного діяння, як створення

терористичної групи чи терористичної організації та інші види терористичної діяльності.

Піддають критиці визначення поняття «тероризм» в Законі України «Про боротьбу з тероризмом» і вітчизняні дослідники, вказуючи на його недоліки, зокрема на те, що воно припускає численні тлумачення та може включати і діяння, які не є за своєю суттю тероризмом [8, с. 9].

Термін «тероризм» слід розглядати виключно як явище та розмежовувати його з суспільно небезпечними діяннями визначеними злочинами ст.ст. 258-258⁵ КК України, і які відповідно до ст. 1 Закону України «Про боротьбу з тероризмом» охоплюються поняттям терористична діяльність.

Пропонуємо також внести зміни й до частини першої ст. 24 Закону України «Про боротьбу з тероризмом» та викласти її у такій редакції:

«В Україні заборонено створення та діяльність організацій, мета або дії яких спрямовані на планування, організацію, підготовку та реалізацію терористичних актів; підбурювання до вчинення терористичних актів, насильства над фізичними особами або організаціями, знищення матеріальних об'єктів у терористичних цілях; організацію незаконних збройних формувань, злочинних угруповань (злочинних організацій), організованих злочинних груп для вчинення терористичних актів, так само як і участь у таких актах; вербування, озброєння, підготовку та використання терористів; пропаганду і поширення ідеології тероризму; фінансування та інше сприяння тероризму або вчинення злочинів, передбачених статтями 258–258-5 Кримінального кодексу України. Організація, що здійснює терористичну діяльність і визнана за рішенням суду терористичною, підлягає ліквідації, а належне їй майно конфіскується».

Це визначить чіткі критерії, відповідно до яких суди України будуть визнавати організацію терористичною.

Виходячи з аналізу законодавства України, звернемо увагу на те, що в деяких нормативно-правових актах відсутній аспект, який чітко визначено в частині другій статті 1 Закону України «Про боротьбу з тероризмом», де мова йдеться про те, що терористична діяльність охоплює пропаганду і поширення ідеології тероризму.

Це, зокрема, закони України «Про телебачення і радіомовлення», «Про друковані засоби масової інформації», «Про інформацію».

На думку американського аналітика Брюса Хофмана, тероризм й засоби масової інформації пов'язані між собою взаємовигідними відносинами, використовуючи один одного у міру своїх можливостей [9, с. 173]. Напевно, слід погодитись з цією думкою, враховуючи факти наведені Б. Хофманом у роботі «Тероризм – взгляд изнутри», тому вбачається доцільним внести деякі зміни в окремі закони України, а саме:

– ч. 2 ст. 2 Закону України «Про телебачення і радіомовлення» від 21 грудня 1993 року викласти в такій редакції:

«Телерадіоорганізації не мають права у своїх програмах розголошувати дані, що становлять державну таємницю або іншу таємницю, яка охороняється законодавством, закликати до насильницької зміни або повалення існуючого державного і суспільного ладу, порушення територіальної цілісності України, вести пропаганду війни, ідеології тероризму, насильства і жорстокості, розпалювання расової, національної, релігійної ворожнечі, поширювати порнографію або іншу інформацію, яка підриває суспільну мораль або підбурює до правопорушень, принижує честь і гідність людини»;

– ст. 3 Закону України «Про друковані засоби масової інформації» викласти в такій редакції:

«Друковані засоби масової інформації в Україні не можуть бути використані:... для пропаганди війни, ідеології тероризму, насильства та жорстокості,...»;

– ч. 1 ст. 46 «Неприпустимість зловживання правом на інформацію» Закону України «Про інформацію» викласти у такій редакції:

«Інформація не може бути використана для закликів до повалення конституційного ладу, порушення територіальної цілісності України, пропаганди війни, ідеології тероризму, насильства, жорстокості, розпалювання расової, національної, релігійної ворожнечі, вчинення терористичних актів, посягання на права і свободи людини».

Слід констатувати той факт, що на сьогодні наявні не врегульовані позиції в антитерористичному законодавстві України, які потребують системного, комплексного вирішення шляхом узгодження існуючих норм законодавчих актів у сфері протидії терористичній діяльності. Одним з таких кроків є спроба внести зміни до чинного законодавства України, зокрема, нову редакцію кримінально-правової норми:

«Стаття 258-2. Пропаганда і поширення ідеології тероризму

1. Пропаганда ідеології тероризму або публічні заклики до вчинення діяльності визначеної терористичною або розповсюдження, виготовлення чи зберігання з метою розповсюдження матеріалів з такими закликами або таких, що пропагують ідеологію тероризму, –

караються позбавленням волі на строк від двох до п'яти років, з конфіскацією матеріалів, які пропагують ідеологію тероризму, а також коштів, які передбачались на цю діяльність.

2. Ті самі дії, вчинені з використанням засобів масової інформації, –

караються позбавленням волі на строк від чотирьох до восьми років, з конфіскацією матеріалів, які пропагують ідеологію тероризму, а також коштів, які передбачались на цю діяльність.

3. Ввезення на територію України чи транзит через її територію та вивіз за її межі матеріалів, в яких пропагуються ідеологія тероризму, –

караються позбавленням волі на строк від шести до восьми років, з конфіскацією матеріалів, що пропагують ідеологію тероризму, а також коштів, які передбачались на цю діяльність.

4. *Ті самі дії, вчинені повторно або за попередньою змовою групою осіб, як і за організацію таких діянь, –*

караються позбавленням волі на строк від шести до десяти років, з конфіскацією матеріалів, що пропагують ідеологію тероризму, а також коштів, які передбачались на цю діяльність».

Список використаних джерел:

1. Електронний ресурс: режим доступу www.almuhajiroun.com.
2. Социальные и психологические проблемы борьбы с международным терроризмом. – М.: Наука, 2002. – 170 с.
3. *Компанцева Л.Ф., Мачикова М.К.* Про необхідність удосконалення кримінального законодавства України щодо інформаційного тероризму // Інформаційна безпека людини, суспільства, держави. – 2009. – № 2(2). – С. 48–52.
4. Закон України «Про боротьбу з тероризмом» від 20 березня 2003 року № 638-IV // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – № 25. – Ст. 180.
5. Комментарий к Уголовному кодексу Российской Федерации / отв. ред. В.М. Лебедев. – 11-е изд., перераб. и доп. – М.: Издательство Юрайт, 2011. – 1334 с.
6. *Шамара О.В.* Щодо запровадження кримінальної відповідальності за пропаганду і поширення ідеології тероризму, вчинення терористичних актів / О.В. Шамара // Юридичний радник: журнал юристів України. – 2005. – № 5 (7). – С. 84-85.
7. *Дикаев С.У.* Террор, терроризм и преступления террористического характера (криминологическая и уголовно-правовое исследование) / С.У. Дикаев. – СПб.: Издательство Р. Асланова «Юридический центр Пресс», 2006. – 464 с.
8. *Кубальський В.Н.* Кримінально-правові проблеми протидії тероризму: Автор. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юр. наук: спеці. 12.00.08 / В.Н. Кубальський, Інститут держави і права ім. В.М. Корецького. – К., 2007. – 20 с.
9. Терроризм – взгляд изнутри = Inside terrorism / Брюс Хофман. – М.: Ультра. Культура, 2003. – 264 с.

МОЗГОВИЙ В.В.

студент юридичного факультету
Академії муніципального управління

ЛУЦЕНКО Ю.В.

доцент кафедри кримінально-правових дисциплін
Академії муніципального управління,
кандидат юридичних наук
yuriy-lutsenko@mail.ru

ІНФОРМАЦІЙНА БЕЗПЕКА УКРАЇНИ ЯК ПРІОРИТЕТНА СКЛАДОВА ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ

Частиною 1 ст. 17 Конституції України задекларовано, що захист суверенітету і територіальної цілісності України, забезпечення її економічної та інформаційної безпеки є найважливішими функціями держави, справою всього Українського народу. З огляду на це, існування, прогресивний розвиток України як суверенної і незалежної, демократичної, правової держави залежить від проведення ефективної, цілеспрямованої політики щодо захисту національних інтересів.

Інтереси забезпечення національної безпеки, політичної й економічної систем України, вимагають активізації та подальшого вдосконалення діяльності правоохоронних органів України, спрямованої не лише на запобігання та припинення цих ворожих акцій з позиції чинного кримінального законодавства, їх відмежування від суміжних суспільно небезпечних діянь, але й на вдосконалення кримінально-правових норм, що передбачають відповідальність за ці злочини.

У часи швидкого розвитку інноваційних технологій інформаційний вплив на державу, суспільство, громадянина є найбільш ефективним, ніж політичний, економічний і навіть воєнний. Країни з більш розвиненою інформаційною інфраструктурою, установлюючи технологічні стандарти й, надаючи покупцям свої ресурси, визначають умови формування і діяльності інформаційних структур в інших країнах, здійснюють суттєвий вплив на розвиток їхніх інформаційних сфер. При формуванні державної

інформаційної політики і програми входження в інформаційне суспільство одним із найбільших пріоритетів стає розвиток і гарантування безпеки інформаційної сфери на основі створення державної системи інформаційної безпеки [1, с. 12].

Статтею 7 Закону України «Про основи національної безпеки України» [2] визначено інформаційну безпеку, як одну з основних та потенційних загроз національній безпеці України та стабільності в суспільстві.

З аналізу проекту Доктрини про інформаційну безпеку України, необхідно констатувати, що інформаційна безпека є невід'ємною складовою кожної зі сфер національної безпеки. Водночас інформаційна безпека є важливою самостійною сферою забезпечення національної безпеки, яка характеризує стан захищеності національних інтересів в інформаційній сфері від зовнішніх та внутрішніх загроз і являє собою сукупність інформаційно-психологічної (психофізичної) та інформаційно-технологічної безпеки держави. Саме тому розвиток України як суверенної, демократичної, правової та економічно стабільної держави можливий тільки за умови забезпечення належного рівня її інформаційної безпеки, надання всебічної державної підтримки національним виробникам інформаційного продукту та телекомунікаційного обладнання, створення нормативно-правових, фінансових та інших передумов, необхідних для їх успішної конкуренції на світовому та національному ринках інформаційних та телекомунікаційних послуг [3].

Виокремлюють три рівні забезпечення інформаційної безпеки:

1) **рівень особи** (формування раціонального, критичного мислення на основі принципів свободи вибору);

2) **суспільний рівень** (формування якісного інформаційно-аналітичного простору, плюралізм, багатоканальність отримання інформації, незалежні потужні ЗМІ, які належать вітчизняним власникам);

3) **державний рівень** (інформаційно-аналітичне забезпечення діяльності державних органів, інформаційне забезпечення внутрішньої і зовнішньої політики на міждержавному рівні, система захисту інформації з обмеженим доступом, протидія правопорушенням в інформаційній сфері, комп'ютерним злочинам тощо).

Водночас національні інтереси України в інформаційній сфері вирізняють такі життєво важливі інтереси:

- недопущення інформаційної залежності, інформаційної блокади України, інформаційної експансії з боку інших держав та міжнародних структур;

- ефективна взаємодія органів державної влади та інститутів громадянського суспільства під час формування, реалізації та коригуванні державної політики в інформаційній сфері;

- побудова та розвиток інформаційного суспільства; забезпечення економічного та науково-технологічного розвитку України; формування позитивного іміджу України; інтеграція України у світовий інформаційний простір тощо.

Останнім часом, для вирішення певних завдань застосовують спеціальні інформаційні війни, які виступають «інформаційною зброєю» під час ведення «бойових дій» у будь-якій сфері життєдіяльності держави та містить наступні елементи:

- *здійснення впливу на інфраструктуру систем життєзабезпечення* – телекомунікації, транспортні мережі, електростанції тощо;

- *промислове шпигунство* – порушення прав інтелектуальної власності, розкрадання патентованої інформації, викривлення або знищення важливих даних, проведення конкурентної розвідки тощо;

- *хакінг* – зламування та використання особистих даних, ідентифікаційних номерів, інформації з обмеженим доступом та ін.

Отже, інформаційна безпека, як частина національної безпеки України піддається найбільшій кількості посягань через свою незахищеність, що в

свою чергу може призвести до посягають на конституційний ладу, державну владу, суверенітет, територіальну цілісність, недоторканність, обороноздатність, державну, економічну безпеку України.

Список використаних джерел:

1. *Богуш В. М.* Інформаційна безпека держави / В. М. Богуш, О. К. Юдін. – К.: «МК-Прес», 2005. – 432 с.
2. Закону України «Про основи національної безпеки України» / Відомості Верховної Ради України. – 2003. № 39. – Ст. 351.
3. Проект Указу Президента України «Про Доктрину інформаційної безпеки України» [Електронний ресурс] // Офіційний веб-портал Державного комітету телебачення і радіомовлення України. – Режим доступу: http://comin.kmu.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=113319&cat_id=61025.

МОРОЗ В.П.

заместитель директора учреждения образования
«Институт переподготовки и повышения квалификации
судей, работников прокуратуры, судов и учреждений юстиции
Белорусского государственного университета»,
кандидат юридических наук, доцент

morozv@bsu.by

КОНВЕНЦИОННЫЙ МЕХАНИЗМ СОВЕТА ЕВРОПЫ – ВАЖНЫЙ РЕГИОНАЛЬНЫЙ ИНСТРУМЕНТ ПРОТИВОДЕЙСТВИЯ ТЕРРОРИЗМУ И МОДЕЛЬ ДЛЯ СОВЕРШЕНСТВОВАНИЯ НАЦИОНАЛЬНОГО ЗАКОНОДАТЕЛЬСТВА

Важным составляющим элементом национальной безопасности любого государства является противодействие терроризму. Учитывая, что в основе этого лежит соответствующая нормативно-правовая база, необходимо, чтобы данный элемент национальной безопасности состоял не из разрозненных компонентов защиты государства от актов терроризма, а представлял собой целостную систему предупреждения и пресечения террористических угроз. Такую систему национального противодействия терроризму можно было бы определить как совокупность закономерно связанных между собой по направлениям, средствам и методам элементов, которые обеспечивают предупреждение и пресечение террористической угрозы на национальном уровне.

С учетом того, что национальная система противодействия терроризму должна не только отражать реакцию государства на совершенный акт терроризма, но также быть основой для предупреждения таких актов, она включает в себя следующие элементы:

- принципы функционирования национальной системы противодействия терроризму;
- классификация объектов возможного преступного посягательства и оценка их уязвимых мест;
- определение и классификация потенциальных рисков и угроз для объектов возможного преступного посягательства;

– определение комплекса мер предупреждения, реагирования и защиты возможных объектов преступного посягательства;

– определение субъектов и их компетенции в вопросах противодействия терроризму.

Поскольку террористическая угроза имеет трансграничную природу, развитие международного сотрудничества в этом направлении, координация принимаемых государствами мер по предупреждению и пресечению терроризма являются обязательными условиями достижения положительного результата и на национальном уровне. В связи с этим при построении эффективной национальной системы противодействия терроризму важным является анализ соответствующих инструментов, выработанных международным сообществом.

Учитывая, что Советом Европы достаточно долгое время разрабатываются правовые стандарты для предотвращения и пресечения актов терроризма как посредством уголовно-правовых, так и иных мер, интерес представляет конвенционный механизм противодействия терроризму, созданный в рамках данной организации. Его формирование осуществлялось по нескольким направлениям и прошло несколько этапов.

Целью первого направления является сотрудничество государств по уголовно-правовым вопросам и вопросам выдачи.

Прежде всего, следует назвать Европейскую конвенцию об экстрадиции 1957 г. (CETS № 024) с четырьмя Дополнительными протоколами: 1975 г. (CETS № 086), 1978 г. (CETS № 098), 2010 г. (CETS № 209) и 2012 г. (CETS № 212). Основной целью Конвенции является обеспечение выдачи государствами-участниками друг другу лиц, в отношении которых ведется уголовное судебное разбирательство или для приведения в исполнение приговора.

Важное значение для оказания правовой помощи по уголовным делам имеет Европейская конвенция о взаимной правовой помощи по уголовным

делам 1959 г. (CETS № 030), дополненная Протоколами 1978 г. (CETS № 099) и 2001 г. (CETS № 182).

Европейская конвенция о передаче судопроизводства по уголовным делам 1972 г. (CETS № 073) заключена с целью разрешения вопросов, связанных с тем, когда одно государство-участник обращается к другому государству-участнику с просьбой начать производство по уголовному делу в отношении подозреваемого лица. В частности, такая просьба может быть сделана в случаях, если подозреваемый в совершении преступления проживает в запрашиваемом государстве, либо если подозреваемый является гражданином запрашиваемого государства.

Второе направление обусловлено необходимостью сотрудничества государств в целях пресечения и предупреждения актов терроризма.

Для этих целей была подготовлена Европейская конвенция о пресечении терроризма 1977 г. (CETS № 90), измененная Протоколом 2003 г. (CETS № 190). Конвенция направлена на содействие выдаче лиц, совершивших террористические акты.

Особо следует отметить Конвенцию Совета Европы о предупреждении терроризма 2005 г. (CETS № 196). В целях предупреждения актов терроризма Конвенция устанавливает обязанность государств-участников ввести уголовную ответственность за такие действия, которые могут способствовать совершению террористических актов, в частности, вербовка и обучение террористической деятельности. Кроме того, Конвенция ориентирует государства в вопросах разработки национальной политики предупреждения терроризма, а также международного сотрудничества по принятию дополнительных мер в области экстрадиции и взаимной правовой помощи.

Третье направление связано с предупреждением получения доходов от преступной деятельности и их конфискацией, а также предупреждением финансирования терроризма.

В целях облегчения взаимодействия государств в вопросах расследования преступлений, выявления и конфискации доходов от

преступной деятельности в 1990 г. была заключена Конвенция об отмывании, выявлении, изъятии и конфискации доходов от преступной деятельности (CETS № 141). В частности, на государства-участники возлагается обязанность квалифицировать отмывание доходов от преступной деятельности в качестве уголовного преступления, а также принимать меры по конфискации таких доходов. В рамках международного сотрудничества Конвенция предусматривает, в частности, исполнение государством-участником вынесенного в другом государстве постановления о конфискации, замораживание банковских счетов, изъятие собственности с целью недопущения ее сокрытия.

Конвенция Совета Европы об отмывании, выявлении, изъятии, конфискации доходов от преступной деятельности и финансировании терроризма 2005 г. (CETS № 198) регламентирует вопросы предупреждения и контроля в отношении отмывания денег и финансирования терроризма. При этом в вопросах контроля особое внимание обращается на необходимость учета того, что террористические организации могут получать финансирование не только через отмывание доходов от преступных операций, но также и от законной деятельности.

Целью четвертого направления является сотрудничество государств по вопросам компенсаций жертвам насильственных преступлений.

Европейская конвенция о выплате компенсации жертвам насильственных преступлений 1983 г. (CETS № 116) обязывает государства-участники предусмотреть в национальном законодательстве возможность выплаты компенсации жертвам насильственных преступлений. В силу принципа социальной справедливости Конвенция устанавливает, что компенсация должна выплачиваться не только собственным гражданам государства-участника, но также и гражданам других государств, которые постоянно проживают и стали жертвами преступлений на территории этого государства.

Особо следует выделить *пятое направление, связанное с предупреждением и борьбой с киберпреступностью.*

Реальность такова, что все более широкое использование обществом информационных и коммуникационных технологий делает его более зависимым от этих технологий. Это в свою очередь ведет к тому, что общество становится более уязвимым для киберпреступлений и крайней формы их проявления – кибертерроризма.

Первым международным договором о борьбе с киберпреступностью явилась Конвенция о киберпреступности 2001 г. (СЕТS № 185). Главная цель Конвенции – проведение государствами-участниками общей политики в сфере борьбы с киберпреступлениями, в частности, мошенничеством с использованием компьютерных технологий, детской порнографией, нарушением безопасности информационных сетей, нарушением авторского права. Поскольку киберпреступность как и терроризм имеют транснациональный характер, данную Конвенцию можно считать лишь первым шагом, предпринятым в направлении предотвращения такого рода угроз.

Таким образом, указанные пять направлений можно считать своего рода моделью для разработки ключевых элементов национальной системы противодействия терроризму, которые должны найти свое закрепление в законодательстве.

НЕПОКУПНА К.С.

студент Навчально-наукового інституту права
Національного університету державної
податкової служби України
knepokupnaya@mail.ru,

АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ БОРОТЬБИ З ТЕРОРИЗМОМ

На початку ХХІ століття у світі відбуваються кардинальні трансформації. Глобальна фінансово-економічна криза стала черговим викликом світовій цивілізації, обумовила невизначеність перспектив глобальної та національних економік, прискорила пошук шляхів модернізації суспільних систем. На тлі посилення загроз і зростання нестабільності у світі постають нові виклики міжнародній безпеці, яка стосується національної політики запобігання тероризму [1, с. 129].

Проблема правового забезпечення боротьби з тероризмом залишається недостатньо дослідженою, особливо стосовно обґрунтування правових засад і напрямів підвищення ефективності її регулювання. Зокрема, залишаються недостатньо вивченими концептуальні та методологічні засади боротьби з тероризмом, система управління й адміністративно-правовий статус її суб'єктів, здійснення міжнародного співробітництва в цій сфері.

Серед основних тенденцій поширення тероризму виділяють:

- збільшення кількості терористичних актів і потерпілих від них осіб;
- поширення географії тероризму, інтернаціональний характер терористичних організацій;
- посилення взаємного впливу різноманітних внутрішніх і зовнішніх соціальних, політичних, економічних та інших чинників на виникнення та поширення тероризму;
- підвищення рівня організованості терористичної діяльності, створення великих терористичних формувань з розвинутою інфраструктурою;

- посилення взаємозв'язку тероризму і організованої злочинної діяльності, у тому числі транснаціональної;

- підвищення рівня фінансування терористичної діяльності і матеріально-технічного устаткування терористичних організацій [2, с. 11].

На нашу думку, до головних критеріїв поширення тероризму можна віднести:

- намагання суб'єктів терористичної діяльності заволодіти зброєю масового враження;

- спроби використання тероризму як інструменту втручання у внутрішні справи держави;

- розробка нових та удосконалення існуючих форм і методів терористичної діяльності, спрямованих на збільшення масштабів наслідків терористичних актів та кількості потерпілих.

Вказані чинники вимагають реалізації системних та комплексних заходів державної політики у сфері боротьби з тероризмом з використанням загальнонаціональних ресурсів держави з метою удосконалення правових та організаційних засад боротьби з тероризмом, забезпечення координації суб'єктів боротьби з тероризмом, зміцнення міжнародного співробітництва у цій сфері.

Проблему боротьби з тероризмом на території України передбачається розв'язувати шляхом зосередження зусиль на:

- ужиття заходів організаційного, правового, адміністративного, режимного та технічного характеру, спрямованих на усунення чинників, що сприяють виникненню тероризму, та його проявів;

- проведення серед населення інформаційно-роз'яснювальної та профілактичної роботи, спрямованої на неприйнятність тероризму та відмову від ідей використання терористичних методів для досягнення мети;

- підвищення ефективності контррозвідувальних, оперативно-розшукових і оперативно-технічних заходів, що здійснюються з метою своєчасного виявлення і припинення терористичної діяльності;

- чіткого розмежування повноважень і скоординованої взаємодії суб'єктів боротьби з тероризмом;
- своєчасної підготовки, організації і здійснення комплексних скоординованих антитерористичних заходів у разі вчинення або загрози вчинення терористичних актів;
- забезпечення готовності сил і засобів суб'єктів боротьби з тероризмом до припинення терористичних актів [3, с. 254].

Хотілося б зазначити, що заходи з усунення та мінімізації наслідків терористичної діяльності мають плануватися завчасно на основі прогнозування можливих наслідків вчинення терористичних актів та здійснюватися шляхом:

- недопущення людських жертв з урахуванням пріоритетності захисту життя і прав осіб, які наражаються на небезпеку внаслідок терористичної діяльності;
- медичного супроводження антитерористичних заходів, надання медичної допомоги постраждалим від терористичних актів;
- соціальної реабілітації постраждалих від терористичних актів, зокрема надання психологічної допомоги та здійснення їх психологічної реабілітації [4].

Отже, заходи з усунення та мінімізації наслідків терористичної діяльності мають бути спрямовані на ліквідацію і мінімізацію наслідків терористичних актів. Їх реалізація має здійснюватися шляхом розроблення та запровадження на основі програм і планів із протидії тероризму, а також прийняття відповідних нормативно-правових актів. Вони також повинні сприяти забезпеченню захисту прав і свобод людини і громадянина, захисту суспільства і держави від терористичних посягань, зменшенню ризиків терористичних проявів, поліпшенню координації діяльності суб'єктів боротьби з тероризмом, ефективності їх діяльності, зміцненню міжнародної взаємодії у сфері боротьби з тероризмом.

Список використаних джерел:

1. *Теличкін О.О.* Правоохоронна діяльність у сфері забезпечення міжнародного миру і безпеки: організаційно-правові засади: дис. доктора юрид. наук : 12.00.07 / Теличкін Олексій Олексійович. – Х., 2004. – 428 с.
2. *Микеев А.К.* Технологический терроризм – современная реальность / А. К. Микеев // Терроризм: современные аспекты : сб. науч. статей. – М.: Акад. упр. МВД России, 1999. – С. 16–27.
3. *Ємельянов В.П.* Тероризм і злочини терористичної спрямованості / В. П. Ємельянов. – Х., 2001. 320 с.
4. Запобігання та протидія тероризму: теоретичні підходи / Б. Д. Леонов // Часопис Національного університету «Острозька академія». – (Серія «Право»). – 2012. – № 2(6)

ОДНОЛЬКО І.В.

начальник відділу кримінологічних досліджень
Науково-дослідного інституту
Національної академії прокуратури України,
кандидат юридичних наук, доцент, молодший радник юстиції

ЗАКОНОДАВЧА ТА НОРМОТВОРЧА РЕГЛАМЕНТАЦІЯ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРОТИДІЇ ТЕРОРИСТИЧНИМ АКТАМ В УКРАЇНІ ОРГАНАМИ ПРОКУРАТУРИ

Терористична діяльність як один із видів злочинів проти людства, на сучасному етапі державотворення, соціально-економічної та політичної кризи, проведення антитерористичної операції на території України, становить значну загрозу для держави та нації.

Так, тільки протягом 6 місяців 2015 року за даними СБУ засуджено 21 особа за вчинення терактів з початку поточного року, 53 громадянина Російської Федерації притягнуті до кримінальної відповідальності за вчинення злочинів різної категорії, 6 з яких підозрюються у шпіонажі. До єдиної інформаційної бази осіб, які підозрюються у причетності до діяльності незаконних збройних формувань та сепаратизму, Державна прикордонна служба внесла дані щодо 13500 осіб [1, 4].

Наявність такої ситуації обумовлена й проведенням антитерористичної операції на території України, на якій розташовані населені пункти, визначені у затверженому Кабінетом Міністрів України переліку, де проводилася антитерористична операція, розпочата відповідно до Указу Президента України «Про рішення Ради національної безпеки і оборони України» від 13 квітня 2014 року «Про невідкладні заходи щодо подолання терористичної загрози і збереження територіальної цілісності України» від 14 квітня 2014 року [№ 405/2014](#) [2].

В Україні протягом останнього десятиліття відбувалося активне формування загальнодержавної антитерористичної системи.

Антитерористична діяльність організовується через комплекс заходів різного рівня, змісту та спрямованості. Беззаперечною також є наявність

загальної об'єднуючої ці заходи мети – придушення та знищення тероризму. За цими та іншими ознаками є підстави розглядати питання про наявність в Україні антитерористичної системи і визначення цього поняття. На особисте переконання, наявність такого понятійного апарату, дає можливість застосовувати дієвий механізм протидії терористичній діяльності, визначаючи послідовність та системність діяльності суб'єктів антитерористичної діяльності.

Так, відповідно до Закону України «Про прокуратуру», прокуратура виконує функцію нагляду за додержанням прав і свобод людини і громадянина, додержанням законів з цих питань органами виконавчої влади, органами місцевого самоврядування, їх посадовими і службовими особами виключно у формі представництва інтересів громадянина або держави в суді.

Військові прокуратури гарнізонів розташовуються в межах відповідних військових гарнізонів. У разі потреби з метою організації їх діяльності їм виділяються необхідні приміщення з фондів Міністерства оборони України.

В умовах особливого періоду, запровадження надзвичайного, воєнного стану або проведення антитерористичної операції із залученням з'єднань, військових частин та підрозділів Збройних Сил України, Національної гвардії України, Державної прикордонної служби України, інших військових формувань, місцем постійної дислокації яких є територія в межах військового гарнізону, особовий склад військових прокуратур (прокурори, слідчі) гарнізону відряджається до районів розташування цих з'єднань, військових частин та підрозділів на період виконання цими з'єднаннями, військовими частинами та підрозділами завдань за призначенням [3, 8]

Враховуючи означене, можна визначити, що на сучасному етапі реформування органів кримінальної юстиції прокуратура зобов'язана виконувати функції, пов'язані із протидією терористичній діяльності.

Серед важливих нормотворчих ініціатив у напрямку забезпечення протидії терористичним актам на території України, з метою недопущення загострення криміногенної ситуації в окремих регіонах України, мінімізації

впливу відповідних загрозливих чинників на національну безпеку, підвищення ефективності захисту прав і свобод громадян, Указом Президента України від 16 червня 2015 року № 341/2015 введено в дію Рішення Ради Національної безпеки і оборони України від 6 травня 2015 року «Про заходи щодо посилення боротьби зі злочинністю в Україні». Особливого значення відповідно до Рішення надано здійсненню координації діяльності правоохоронних органів стосовно протидії незаконним збройним формуванням, а також припинення нелегального обігу вогнепальної зброї, інших засобів ураження, бойових припасів, вибухових речовин; впровадженню в установленому порядку комплекс взаємоузгоджених міжвідомчих заходів щодо адаптації до мирного життя учасників антитерористичної операції, передбачивши активізацію роботи щодо їх залучення до дальшого проходження військової служби за контрактом осіб офіцерського складу, служби у правоохоронних органах та їх працевлаштування або навчання на пільгових умовах тощо [4].

Список використаних джерел:

1. Електронний ресурс: Українські новини – Режим доступу: <http://ukranews.com/news/171568.S-nachala-goda-za-terakt-osudili-21-cheloveka--SBU.ru>.
2. Закон України «Про тимчасові заходи на період проведення антитерористичної операції // Відомості Верховної Ради (ВВР), 2014. – № 44. – ст. 2040 (із змінами, внесеними згідно із Законом [№ 189-VIII від 12.02.2015](#), ВВР, 2015, № 16, ст.112).
3. Закон України «Про прокуратуру» (із змінами, внесеними згідно із Законом [№ 77-VIII від 28.12.2014](#) // Відомості Верховної Ради (ВВР), 2015, № 2-3, ст.12.
4. Електронний ресурс: Указ Президента України «Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 6 травня 2015 року «Про заходи щодо посилення боротьби зі злочинністю в Україні» – Режим доступу: <http://www.rnbo.gov.ua/documents/401.html>.

ОСТРОУХОВ В.В.

завідувач кафедри філософії
Національної академії Служби безпеки України,
доктор філософських наук, професор

ТЕРОРИЗМ ЯК ІДЕОЛОГІЧНЕ ЯВИЩЕ В КОНТЕКСТІ КОНЦЕПЦІЇ Т. ГОББСА

Існує поширене упередження, згідно з яким терор і тероризм, як висловився Бенджамін Барбер, є «патологічним виразом відчаю» [5], тенденції до апатії, депресії і фаталізму, а не до політичних дій. Але той, хто наповнений ненавистю й відчаєм, робить своїм актом відчаю насильство, виражає себе, хвилюється або працює, або в гіршому випадку, скаженіє. Проте, це явно не стосується терористів і терористичних організацій. Відчай і тероризм є взаємовиключними, тому що планування і здійснення успішної терористичної атаки вимагають організації.

Організація конкретних раціональних дій забезпечує терористам постійний зв'язок формалізації і впровадження цільової програми, і вони добре поєднують з формальною раціональністю дій тривожні стани, такі як відчай, паніка або істерика [5].

У популярній помилці «образ терору» генерується або в фонове зображення терориста, який сходить з розуму, відчайдушного і божевільного відбувайла, або ж в образ крадіжки зі зломом або громадянської війни. Терористів уявляють як голворізів і божевільних, які дійсно існують між терористами, проте, вони просто не уявляють норми терористичних організацій і груп, і останні покладаються на цих людей для їх принесення в жертву «справі» конкретного теракту [3].

Часто довірливі і, здавалося б безцільні атаки тероризму задля вбивства цивільних осіб, в більшості випадків не є відчайдушними. Атаки ці або слідує логіці цільових ескалацій, мобілізації та ідеологічній основі «насильство через пропаганду». Вони часто навіть не переслідують певних цілей нападу тому, що вони несумісні з ідеологією терористичної групи, або

тому, що вони будуть заважати мобілізації і перешкоджати впливу на певні частини населення та громадськість.

Терористи збільшують кількість атак символічного опору і сприяють генеруванню дифузної тривоги серед населення для дестабілізації політичного порядку. «Тактично безцільною» для терористичної організації є зупинка в виконанні замахів терористичних груп, особливо коли свідомо обраною і цілеспрямовано-реалізованою стає стратегія створення страху: Найбільше занепокоєння буває спричинено тоді, коли теракти стають інтенсивними і непередбачуваними. В цьому випадку стає зрозумілим, що їх скеровує і замовляє якась держава.

У науковій літературі одним із перших теоретиків етатистського тероризму справедливо вважається Т. Гоббс [2–4], який заклав основу для ідеологій сучасного тероризму, пов'язавши державну владу, терор і безпеку в єдиний концептуальний вузол. На думку цього автора, сильною стороною будь-якого терору виступає поєднання формальної раціональності і емоційного впливу на масову свідомість. Сучасні терористичні організації відтворюють в своїй діяльності значну чисельність прийомів ідеологічного тероризовування населення, якими давно вже користуються тоталітарні держави. Власне, в цьому контексті є недивним зв'язок між етатистським (державницьким) тероризмом та тероризмом недержавних організацій.

Гоббс вважав, що держава може реалізувати свої захисні сили тільки тоді, коли громадяни бояться державного апарату виконавчої більше, ніж вони бояться своїх співгромадян. Держава повинна, щоб утримувати монополію на законне застосування сили, бути великим джерелом страху. Тільки в соціально усереднених випадках слухняність щодо закону гарантується на практиці. Це не означає, що державний апарат виконавчої влади повинен бути завжди особливо жорстоким і, отже, бути особливо страшним і терористичним. Навіть якщо політична влада залежить від постійного символічного подвоєння через обряди, ритуали та символи влади, які часто супроводжуються презентацією за допомогою сили і насильства

організацій (військові паради тощо), їй варто залишатись дистанційною терористичною силою.

Це не значить, що «хеджування» виконавчої системи уряду має супроводжуватись регулярним та помітним застосуванням насильства. Громадяни мають просто думати, що апарат влади може нанести найбільші збитки, оскільки приватні особи ніколи не перевищуватимуть його своєю потужністю. Держава та її установи, інструменти й інститути також мають викликати тремтіння потенційної опозиції.

Чому Гоббс обрав біблійний міф про вражаючого Левіафана як символ своєї політичної теорії? Як сказано в книзі Іова: «Чи можете ви зловити Левіафана з вудкою і зловити його язик за допомогою гачка? Ваші руки на нього! В боротьба ви будете думати і не робити це знову! Бачите, всі надії – ганьба для нього, навіть якщо хтось бачить його, він падає на землю. На землі нема рівних йому, він є істотою без страху. Він зневажає все, що є високим, він цар над усіма синами гордості» [2].

Гоббс розробив систематичну типологію форм правління, яку він хотів як і Монтеск'є поєднати з функціональним плануванням у «відповідності» із типами громадян. При цьому автор запитує, в якому діапазоні панування «функціональні страхи» громадян стають духом держави, і коли державна форма використовує тверезий розрахунок при спонуканні до страху, а коли страх стає деспотичним, заснованим на виснажливому тремтінні громадян перед державою.

У Гоббса логіка міркувань зводиться до того, що важливо, щоб громадяни боялися уряду та урядових установ в якості суверенної влади, яка гарантує при цьому передбачувану систему безпеки. Левіафан є гарантією миру та колективної безпеки, забезпечуючи захист і безпеку для законослужняних громадян і, водночас, ефективно відлякує порушників закону.

Це Левіафан, тільки якщо він розглядається у вимірі свого терористичного потенціалу, виступає найбільш передбачуваним виробником

найбільшого зла. Це не той випадок, коли уряд може забезпечити колективну безпеку, і це загрожує рецидивом громадянської війни і хаосом природного стану: заспокійлива вертикальна структура страху і терору державної влади створює страх «горизонтальної структури» перед громадянською війною [3].

З цієї причини Гоббс оцінює військові конфлікти між державами в аспекті їх продуктивності. Адже на відміну від насильницьких внутрішніх суперечок, за його словами, зіткнення громадян є гіршим випадком у порівнянні з міждержавним зіткненням, оскільки призводить до громадянської війни, в той час як війні держав та їх об'єднань мають початок і логічне завершення.

Колективний страх громадян перед Левіафаном Гоббса забезпечує ефект умиротворення, і це має місце тоді, коли воно пов'язане зі станом забезпечення безпеки та законності, оскільки альтернативою захисної структури держави є громадянська війна, а це, на думку Гоббса, суперечить інтересам всіх.

Позицію Гоббса науковці інтерпретували і в аналогічному контексті в якості політичної «теорії страху» [1]. Згідно з останньою позицією Гоббса, він розробляв в основному державно-орієнтований підхід, а міжнародна система державних і транснаціональних дій майже не цікавили його. Це, в деякій мірі, правильно. Однак не зовсім правильною є думка про те, що «страх не панує в системі міжнародних відносин, ... між державами» [4], оскільки, згідно з Гоббсом, страх може бути притаманним тільки фізичним особам [4].

Знаменитий фронтиспіс Левіафана в зазначеній праці Гоббса [2], здається, вказує на зворотнє. Тобто намальована картина показує гігантську людину, але її рішення формується за рахунок багатьох інших людей, які знаходяться в певних соціальних відносинах, тільки ці стосунки є просто натовпом в природному стані. В державному стані ви визнаєте себе формально рівними громадянами, де ви підпорядковуєтесь апарату

виконавчої влади і вважаєте, що представляєте установи та організації, і зрікаєтесь власної волі і власних інтересів.

Гоббс, здається, помилково припускає, що відносини влади мають один, – і тільки один – центр, з якого все контролюється і з якого починається панування і залякування насильством. Але, напевно, це не помилка, і Гоббс вважав, що середній громадянин мусить бути переконаним в існуванні такого центру, оскільки вірити в це, як мовиться, на сьогоднішній день, означає створювати гарантії «соціального миру».

З цієї точки зору впливає, що Гоббса можна вважати теоретиком символічного терору: у нього держава не виграє, вдаючись до відкритого конфлікту [4], а, скоріше, вона прагне до залякування потенційним насильством, домагаючись балансу між захистом і слухняністю та пов'язаним з вертикальною структурою страхом перед знищенням опозиції. Іншими словами, автор намагається пов'язати віру в всемогутність, страх перед монополізацією насильства, захист і законслухняність громадян перед Левіафаном [3].

Образ політика і страх монополізації Левіафана виражає політичний міф. Тим не менш, на практиці це ще більш потужний образ. Політика – це не просто «те, що робить уряд». Політика є скрізь, де є «політизованість», тобто потрібним є рішення про обов'язкове врегулювання того чи іншого питання або його перегляд; політика робиться і там і тоді, де ці рішення не приймаються і де вони в кінцевому підсумку будуть оперативно переведені на політику уряду або там, де вплив існує намір свідомо запобігти їх прийняттю.

На відміну від Гоббса, сучасні теоретики вважають міф про управління в політичному суспільстві з єдиним центром управління – урядом, – застарілим, оскільки сучасне політичне управління характеризується як поліцентричне і як таке, що спирається на безліч квазіурядів та субеліт [5]. Страх часто відіграє в цих процесах важливу роль, однак ефекти і функції його є доволі різноманітними. Часто маніпуляції страхом означають

демонстрацію потужності домінуючих груп [1] або авторитарних відносин підлеглості і є природними для владних структур в умовах несправедливої нерівності.

З іншого боку, тривога і страх можуть допомогти виявити безпосередні загрози і проблеми [4], мобілізувати моральні ресурси, виступати причиною почуттів колективного єднання і розпалювання політичної ворожнечі [4]. У цьому сенсі, тривога є одним із способів, в яких стратегічні ситуації взаємодії, використовувані учасниками цих взаємодій, стають мішенню для страху протилежної сторони. Але вона також може бути використана в якості виправдання для певних рішень, або просто слугувати своєрідним «датчиком» для вимірювання небезпеки. Крім того, страх відхилення являє собою інструмент інтеграції політичної спільноти, що може викликати страх її ворогів перед її ж зовнішньою згуртованістю. Нарешті, страх і жах може також, як і паніка, виступати каталізатором політичних дій мас, або, як недовіри до структур, політичних акторів та інститутів.

У разі тероризму побоювання пов'язані з тим, що терористи, насамперед, використовують свій засадничий інструмент – терор – у двох вимірах. Тероризм слугує підриву міфу про страх перед монополізацією насильства та надійною структурою захисту, яку забезпечує Левіафан, з іншого боку, це інструмент для досягнення успіху в мобілізації груп підтримки і потенціал для створення конфліктів і переговорів з владою.

Недержавний тероризм є, насправді, як це часто говорять, «зброєю слабких», а саме – ресурсно-слабких політичних сил. Навіть якщо їх терористичні дії є завжди спланованими і організованими, вони вимагають менше матеріально-технічних і організаційних зусиль, ніж інші форми насильницької конфронтації.

Це дешевий, ефективний і керований за допомогою державного втручання і прийнятний для бідних ресурсами і принижених акторів, ефективний з точки зору руйнування набір технологій. Однак він, як правило, є досить низько-ефективним в порівнянні з іншими формами організованої

насильницького конфлікту або структурного насильства. «Комунікаційна стратегія» для тероризму полягає в ефективній символічній дії в аспекті генерування «повідомлень», насамперед – пов'язаних із формуванням страху. До страху, що є похідним від ідеології тероризму, має бути систематично приєднана стратегія захисту і слухняності. З цієї причини, тероризм також може розвиватися в такій політичній динаміці коли, єдиною його метою стає «атака на серце держави» [5]. Це стає можливим завдяки комбінації соціальних та індивідуально-психологічних чинників.

Середній громадянин працює з евристичними ймовірностями і може знехтувати статистичною імовірністю [5]. Евристична імовірність підкріплюється зображеннями й повідомленнями, оскільки завершені терористичні акти або загроза терористичних актів є завжди доступними для нас, оскільки вони постійно оточують нас в засобах масової інформації. І хоча статистична ймовірність поранення або вбивства в результаті теракту є доволі низькою, або в результаті нього гине дуже мало людей, для спостерігачів, які ознайомлені з символічним посланням тероризму, у зв'язку з постійною доступністю образів і зневагою з'являється реальна ймовірність стати жертвами вбивства. До цього слід додати вкорінену в повсякденній свідомості міфологічну концепцію Гоббса про державний апарат виконавчої влади як єдине легітимне джерело політичного насильства. Суспільне життя, чи-то інтимні стосунки в родині, перебування в місті, на робочому місці або в дорозі, можуть перемижатися із структурним, прямими і непрямим насильством, але безпека, здається, існує: поки є державні структури, вони є єдиним джерелом політичного насильства.

Тільки органи державної виконавчої влади встановлюють в політичній системі універсально-застосовні правила і формують пропагандистські системи символічного насильства. Все існуюче соціальне насильство є або похідним від них, або рухається в дозволених стандартних рамках злочину або іншого відхилення від норми. Покірність і слухняність в створенні емпіричних причин легітимності є «причинами» у подвійному сенсі. З іншого

боку, для цього відносини панування є неоднорідними і складними, і вони виростають з політико-філософських або богословських аргументів і теорій, простих рутинних звичок, можливостей надії на позитивний результат і справедливий обмін, з слухняності, віри в харизматичних фігур, прихильності до влади, в кінцевому рахунку, з розуму і соціалізованості.

Отже, зв'язок послуху і страху залишається централізовано двоєдиним. Передумовами для політичного порядку залишається забезпечення захисту структури порядку. Це співвідношення зменшується з демократизацією, підвищенням активності і «експансією держави» і поширенням «загального інтересу» на раніше приватну сферу життя. За Гоббсом, такого роду вторгнення держави у приватну сферу життя є лише бажаним з точки зору встановлення системи потенційного спостереження.

Одним з показників цього є те, що він поставав поруч з таким питанням, як боротьба з організованою злочинністю, забезпечення внутрішньої безпеки та загроза тероризму, політичної комунікації в громадських місцях – особливо в період виборчої кампанії – допомогти визначити, в значній мірі, реальну загрозу ймовірність і ризик, часто не збігаються. Навіть високе значення насильницьких злочинів у висвітленні засобами масової інформації, в тому числі питання про халатність, завжди додається до нього в профілактиці і переслідуванні з боку правоохоронних органів.

При цьому глибоко вкорінена в повсякденних політичних стереотипах обізнаність свідчить, очевидно, про відсутність захисту обивателя від терористичних загроз. Також тероризм слід відрізняти від злочинів, особливо якщо він є генералізованим і може підірвати структуру державного захисту. За винятком гібридних явищ, мікро-політичних злочинів, скоєних такими організаціями, як мафіозні угруповання, для терористичних злочинів є неважливою неполітична практика і відсутність символічного насильства, які не були б спрямованими на «серце» держави, її найвищих посадових осіб.

Тим не менш, терористи можуть діяти як «звичайні злочинці», які грабують банки або виробляють і продають наркотики.

Вони роблять це для того, щоб забезпечити себе і свою організацію або ж свої ресурси. Є також випадки, в яких злочинна діяльність терористичних організацій стає незалежною від довгострокових політичних цілей у фоновому режимі або залишається всього лише аксесуаром для ідеології тероризму. У цих випадках і ідеологія терористичних організацій стає формальною.

Коли тероризм починає занепадати, він реалізує напад на «серце держави», що може розглядатися як символ краху громадянської війни. Це частина «резолуції терористів» або ескалації надії і спекуляцій в середовищі викликає політичний конфлікт і ставить під загрозу будь-який шантаж з метою здійснення деяких вимог [5].

Так урядові суб'єкти і засоби масової інформації часто знаходяться в мимовільній тристоронній коаліції з терористами, підсилюючи ефекти терористичної політики страху. Терористи мають зацікавленість у створенні у аудиторії значного страху, щоб отримати політичний вплив для вироблення енергії переговорів і/або підтримки та мобілізації своїх політичних адресатів, здавалося б, стабільної системи правління, щоб їх представники і їх населення, як не захищений потужними піддається і, таким чином дестабілізували і легітимність. Тим не менш, уряд не зацікавлений в тому, щоб залишити враження, що терористи загрожують серйозними політичними наслідками або можуть за допомогою терору досягти своїх політичних цілей. Влада, однак, має протистояти загрозі, тому що кожен уряд має бути достатньо стійким для запобігання таким нападам і зберігати за рахунок цього власну легітимність.

Влада демократичних режимів часто побоюється втратити легітимність по забезпеченню охорони громадського порядку, а також ризикує втратити рейтинги на наступних виборах. ЗМІ, однак, за умов, відносної свободи, мають зацікавленість в новинах та звітах, високій інформаційній вартості

новин і збільшенні тиражу випуску видань. Терористичні акти або сценарії терористичної загрози відмінно підходять для цієї мети. Як тільки терористичний акт розпочато, ці три кола посилюються самі по собі [5].

Список використаних джерел:

1. *Barberowski, Jörg*: Der rote Terror. Die Geschichte des Stalinismus. Bonn, Dietz-Verlag, 2007, S. 156–157.
2. *Hobbes, Thomas*: Leviathan oder Stoff, Form und Gewalt eines kirchlichen und bürgerlichen Staates / Thomas Hobbes .– Frankfurt am Main, 1984, S. 30–48.
3. *Hobbes, Thomas*: Vom Menschen und Vom Bürger / Thomas Hobbes.– Hamburg, Heide, 1994, S. 144–149.
4. *Hobbes, Thomas*: The Elements of Law. Human Nature and De Corpore Politico.– Oxford u. a. 2008.
5. *Richardson, Louise*: Was Terroristen wollen. Die Ursachen der Gewalt und wie wir sie bekämpfen können / L. Richardson.– Bonn, OLL, 2007, S. 40–42; 46–47; 56–68; 112–118.

ПАРШУТІН А.Б.

здобувач кафедри кримінального процесу
Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

ОСОБЛИВОСТІ ПРАВОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ВТРУЧАННЯ У ПРИВАТНЕ СПІЛКУВАННЯ В УМОВАХ ПРОВЕДЕННЯ НЕВІДКЛАДНИХ ЗАХОДІВ ЩОДО ПОДОЛАННЯ ТЕРОРИСТИЧНОЇ ЗАГРОЗИ І ЗБЕРЕЖЕННЯ ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ЦІЛІСНОСТІ УКРАЇНИ

Масштаби і тенденція зросту транснаціональної злочинності, обсягів незаконного обігу зброї, виробництва і попиту наркотичних засобів і психотропних речовин, товарів, обіг яких обмежений або заборонений тощо, становлять глобальну загрозу для суспільства як на національному, так і міжнародному рівнях. Зазначене суспільно-небезпечне явище негативно впливає на економічні, культурні й політичні рівні життя населення будь-якої країни, у тому числі й України, підриває економічний, політико-правовий, екологічний потенціал держави і створює загрозу для її стабільності, безпеки та суверенітету. Вказана проблема набуває особливої актуальності в умовах проведення невідкладних заходів щодо подолання терористичної загрози і збереження територіальної цілісності України.

Враховуючи важливість та термінову необхідність протидії тероризму, виявлення, попередження та припинення злочинної діяльності, особливо транснаціонального та організованого характеру, міжнародними організаціями, національними правоохоронними органами вживається система політико-правових, адміністративних, організаційних заходів, до яких, серед інших, віднесено втручання у приватне спілкування.

Аналіз зарубіжного законодавства провідних демократичних країн, зокрема США, Англії, Франції, ФРН вказує на те, що світовим ліберальним суспільством приховані методи здобуття інформації про підготовку та вчинення злочинів визнаються цілком демократичними і цивілізованими. Належний рівень правової регламентації, високі гарантії законності, що є передумовами проведення низки правообмежувальних дій, таких як

акустичний контроль та відеоспостереження, контроль телефонних переговорів, телеграфно-поштової кореспонденції тощо, дозволяють суспільній свідомості сприймати такий інструментарій правоохоронної діяльності як запоруку забезпечення правопорядку в державі та захисту прав і свобод людини і громадянина, а не як аморальне втручання в приватне життя.

Поступова зміна правосвідомості щодо значення оперативних дій у виявленні, розкритті та припиненні злочинів спостерігається в пострадянський період існування країн СНД. Зокрема, на теренах України це виявилось у наданні офіційного статусу оперативно-розшуковій діяльності через її законодавчу регламентацію, потім через певні кроки законодавця по «процесуалізації» оперативно-розшукової діяльності (ч. 2 ст. 65, ст.ст. 187, 187-1 КПК України). Аналогічна тенденція більш-менш виражено спостерігалася на всьому пострадянському просторі, на що вказує популяризація кримінально-процесуальних норм, що регламентують отримання у кримінальних справах відомостей, здобутих оперативним шляхом, у законодавстві низки країн СНД.

Розуміння втручання у приватне спілкування закріплено, серед інших, нормами чинного Кримінального процесуального кодексу (далі – КПК України) України.

Положення ст. 258 КПК України, спираючись на конституційні положення, вказує, що ніхто не може зазнавати втручання у приватне спілкування без ухвали слідчого судді. Відповідно ч. 2 вказаної норми КПК України, прокурор, слідчий за погодженням з прокурором зобов'язаний звернутися до слідчого судді з клопотанням про дозвіл на втручання у приватне спілкування у встановленому кримінальним процесуальним законом порядку, якщо будь-яка слідча (розшукова) дія включатиме таке втручання. Порядок внесення клопотання до слідчого судді та його розгляд регламентується ст.ст. 246, 248, 249 КПК України. У якості юридичної підстави на втручання у приватне спілкування виступає ухвала слідчого судді

про дозвіл на його проведення слідчим або за його дорученням оперативним підрозділом [4].

За змістом положень КПК України (ст. 258), якщо слідчим суддею постановлено ухвалу про відмову в наданні дозволу на втручання в приватне спілкування, клопотання слідчого, погоджене з прокурором, клопотання прокурора може бути внесено повторно лише у разі додаткового обґрунтування необхідності здійснення втручання в приватне спілкування. У клопотанні, що вноситься повторно, вказуються нові відомості, що обґрунтовують необхідність проведення негласних слідчих (розшукових) дій, пов'язаних із втручанням в приватне спілкування [4].

З метою правильного тлумачення норм КПК України, що регламентують порядок здійснення втручання у приватне спілкування, ч. 3 ст. 258 КПК України закріплює, що спілкуванням є передання інформації у будь-якій формі від однієї особи до іншої безпосередньо або за допомогою засобів зв'язку будь-якого типу. Окремим видом спілкування є приватне спілкування, і з метою правильного розуміння положень кримінального процесуального закону, у цій же статті міститься його визначення: «Спілкування є приватним, якщо інформація передається та зберігається за таких фізичних чи юридичних умов, при яких учасники спілкування можуть розраховувати на захист інформації від втручання інших осіб». Таким чином, якщо учасники спілкування застосували необхідних запобіжних заходів, що, на їх думку, перешкоджають розповсюдженню обмінюваної інформації, спілкування слід вважати приватним, і втручання до нього у ході провадження негласних слідчих (розшукових) дій вимагає рішення слідчого судді [4].

Положеннями КПК України закріплено поняття втручання у приватне спілкування та його різновиди. Так, втручанням у приватне спілкування є доступ до змісту спілкування за умов, якщо учасники спілкування мають достатні підстави вважати, що спілкування є приватним. Різновидами втручання в приватне спілкування є:

- аудіо-, відеоконтроль особи;
- арешт, огляд і виїмка кореспонденції;
- зняття інформації з транспортних телекомунікаційних мереж;
- зняття інформації з електронних інформаційних систем [4].

Відповідно до змісту цієї статті не буде втручанням в приватне спілкування документування у ході проведення негласних слідчих (розшукових) дій публічних виступів, масових зборів, мітингів та демонстрацій, де присутні на них особи проголошують певну інформацію відкрито, з метою її оприлюднення та розповсюдження. Не становитиме також втручання у приватне спілкування аудіо-, відеоконтроль осіб дій та розмов осіб, що перебувають у місцях тимчасового утримання затриманих за підозрою у вчиненні злочину, місцях позбавлення волі, оскільки такі заходи направлені на забезпечення внутрішнього режиму цих установ.

Якщо зняття інформації з електронних інформаційних мереж не пов'язане із подоланням системи логічного захисту, негласні слідчі (розшукові) дії, направлені на пошук та фіксацію цієї інформації, що є загальнодоступною, також не є втручанням в приватне спілкування.

Кримінальний процесуальний закон у ч. 5 258 статті містить заборону на втручання у приватне спілкування захисника, священнослужителя з підозрюваним, обвинуваченим, засудженим, виправданим. Це слід розуміти так, що негласні слідчі (розшукові) дії, направлені на втручання в приватне спілкування захисника, священнослужителя із підозрюваним, обвинуваченим, засудженим, виправданим у кримінальному провадженні не проводяться з метою забезпечення адвокатської таємниці та таємниці сповіді [4].

Поряд із зазначеним, на нашу думку, сьогодні існує необхідність передбачення нормативно-закріплених у КПК України умов щодо виключних випадків (*особливого спрощеного порядку отримання дозволу*) здійснення втручання у приватне спілкування. Особливої актуальності зазначене набуває у разі необхідності провадження будь-якого із

передбачених КПК України різновидів втручання у приватне спілкування у зоні проведення Антитерористичної операції з метою виявлення, попередження, припинення та документування фактів та намірів особи (осіб) вчинити терористичний акт проти України.

Список використаних джерел:

1. Конвенція «Про захист прав людини та основних свобод» (Рим, 4.XI.1950) // *Голос України* від 10.01.2001. – Ст. 6–8.
2. Конституція України // *Відомості Верховної Ради України*. – К., 1996. – № 30. – Ст. 141.
3. *Гаврилин Ю.В.* Использование контроля и записи телефонных и иных переговоров в раскрытии и расследовании преступлений: учебное пособие / Ю.В. Гаврилин, Е.С. Дубоносов. – М.: Книжный мир, 2003.– 70 с.
4. Кримінальний процесуальний кодекс України [текст]: К.: Центр учбової літератури. – 2012. – 292 с.
5. Кримінальний кодекс України // *Офіційний вісник України*. 2001. – № 21 – Ст. 920.

ПЕТРИЧЕНКО О.П.

головний науковий консультант
Головного науково-експертного управління
Апарату Верховної Ради України

**ПРОБЛЕМИ УДОСКОНАЛЕННЯ КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВОЇ
ПРОТИДІЇ ПОШИРЕННЮ ІДЕОЛОГІЇ ТЕРОРИЗМУ**

Проблема ефективної протидії поширенню ідеології і пропаганди тероризму набуває у світі і на території України все більшої актуальності. Цей процес супроводжується розповсюдженням літератури, відео-, аудіоматеріалів, в яких пропагується ідеологія тероризму, що може у подальшому знайти свій вираз у вчиненні терористичних актів (такими способами, як підпал, вибух тощо) як єдиного засобу досягнення терористичних цілей. Крім використання друкованих видань для поширення терористичних ідей і матеріалів, широкого використання набула мережа Інтернет. Таким чином, все більше осіб мають можливість отримати інформацію щодо методів та тактики, способів вчинення терористичних актів, а також мати ідеологічне підґрунтя, яке може стимулювати до терористичної діяльності.

Вказана проблема знайшла своє відображення і в міжнародно-правових актах. Так в Європейській конвенції Ради Європи про запобігання тероризму, що була підписана Україною 16 травня 2005 року і ратифікована 31 липня 2006 року (далі – Конвенція) [1] в статті 5 «публічне підбурювання до вчинення терористичного злочину» передбачається встановлення відповідальності за розповсюдження повідомлення для населення або доведення такого повідомлення до відома населення в інший спосіб з метою підбурювання його до вчинення терористичного злочину, якщо така поведінка, незалежно від того, є чи не є вона безпосередньою підтримкою терористичних злочинів, становить загрозу того, що може бути вчинено один чи більш ніж один такий злочин.

Дана стаття Конвенції була імплементована у кримінальне законодавство України за допомогою статті 258-2 КК «Публічні заклики до

вчинення терористичного акту», де встановлено кримінальну відповідальність за «публічні заклики до вчинення терористичного акту, а також розповсюдження, виготовлення чи зберігання з метою розповсюдження матеріалів з такими закликами».

Разом з тим вказана редакція статті виявилась невдалою, оскільки не повністю відображає вимоги, що були зазначені в Конвенції і має складності із застосуванням на практиці.

Слід вказати, що законодавцями неодноразово були здійсненні спроби щодо удосконалення кримінальної відповідальності за пропаганду і поширення ідеології тероризму. Наприклад, проектом Закону № 2219а від 04.06.2013 було запропоновано доповнити КК України новою статтею 258-6 «Пропаганда і поширення ідеології тероризму», однак, вказаний законопроект не був позбавлений ряду суттєвих недоліків і тому не знайшов підтримки у парламенті.

На цей час, на розгляді у Верховній Раді України знаходиться проект Закону №2453 від 23.03.2015 «Про внесення змін до Кримінального кодексу України (щодо відповідальності за виготовлення, зберігання, розповсюдження матеріалів, які пропагують тоталітаризм та тероризм)»[2].

Необхідність внесення змін і доповнень до статті 258-2 КК, зокрема, в Пояснювальній записці до цього законопроекту пояснюється тим, що в чинному законодавстві міститься досить розмите формулювання злочинів, пов'язаних із пропагандою тероризму та тоталітаризму.

Проектом пропонується викласти вказану статтю 258-2 КК України в такій редакції: «Публічні заклики до вчинення терористичного акту, а також розповсюдження, виготовлення, *ввезення, володіння*, зберігання матеріалів, *продукції, виконання творів*, які містять заклики до вчинення терористичного акту, а *також демонстрація або носіння символіки терористичних організацій*.

Однак доцільність зазначеного удосконалення статті 258-2 КК України викликає сумнів.

Зазначимо, що в чинній редакції статті 258-2 КК України термін «розповсюдження» матеріалів із закликами до вчинення терористичного акту означає їх поширення (роздача, передача, розсилання поштою тощо) серед багатьох людей для ознайомлення їх із цими закликами для публічного підбурювання до вчинення терористичного акту.

«Матеріали із закликами до вчинення терористичного акту» – це створені для розповсюдження *ті чи інші витвори* на тих чи інших матеріальних носіях інформації із закликами до вчинення терористичного акту.

«Виготовлення» матеріалів із закликами до вчинення терористичного акту – це створення або розмноження того чи іншого витвору на тих чи інших матеріальних носіях інформації з указаними закликами для публічного підбурювання до вчинення терористичного акту.

«Зберігання» матеріалів із закликами до вчинення терористичного акту – це *володіння* цими матеріалами для подальшого їх розповсюдження з метою публічного підбурювання до вчинення терористичного акту [3].

Таким чином, запропонований законопроектом термін «ввезення» охоплюється чинним терміном статті 258-2 КК «розповсюдження», термін «володіння» охоплюється терміном «зберігання», терміни «продукції, твори» – охоплюються терміном «матеріали».

Включення до статті 258-2 КК демонстрації або носіння символіки терористичних організацій не охоплюється суб'єктивною стороною цього злочину, яка характеризується прямим умислом і метою підбурювання до вчинення конкретного терористичного акту.

На наш погляд, демонстрацію і носіння символіки терористичних організацій можна вважати частиною пропаганди (від лат. *propaganda* дослівно – «яка підлягає поширенню») – популяризація і поширення політичних, філософських, релігійних, наукових, мистецьких чи інших ідей у суспільстві за допомогою усного мовлення, засобів масової інформації, візуальних чи інших засобів впливу на суспільну свідомість [4]. Однак чинна

редакція статті 258-2 КК України не містить кримінальної відповідальності саме за пропаганду тероризму.

З огляду на зазначене внесення запропонованих законопроектом №2453 від 23.03.2015 доповнень до статті 258-2 КК України вбачається недоцільним.

На наш погляд, при удосконаленні статті 258-2 КК України, насамперед, слід звернути увагу, на невідповідність термінологічного апарату статті термінології, що застосовується в вищенаведеної Конвенції.

Так, у статті 258-2 застосований термін «терористичний акт» який не відповідає положенням Конвенції, оскільки є надто вузьким, адже охоплює лише діяння, вказані у статті 258 КК України – «терористичний акт». Натомість у статті 5 Конвенції йдеться щодо терористичних злочинів, а не лише щодо терористичних актів, тому в назві і диспозиції статті 258-2 КК України необхідно слова «терористичного акту» замінити на слова «терористичного злочину».

Оскільки терміни «тероризм», «терористичні злочини» і «терористичний акт» співвідносяться як загальне, особливе і одиничне, тому можна погодитись із пропозицією відомого вченого Ємельянова В.П., щодо доповнення Особливої частини Кримінального кодексу України окремим розділом «Терористичні злочини» до якого також включити і розглядуваний склад злочину [5; с. 63].

Проте зазначена кримінально-правова норма не вирішує питання щодо відповідальності особи (осіб) за пропаганду і поширення ідеології тероризму. Звертаємо увагу, що у ч. 2 статті 1 Закону України «Про боротьбу з тероризмом», прямо зазначено, що «терористична діяльність охоплює пропаганду і поширення ідеології тероризму» [6].

З огляду на вищенаведене, існує нагальна потреба у введенні відповідальності за пропаганду і поширення ідеології тероризму, а так само введенні відповідальності за розповсюдження матеріалів, що пропагують ідеологію тероризму, форми, тактику та методи вчинення терористичних

актів, а також інформації, що містить у собі вказівки, інструкції та посібники зі вчинення терористичних актів.

Однак при цьому постає необхідність щодо чіткого законодавчого визначення понять пропаганда і поширення ідеології тероризму як складової терористичної діяльності.

Таким чином, удосконалення кримінальної відповідальності за поширення пропаганди та ідеології тероризму потребує ретельної копіткої роботи з врахуванням необхідності чіткої імплементації міжнародно-правових актів.

Список використаних джерел:

1. Конвенція Ради Європи про запобігання тероризму // Офіційний вісник України. – 2007. – № 65. – ст. 2536. – с. 124. – код 40855/2007.
2. Проект Закону про внесення змін до Кримінального кодексу України (щодо відповідальності за виготовлення, зберігання, розповсюдження матеріалів, які пропагують тоталітаризм та тероризм) [Електронний ресурс]: / Верховна Рада України. Офіційний веб-портал. – режим доступу: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf351
3. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України. [Електронний ресурс]: / Том 2, 2009р. – режим доступу: <http://mego.info/>
4. Философская энциклопедия. [Электронный ресурс]: / Академик, 2000-2014. – режим доступа: http://dic.academic.ru/dic.nsf/enc_philosophy/991
5. *Ємельянов В.П.* Проблеми систематизації та комплексного розвитку антитерористичного законодавства України. [Текст] / В.П.Ємельянов // Академія правових наук України. Інститут вивчення проблем злочинності. Монографія. – Х.: Право, 2008. – 96 с.
6. Про боротьбу з тероризмом: Закон України від 20 березня 2003 року № 638-IV // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – № 25. – ст. 180.

ПРОНЕВИЧ О.С.

головний науковий співробітник відділу наукового забезпечення
організації роботи та управління в органах прокуратури
Науково-дослідного інституту
Національної академії прокуратури України,
доктор юридичних наук, професор
aspron1@yandex.ru

ДЕРЖАВНА АНТИТЕРОРИСТИЧНА СИСТЕМА РЕСПУБЛІКИ ПОЛЬЩА

Сучасна правова доктрина ґрунтується на постулаті щодо визнання тероризму однією з найсуттєвіших загроз для глобальної та регіональної безпеки, а також для внутрішньої безпеки окремих держав. Феномен тероризму як особливо небезпечного соціального явища не може розглядатися у контексті традиційного розуміння конфліктів і кризових (надзвичайних) ситуацій. Терористична діяльність має публічний характер, створює особливу небезпеку для охоронюваного державою блага, спрямована на поширення в суспільстві атмосфери страху, пригніченості і зневіри у спроможності держави та суспільства ефективно протидіяти загрозам. Складність соціально-правової природи тероризму зумовлює необхідність системного аналізу його доктринального, кримінально-правового та інституційного аспектів. Ефективна протидія тероризму неможлива без концептуалізації діяльності органів публічної влади у сфері протидії тероризму, формування науково обґрунтованої та соціально акцептованої державної політики у сфері протидії тероризму, побудови збалансованої державної антитерористичної системи, чіткої артикуляції інституційно-правових засад діяльності суб'єктів, уповноважених на здійснення антитерористичної діяльності. Коригування доктрини протидії тероризму і новелізація вітчизняного антитерористичного законодавства має у тому числі ґрунтуватися на апробованих зарубіжних підходах до організації протидії тероризму. Особливе значення має осмислення позитивного досвіду розбудови польської антитерористичної системи, що постала у контексті глибокої суспільної трансформації, модернізації держави

та імплементації відповідних європейських управлінсько-правових стандартів.

У національній правовій системі Республіки Польща відсутній єдиний спеціальний закон, де було б комплексно урегульовано діяльність суб'єктів антитерористичної діяльності. Основоположні правові засади протидії тероризму закріплено в низці законодавчих актів, а саме: Кримінальному кодексі від 6 червня 1997 року, де дано визначення правової дефініції «злочин терористичного характеру» (§ 20 ст. 115), а також встановлено покарання за створення, керівництво та участь в організованій групі або організації, що має за мету вчинення злочину терористичного характеру (§ 2 і 4 ст. 258), за фінансування акту тероризму чи терористичної організації (ст. 165a), за поширення або публічну демонстрацію контенту, який може полегшити вчинення злочину терористичного характеру (ст. 255a); Законі «Про кризове управління» від 26 квітня 2007 року, де закріплено поняття «надзвичайної ситуації терористичного характеру»; Законі «Про протидію відмиванню грошей та фінансуванню тероризму» від 16 листопада 2000 року, яким визначено засади і механізм протидії фінансуванню тероризму; Законі «Про надзвичайний стан» від 21 червня 2002 року; Законі «Про воєнний стан і компетенцію Верховного Головнокомандувача Збройними Силами та засади його підпорядкування конституційним органам Республіки Польща» від 29 серпня 2002 року. Особливе значення для визначення пріоритетів антитерористичної діяльності має Національна антитерористична програма на 2015-2019 роки, затверджена постановою Ради Міністрів Республіки Польща від 9 грудня 2014 року № 252.

Інституційно-правові засади функціонування антитерористичної системи закріплено у контексті визначення суб'єктів, відповідальних за внутрішню безпеку держави. Згідно з п. 7 ч. 4 ст. 146 Конституції Республіки Польща встановлено, що в обсязі та на принципах, визначених в Конституції і законах, Рада Міністрів забезпечує внутрішню безпеку держави, а також публічний порядок. Відповідно до ст. 29 Закону Республіки Польща «Про

діяльність урядової адміністрації» від 4 вересня 1997 року охорона безпеки та публічного порядку, а також усунення наслідків стихійних лих та інших подібних надзвичайних ситуацій, що становлять загрозу для громадської безпеки, віднесено до сфери внутрішніх справ.

Фахівці наголошують на можливості виокремлення в польській антитерористичній системі стратегічного, оперативного та тактичного рівнів. На стратегічному рівні визначальна роль належить Раді Міністрів Республіки Польща, уповноваженій формувати державну політику у сфері протидії тероризму та вживати системних заходів «у сфері антитерористичної оборони країни», а також міністру внутрішніх справ Республіки Польща (польська адміністративно-правова доктрина визначає міністра внутрішніх справ органом, відповідальним за забезпечення внутрішньої безпеки та публічного порядку, охорону державного кордону, контроль прикордонного руху та протидію незаконній міграції, а також кризове управління і цивільний захист). Активними суб'єктами формування державної політики у зазначеній сфері є спеціалізовані консультативно-дорадчі органи, а саме: Міжвідомча комісія у справах терористичних загроз при Раді Міністрів Республіки Польща (створена відповідно до розпорядження прем'єр-міністра від 25 жовтня 2006 року № 162, здійснює моніторинг, аналіз та оцінку загроз терористичного характеру, забезпечує підготовку аналітичних матеріалів для розгляду урядом, ініціює та координує діяльність органів публічної адміністрації у сфері запобігання проявам терористичної діяльності, розробляє пропозиції щодо вдосконалення форм і методів протидії загрозам терористичного характеру тощо); Колегії у справах спеціальних служб (уповноважена на здійснення нагляду і координації діяльності спеціальних служб, до яких належать Агентство внутрішньої безпеки, Агентство розвідки, Служба військової контррозвідки та Центральне антикорупційне бюро, а також діяльності інших органів публічної адміністрації, спрямованої на «охорону безпеки держави»); Урядової комісії з кризового управління (ініціює та координує заходи у сфері кризового управління, у тому числі

розробляє пропозиції щодо застосування сил і засобів, необхідних для локалізації та нейтралізації кризових ситуацій).

На оперативному рівні найістотнішу роль відіграє Антитерористичний центр Агентства внутрішньої безпеки (АЦ АББ) як координаційно-аналітична одиниця «у сфері протидії тероризму та його подолання». Антитерористичний центр Агентства внутрішньої безпеки виконує такі завдання: забезпечення прийняття рішень у разі виникнення реальної загрози терористичного нападу; координації діяльності відповідальних за протидію тероризму служб в оперативно-розшуковій сфері; здійснення аналітично-інформаційної діяльності; опрацювання і новелізації процедур кризового реагування на випадок терористичної атаки та розробки алгоритмів дій перед загрозою терористичної атаки; здійснення моніторингу зарубіжних мас-медіа, які підтримують тероризм; надання допомоги після можливого терористичного акту службам та інституціям, які беруть участь в антитерористичній охороні держави; міжнародного співробітництва. АЦ АББ у цілодобовому режимі здійснює моніторинг та аналіз терористичних загроз, а також координує обмін інформацією між суб'єктами антитерористичної діяльності, що уможливорює реалізацію спільних процедур реагування у випадку виявлення однієї з чотирьох категорій загроз: терористичного акту поза межами Польщі, що має вплив на безпеку держави та її громадян; терористичного акту на території Польщі, що має вплив на безпеку держави та її громадян; отримання інформації щодо потенційних загроз, що можуть поширюватися на територію країни або поза кордонами Польщі; отримання інформації про відмивання грошей або трансферу фінансових засобів для фінансування терористичної діяльності. Разом з працівниками Агентства внутрішньої безпеки в Антитерористичному центрі проходять службу відделеговані функціонери поліції, Прикордонної сторожі, Бюро охорони уряду, Агентства розвідки, Служби військової розвідки, Служби військової контррозвідки та митниці. Примітно, що вони виконують завдання у рамках компетенції інституцій, які репрезентують. З АЦ АББ

активно співпрацює низка інших суб'єктів антитерористичної охорони держави (Урядовий центр безпеки, Міністерство закордонних справ, Державна пожежна сторожа, Генеральний інспектор фінансової інформації, Генеральний штаб Польського війська, військова жандармерія тощо). На оперативному рівні також функціонує Урядовий центр безпеки, який здійснює моніторинг та аналіз поточної ситуації у сфері національної безпеки, виявляє існуючі загрози на підставі повідомлень регіональних кризових центрів та отримання даних з інших доступних джерел, забезпечує кризове управління при надзвичайних ситуаціях.

Тактичний рівень польської антитерористичної системи складає низка суб'єктів, а саме: державні інституції, наділені повноваженнями у сфері протидії тероризму (Агентство внутрішньої безпеки, поліція, прикордонна сторожа, Агентство розвідки, Служба військової контррозвідки, Служба військової розвідки, військова жандармерія, Бюро охорони уряду, Державна пожежна сторожа, Міністерство національної оборони, Генеральний інспектор фінансової інформації, митниця, Міністерство закордонних справ); інші органи публічної адміністрації, які у межах своєї юрисдикції при вчиненні конкретних терористичних актів зобов'язані надавати підтримку основним суб'єктам антитерористичної діяльності (Міністерство адміністрації та цифризації, яке «веде справи у сфері кризового управління, що виникають з нагляду за діяльністю воєводи, а також протидії і ліквідації наслідків стихійних лих та інших подібних надзвичайних подій, що загрожують громадській безпеці»; Міністерство справедливості забезпечує кодифікацію кримінального права та нагляд за діяльністю пенітенціарних установ; Міністерство інфраструктури та розвитку здійснює нагляд за перевезенням людей та вантажів і рятуванням на морі, а також вживає заходів з метою нейтралізації загроз для морського середовища; Міністерство охорони здоров'я забезпечує організацію та нагляд над системою Державного медичного рятування; Міністерство економіки здійснює нагляд над управлінням стратегічними резервами; Державне агентство з атомної

енергії; Державна санітарна інспекція тощо); суб'єкти, які не належать до органів публічної адміністрації (Генеральна прокуратура, Національне бюро безпеки); органи публічної адміністрації територіального та локального рівня (воєвода зобов'язаний забезпечувати взаємодію органів державної влади та органів місцевого самоврядування на терені воєводства, повіт виконує публічні завдання понадгмінного характеру у сфері публічного порядку та безпеки громадян, а забезпечення оперативного та ефективного реагування на загрози терористичного характеру в територіальних громадах віднесено до компетенції органів місцевого самоврядування).

Резюмуючи, зазначимо, що польська антитерористична система є невід'ємною складовою європейської системи безпеки. Водночас протидія тероризму розглядається крізь призму забезпечення внутрішньої безпеки держави, захисту прав і свобод людини та громадянина. Польська антитерористична система складається із стратегічного, оперативного та тактичного рівнів. Вона охоплює широкий спектр суб'єктів, уповноважених виконувати завдання у сфері антитерористичної оборони на усіх фазах кризового управління. Особлива роль у забезпеченні антитерористичної оборони належить Антитерористичному центру Агентства внутрішньої безпеки. Важливими суб'єктами формування державної політики у сфері протидії є спеціалізовані консультативно-дорадчі органи.

СТЕПАНОВ Ю.В.

здобувач Національної академії Служби безпеки України

РОЗМЕЖУВАННЯ ІНФОРМАЦІЙНОГО ТЕРОРИЗМУ ІЗ СУМІЖНИМИ ЯВИЩАМИ

Інформаційна епоха розширила сферу діяльності тероризму, що призвело до появи «інформаційного тероризму», який визначається як злиття фізичного насильства зі злочинним використанням інформаційних систем, а також умисне зловживання цифровими інформаційними системами, мережами або їх компонентами з метою сприяння здійсненню терористичних операцій або акцій. При цьому, сьогодні національні та іноземні дослідники протидії тероризму визначають, що особливу небезпеку сучасності становить відносно новий вид терористичної діяльності – інформаційний тероризм, розгортання якого обумовлено широким запровадженням інформаційно-телекомунікаційних систем у всіх сферах життєдіяльності суспільства.

Для поглибленого дослідження проблем інформаційного тероризму необхідно уточнити сутність даного поняття та визначити критерії розмежування таких суміжних із останнім визначень, як «комп'ютерний тероризм», «кібертероризм» тощо.

Комп'ютерний тероризм чинне національне законодавство визначає як одну із реальних та потенційних загроз національній безпеці України, стабільності в суспільстві, інформаційній сфері. На думку переважної кількості науковців розробленість поняття тероризму належить до складних проблем міжнародної науки та практики боротьби зі злочинністю. При цьому, складність глибинного дослідження проблем протидії тероризму, зокрема інформаційному, є у тому, що на сьогодні існує близько 200 понять тероризму, жодне з яких не визнано загальноприйнятим. Як слушно зауважив Е. Бондаренко, тероризм належить до транснаціональних злочинів, що вимагає однакового підходу до його тлумачення і, насамперед, до розроблення єдиних міжнародно-правових понять для здійснення погоджених оцінок і дій у боротьбі з ним.

Виділяють такі ознаки тероризму як злочинного діяння: породжує високу суспільну небезпеку, що виникає внаслідок учинення суспільно небезпечних дій або погрози їх учинення; публічний характер учинення – широкий розголос, відкрите пред'явлення вимог; умисне створення на соціальному рівні обстановки страху, пригніченості, напруженості; суспільно небезпечне насилля застосовується стосовно одних осіб або майна, а психологічний вплив з метою схилити до певної поведінки справляється на інших осіб.

Так, В. Бутузов визначає комп'ютерний тероризм як суспільно небезпечну діяльність, яка полягає у свідомому, цілеспрямованому застосуванні насильства шляхом здійснення за допомогою комп'ютерів, комп'ютерних систем і мереж залякування населення та органів влади або вчинення інших посягань на життя чи здоров'я ні в чому не винних людей або погрози вчинення злочинних дій з метою досягнення злочинних цілей [4]. Поряд з цим слід зауважити, що випадки застосування комп'ютерних систем та комунікаційних мереж при вчиненні злочинів, що мають терористичну мету, включаючи захоплення, виведення із ладу й руйнування потенційно небезпечних об'єктів, які прямо чи опосередковано створили або загрожують виникненням загрози надзвичайної ситуації внаслідок цих дій та становлять небезпеку для персоналу, населення та довкілля, створюють умови для аварій і катастроф техногенного характеру, законодавець відніс до технологічного тероризму. При цьому, останнім часом занепокоєння правоохоронних органів і вчених, які досліджують проблеми тероризму, викликає така нова форма тероризму, як високотехнологічний тероризм, складовими якого є кібертероризм, електронний, комп'ютерний) і космічний тероризм.

Незважаючи на те, що окремі науковці відносять комп'ютерний тероризм до нових самостійних форм прояву тероризму, В. Бутузов вважає, що комп'ютерний тероризм є одним із різновидів саме технологічного тероризму як форми вияву різних видів тероризму.

Взагалі поділ тероризму на форми, як зазначають науковці, має певною мірою умовний характер, але виділення конкретних ознак тих чи інших форм тероризму необхідно для надання більшої цілеспрямованості та систематизації правотворчої та правозастосовної діяльності у зазначеній сфері. Слід наголосити на тому, що як засоби масової інформації, так і науковці вживають терміни «комп'ютерний тероризм», «кібертероризм», «електронний тероризм», «інформаційний тероризм». При цьому чинне національне законодавство не містить чіткого визначення зазначених понять, що значну ускладнює розуміння їх сутності та змісту.

Так, наприклад, І. Міхеєв не розрізняє комп'ютерний тероризм та кібертероризм, під яким розуміється умисна мотивована атака на інформацію, що обробляється комп'ютером, комп'ютерну систему або мережі, що створює небезпеку для життя та здоров'я людей або настання інших тяжких наслідків, якщо такі дії були вчинені з метою порушення суспільної безпеки, залякування населення, провокації військового конфлікту.

В. Голубев вважає, що комп'ютерний тероризм та кібертероризм тотожні поняття, які розуміє як навмисну, політично мотивовану атаку на інформацію, що оброблюється комп'ютером, комп'ютерну систему й мережу, що створює небезпеку для життя чи здоров'я людей або настання інших тяжких наслідків, якщо такі дії були вчинені з метою порушення суспільної безпеки, залякування населення, провокації військового конфлікту.

Крім того, у науковій думці кібертероризм розуміють як:

– дії з дезорганізації інформаційних систем, що створюють небезпеку загибелі людей, значного майнового збитку або інших суспільно небезпечних наслідків, якщо вони вчинені зі спеціальною метою – порушити суспільну безпеку, злякати населення або вплинути на прийняття рішень органами влади, а також погрози здійснення зазначених дій з тією ж метою [3];

– навмисну мотивовану атаку на інформацію, що обробляється комп'ютером, комп'ютерну систему або мережу, яка пов'язана з небезпекою для життя і здоров'я людей або настанням інших тяжких наслідків, якщо такі дії вчинені з метою порушення громадської безпеки, залякування населення, провокування військового конфлікту [2].

Поряд з цим окремі науковці вважають, що комп'ютерний тероризм можна визначити також як електронний тероризм – учинення терористичних дій в електронному середовищі, а кібертероризм є його різновидом. Таким чином, можна дійти висновку, що комп'ютерний тероризм є ширшим за кібертероризм, яким охоплюється лише терористичні дії, вчинені з використанням комп'ютерних мереж. При цьому, за способом вчинення терористичних актів комп'ютерний тероризм можна віднести до технологічної форми прояву інформаційного тероризму.

Отже, на основі аналізу наукової літератури, низки нормативно-правових актів, ми можемо стверджувати, що інформаційний тероризм – багатогранний політико-правовий феномен, який на сьогодні не має чіткого юридичного визначення. Зазначене впливає не тільки на сутність та зміст його розуміння, яке необхідне для вироблення системи ефективної протидії, а й на розмежування суміжних із даним феноменом понять, термінів та категорій.

При цьому інформаційний тероризм часто співставляється з такими термінами, як «комп'ютерний тероризм», «кібертероризм», «електронний тероризм», «техногенний тероризм», «міжнародний тероризм» тощо.

Так, щодо розмежування зазначених вище категорій, можна дійти наступних висновків:

– інформаційний тероризм окремі науковці відносять до однієї із форм міжнародного тероризму;

– враховуючи аналіз етимологічного значення понять «комп'ютерний тероризм», «кібертероризм», «електронний тероризм», останні доцільно вважати формами прояву інформаційного тероризму.

Таким чином, дослідження інформаційного тероризму виявило, що зазначене поняття не має чіткого визначення ні в науковій літературі, ні у чинному законодавстві. Більш того, складність розуміння сутності даного політико-правового явища є у тому, що його поняття є суміжним до інших, які використовуються як науковцями, так і у положеннях чинних нормативно-правових актів.

Список використаних джерел:

1. *Петрик В.* Сутність інформаційної безпеки держав, суспільства та особи. Журнал Юстініан №5/2009.
2. *Шкурат І.В.* Глобальний тероризм: методичні підходи до вивчення [Електронний ресурс] / Шкурат І.В. – Режим доступу: <http://www/nbu.gov.ua/e-journals/DUTP/2005-2/txt/pol-prav/05sivmpv>
3. *Бондаренко Е.А.* Сотрудничество в борьбе против международного терроризма. Право, политика, дипломатия [Электронный ресурс]/ Бондаренко Е.А. – Режим доступа: <http://www/humanities.edu.ru/db/msg/34258>
4. *Бутузов В.М.* Протидія комп'ютерній злочинності в Україні (системно-структурний аналіз): монографія / В.М. Бутузов. – К.: КИТ, 2010. – 408 с.

ТИТАРЕНКО О.О.

начальник відділу організації наукової роботи
Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук, доцент
titarenko_alexey@mail.ru

ОГЛЯД ЗАКОНОДАВЧИХ ІНІЦІАТИВ, СПРЯМОВАНИХ НА ПРОТИДІЮ ЕКСТРЕМІЗМУ ТА СЕПАРАТИЗМУ В УКРАЇНІ

Сьогодні триває процес, коли Російська Федерація здійснює підривну діяльність проти України, з одного боку, у формі широкомасштабної «гібридної» війни у двох східних регіонах України – Донецькій та Луганській областях, що базується на розпалюванні сепаратистських настроїв та міжнаціональної ворожнечі й ненависті, підтримці збройного сепаратизму, проведенні ворожої антиукраїнської пропагандистської кампанії, а з іншого – у підтриманні екстремістської діяльності всередині країни. Аналіз ЗМІ засвідчує, що в сучасних умовах все помітнішими стають прояви екстремістської та сепаратистської діяльності в Україні.

Нагадаємо, що екстремізм (від фр. *extremisme*, лат. *extremus* – крайній) – прихильність до крайніх поглядів і, особливо, методів, дій, заходів у політиці. Серед таких методів можна назвати провокацію заворушень, громадянську непокору, терористичні акції, методи партизанської війни [1, с. 747]. Що ж до сепаратизму (від лат. *separatus* – окремий), то в буквальному розумінні це означає прагнення до відокремлення, відособлення. У багатонаціональних державах – прагнення національних меншин до відокремлення, створення самостійної держави [2, с. 126]. Проте процеси відокремлення певних територій, безперечно, посягають на суверенітет та цілісність країни, що в подальшому породжує ще більшу небезпеку. Далі, не заглиблюючись у проблему нормативно-правової дефініції екстремізму та сепаратизму, яка вже довгий час існує в юриспруденції і є окремою темою дослідження, та враховуючи вже існуючі наукові розробки вітчизняних вчених (Антипенко В.Ф., Глушков В.О., Ємельянов В.П., Ліпкан В.А., Крутов В.В., Савченко А.В., Дівак В.В., Горенкин В.А.), в подальшому

будемо під екстремізмом у вузькому значенні розуміти будь-які діяння, спрямовані на насильницьке захоплення влади або насильницьке утримування влади, а також на насильницьку зміну конституційного ладу держави, насильницьке посягання на громадську безпеку, в тому числі організацію з вищеназваною метою незаконних збройних формувань або участь у них [4–10]. Під сепаратизмом будемо розуміти діяльність, спрямовану на відокремлення частини території України з етнічних, мовних, релігійних мотивів для створення нової держави, наділеної політичною самостійністю або широкою автономією.

Згадаємо, що ще 3–4 роки тому прояви не тільки екстремізму, а і тероризму та сепаратизму майже не фіксувалися на території України. Протягом 2014 року випадки прояву екстремізму та екстремістської діяльності, сепаратизму стали фіксуватися набагато частіше, про що свідчать результати Українського інституту дослідження екстремізму протягом 2014 року [11]. Зростанню як екстремізму, так і сепаратизму зазвичай сприяють: соціально-економічні кризи, різке падіння життєвого рівня основної маси населення, тоталітарний політичний режим з придушенням владою опозиції, переслідуванням інакомислення, неповага до культури етнічних меншин та нехтування їхніми правами. В таких ситуаціях крайні заходи можуть стати для деяких осіб (груп осіб, етнічних меншин) та організацій єдиною можливістю реально вплинути на ситуацію, особливо якщо складається революційна ситуація чи держава охоплена громадянською війною.

Сказане вище обумовлює постановку цілком закономірного питання про запобігання проявам екстремізму та сепаратизму на державному рівні в сучасних умовах. Далі звернемо увагу лише на законодавчі ініціативи, які покликані створити правове підґрунтя для запобігання цим негативним проявам, у тому числі і кримінально-правовими засобами.

Одразу зазначимо, що в чинному кримінальному законодавстві взагалі відсутня окрема норма, якою б було передбачено відповідальність за екстремістську та сепаратистську діяльність. Але це не означає, що в

чинному законодавстві відсутні інші норми, якими передбачено відповідальність за діяння, які є складовими як екстремізму, так і сепаратизму. Так, у чинному КК України можна виділити цілий ряд складів злочинів, які містять ознаки екстремізму, зокрема: дії, спрямовані на насильницьку зміну чи повалення конституційного ладу або на захоплення державної влади (ст. 109 КК України); посягання на територіальну цілісність і недоторканність України (ст. 110 КК України); диверсії (ст. 113 КК України); порушення рівноправності громадян залежно від їх расової, національної належності або релігійних переконань (ст. 161 КК України); терористичний акт (ст. 258 КК України); публічні заклики до вчинення терористичного акту (ст. 258-2 КК України); створення терористичної групи чи терористичної організації (ст. 258-3 КК України); сприяння вчиненню терористичного акту (ст. 258-4 КК України); фінансування тероризму (ст. 258-5 КК України); створення не передбачених законом воєнізованих або збройних формувань (ст. 260 КК України); групове порушення громадського порядку (ст. 293 КК України); масові заворушення (ст. 294 КК України); заклики до вчинення дій, що загрожують громадському порядку (ст. 295 КК України); хуліганство (ст. 296 КК України); пропаганда війни (ст. 436 КК України) та ін. [12]. Як вірно зазначають С.Я. Лихова та Т.І. Нагаєва, суспільна небезпека екстремізму і його злочинних проявів полягає в тому, що даний суспільно небезпечний феномен є підґрунтям для вчинення багатьох злочинів, у тому числі і терористичних. І той факт, що тероризм, як правило, проявляється в конкретних діях, які призводять до людських жертв, не робить злочини з ознаками тероризму більш суспільно небезпечними, ніж злочини з ознаками екстремізму [13, с. 91]. Проте на практиці сьогодні здебільшого важко розрізнити ці два суспільно небезпечні діяння, особливо в Україні, де визначення екстремізму на законодавчому рівні поки ще не надано.

Що ж до сепаратизму, то в КК України також є склади злочинів, які містять в собі ознаки сепаратизму, зокрема: посягання на територіальну

цілісність і недоторканність України (ст. 110 КК України); фінансування дій, вчинених з метою насильницької зміни чи повалення конституційного ладу або захоплення державної влади, зміни меж території або державного кордону України (ст. 110-2 КК України).

Зазначимо, що протягом вже тривалого часу на законодавчому рівні приймаються відповідні кроки, спрямовані на розробку окремих документів про протидію як екстремізму, так сепаратизму, а також на врегулювання питання щодо нормативно-правового визначення екстремізму (екстремістської діяльності), сепаратизму (сепаратистської діяльності) та запровадження самостійної кримінальної відповідальності за ці види діяльності. Так, наприклад, тільки протягом 2002–2014 років у Верховній Раді України з питання протидії екстремізму були зареєстровані такі законопроекти: «Про протидію політичному екстремізму» № 1154 від 04.06.2002 (автор Волков О.М.), «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України (щодо посилення відповідальності за прояви екстремізму, ксенофобії, антисемітизму, расової і релігійної нетерпимості)» № 1325 від 11.01.2008 (автор Москаль Г.Г.), «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо протидії екстремізму» № 5276 від 26.10.2009 (автор Москаль Г.Г.), «Про протидію екстремізму» № 9156 від 15.09.2011 (автор Колесніченко В.В.), «Про протидію екстремізму» № 3718 від 02.12.2013 (автор Колесніченко В.В.). Проте лише в трьох останніх законопроектах (№ 5276 від 26.10.2009, № 9156 від 15.09.2011, № 3718 від 02.12.2013) запропоновано запровадити окрему норму до КК України, а саме ст. 110-1 «Екстремістська діяльність, що загрожує громадському порядку та громадській безпеці», якою фактично запропоновано криміналізувати такі дії: виготовлення, зберігання з метою збуту або розповсюдження інформації та матеріалів, що містять ідеї екстремізму; вчинення таких дій повторно; керівництво та участь у екстремістських організаціях, а так само матеріальне, організаційне чи інше сприяння діяльності такої організації, а також якщо такі дії призвели до заподіяння значної майнової шкоди чи настання інших

тяжких наслідків або були вчинені з метою залякування населення, провокації воєнного конфлікту, міжнародного ускладнення. Проте аналіз цих нововведень показує, що діяння, передбачені у проектах редакції ст. 110-1 КК України, вже охоплюються іншими нормами КК України, зокрема ст.ст. 109, 110, 161 КК України. Також, як вірно було зазначено свого часу в зауваженнях, наведених у висновках Головного науково-експертного управління Апарату Верховної Ради України до цих законопроектів, є необґрунтованим підхід щодо віднесення екстремістської діяльності, що загрожує громадському порядку та громадській безпеці, до злочинів проти основ національної безпеки України.

Особливу цікавість останнім часом викликає і проект Закону України «Про протидію і запобігання сепаратизму та подолання наслідків сепаратистської діяльності на території України (десепаратизацію)» реєстр. № 4300 від 27.02.2014 (автори Ляшко О.В., Соболев С.В.) (28.07.2014 законопроект прийнято за основу). Ним, крім іншого, запропоновано: нормативно закріпити визначення сепаратизму та юридичної відповідальності за сепаратизм (передбачається запровадження конституційної відповідальності, яка має передусім політичний характер, поряд з кримінальною та адміністративною); ввести у правове поле України поняття десепаратизації; визначити надзвичайний характер правових заходів десепаратизації; визначити люстраційні, ліквідаційні, конфіскаційні, освітні та інформаційні заходи десепаратизації. Поряд з цим у законопроекті не надається дефініція сепаратистської діяльності, масових акцій сепаратистського спрямування, не здійснюється конкретизація складів злочинів, якими будуть охоплюватися діяння сепаратистського характеру.

Підводячи підсумок, можна зазначити, що сьогодні:

- 1) в державі значно активізувалися процеси, спрямовані на удосконалення нормативно-правового забезпечення запобігання проявам екстремізму та сепаратизму;
- 2) вбачається перспективним на підставі вже існуючих законодавчих

ініціатив розробка та прийняття окремого Закону України «Про протидію і запобігання сепаратизму, екстремізму та подолання наслідків такої діяльності на території України»;

3) запровадження в КК України окремої відповідальності за екстремізм (екстремістську діяльність) та сепаратизм (сепаратистську діяльність) є політично вмотивованим, але юридично недоцільним, що пояснюється можливістю створенням у майбутньому правових колізій та штучної конкуренції окремих кримінально-правових норм у правозастосовній практиці правоохоронних та судових органів.

Список використаних джерел:

1. Словарь иностранных слов / под ред. И.В. Лехина, С.М. Локшиной, Ф.Н. Петрова, Л.С. Шаумяна. – Изд. 6-е, перераб. и доп. – М.: Сов. энцикл., 1964.
2. Словник української мови: в 11 томах. – Том 9. – 1978.
3. Краткий политический словарь. – М.: Полит. лит., 1989.
4. *Антипенко В.Ф.* Борьба с современным терроризмом / В.Ф. Антипенко. – К.: НБУВ, Юнона, 2002. – 723 с.
5. *Глушков В.О.* Політико-правові аспекти становлення боротьби з тероризмом в Україні / В.О. Глушков // Український часопис прав людини. – 1996. – № 2. – С. 31–35.
6. *Емельянов В.П.* Терроризм и преступления с признаками терроризирования (уголовно-правовое исследование) / В.П. Емельянов. – М. : NOTA BENE, 2000. – 320 с.
7. *Ліпкан В.А.* Тероризм і національна безпека України: монографія / В.А. Ліпкан. – К.: Знання, 2000. – 184 с.
8. *Крутов В.В.* Політичний екстремізм і тероризм у сучасних умовах / В.В. Крутов // Тероризм і боротьба з ним. Аналітичні розробки, пропозиції наукових та практичних працівників / за ред. А.І. Комарової, Ю.В. Землянського, В.О. Євдокімова та ін. – К., 2000. – Т. 19. – С. 147.
9. *Горенкин В.А.* Сепаратизм як соціально-політичне явище: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. політ. наук: спец. 23.00.02 / В.А. Горенкин. Таврійський національний університет ім. В. І. Вернадського. – Сімферополь, 2004. – 18 с.
10. *Дівак В.В.* Сепаратизм як феномен сучасної політики: політологічні та правові аспекти : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. політ. наук : спец. 23.00.02 / В.В. Дівак. Інститут держави і права ім. В.М. Корецького НАН України. – К., 2010. – 20 с.
11. Екстремізм в Україні – 2014: прояви, тенденції, прогнози (результати дослідження) / Український інститут дослідження екстремізму. –

К., 2015. – 37 с. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://uire.org.ua/doslidzhennya/rezultati-doslidzhennya-ekstremizm-v-ukrayini-2014-proyavi-tendentsiyi-prognozi/>

12. Кримінальний кодекс України від 05.04.2001 (станом на 01.01.2015) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>.

13. *Лихова С.Я.* Кримінальна відповідальність за злочини з ознаками екстремізму (проблеми кваліфікації за законодавством України та Російської Федерації) / С.Я. Лихова, Т.І. Нагаєва // *Юридичний вісник.* – № 4. – 2011. – С. 89–94.

ТКАЧ А.В.

прокурор прокуратури Печерського району міста Києва
procuror83@ukr.net

РОЛЬ ПРЕС-СЛУЖБИ ПРОКУРАТУРИ У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ІНФОРМАЦІЙНОЇ БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВИ

Одним із найважливіших проблемних питань сьогодення залишається забезпечення інформаційної безпеки України в умовах нав'язаної, так званої гібридної війни. Адже у глобалізованому інформаційному просторі без кордонів засоби масової комунікації вже давно стали зброєю масового ураження, здатною завдати нищівного удару будь-якому сегменту життєдіяльності незахищеної в інформаційному плані держави.

За загальноприйнятим визначенням інформаційна безпека – це стан захищеності життєво важливих інтересів людини, суспільства і держави, при якому запобігається нанесення шкоди через: неповноту, невчасність та невірогідність інформації, що використовується; негативний інформаційний вплив; негативні наслідки застосування інформаційних технологій; несанкціоноване поширення, використання, порушення цілісності, конфіденційності та доступності інформації.

Проблеми інформаційної безпеки досліджували вітчизняні та іноземні вчені: А.Б. Агапов, І.В. Арістова, О.А. Баранов, Ю.М. Батурін, І.Л. Бачило, М.М. Биченок, В.М. Брижко, В.Д. Гавловський, В.П. Горбулін, Д.В. Дубов, В.Г. Заблоцький, В.Я. Рубан, В.С. Цимбалюк, В.В. Остроухов, Ю.С. Шемшученко, Ліпкан В.А. тощо. Проте зазначені дослідження стосувалися окремих напрямків у сфері забезпечення інформаційної безпеки, проблематика ролі окремих підрозділів прокуратури у забезпеченні інформаційної безпеки держави окремо не аналізувалася. Тож метою даного виступу є висвітлення правових аспектів діяльності прокуратури у сфері забезпечення державної безпекової політики.

Найбільш актуальним завданням у сфері забезпечення інформаційної безпеки України на сьогодні є формування відповідних положень

національного інформаційного законодавства щодо правового забезпечення діяльності в інформаційній сфері відповідних суб'єктів, у першу чергу державних органів, на які державою покладено виконання пов'язаних з цим функцій. Не дивлячись на те, що за роки незалежності в Україні напрацьовано великий масив нормативно-правових актів, де визначені основні повноваження державних органів в інформаційній сфері, все ж таки наша країна і досі залишається досить незахищеною в інформаційному плані.

Розглянемо основні акти національного законодавства, які регламентують діяльність державних органів, організацій і громадян в інформаційній сфері, встановлюють повноваження державних органів щодо забезпечення інформаційної безпеки України. З огляду на викладене нормативну базу щодо забезпечення національної безпеки України в інформаційній сфері доцільно розглядати з урахуванням існуючої ієрархії нормативних актів. На найвищому рівні стоять норми Конституції України, які закріплюють концептуальні положення національної безпеки України в усіх сферах її існування, Концепція національної безпеки України та Закон України «Про основи національної безпеки України». Ці документи враховують основні положення міжнародних договорів і угод, ратифікованих Україною, які стосуються її національної безпеки.

На другому рівні розташовуються закони щодо забезпечення національної безпеки в інформаційній сфері («Про Основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007–2015 роки», «Про інформацію», «Про державну таємницю», «Про Національну програму інформатизації», «Про Концепцію Національної програми інформатизації», «Про радіочастотний ресурс», «Про телекомунікації», «Про захист інформації в інформаційно-телекомунікаційних системах»).

На третьому рівні – Закони України, в яких закріплені основні форми діяльності державних органів у процесі забезпечення національної безпеки в інформаційній та інших сферах життєдіяльності особи, суспільства та держави (зокрема «Про оборону України», «Про Збройні Сили

України», «**Про прокуратуру**», «Про Службу безпеки України», «Про Державну службу спеціального зв'язку та захисту інформації», «Про міліцію», «Про надзвичайний стан» тощо). [1, с. 134].

Функції прокуратури, в тому числі і в забезпеченні інформаційної безпеки держави впливають із ст. 121 Конституції України та ст. 2 Закону України «Про прокуратуру». [2, с. 1]. Одним із важливих структурних підрозділів, що відповідає за інформаційне забезпечення органів прокуратури є прес-служби органів прокуратури. Враховуючи виклики сьогодення, працівникам прес-служб прокуратури необхідно вдосконалювати свої знання з інформаційної безпеки, щоб мати змогу адекватно реагувати на сучасні події, пов'язані із загрозою територіальної цілісності та суверенітету України. Найбільше, на думку автора, потребують таких знань безпосередньо працівники прес-служб військових прокуратур, які висвітлюють діяльність своїх колег у зоні проведення Антитерористичної операції та на прилеглих до зони конфлікту територіях. Для прикладу, в США, країнах ЄС та КНР існують спеціальні програми підготовки фахівців для структур забезпечення інформаційної безпеки (ІБ). Напрями, зміст та обсяги підготовки фахівців у цих країнах визначаються:

- ступенем їх уразливості в інформаційному просторі й, у першу чергу, в кіберпросторі;

- ступенем розуміння загроз інформаційній безпеці з відповідною адекватною реакцією органів державного (корпоративного) управління;

- визначеними завданнями кадрового забезпечення наявних і перспективних структур, які відповідають за інформаційну безпеку особистості, суспільства і держави.

Провідні країни вже давно перейшли до масової підготовки фахівців з ІБ.

Така підготовка проводиться за трьома групами галузей знань:

- фахівці у галузях безпеки і військових наук (інформаційна безпека, переважно технічні фахівці);

- фахівці у галузях інженерії (технічні фахівці);
- фахівці у галузях соціальних наук, бізнесу і права (гуманітарні фахівці).

На даний час не зайвим було б розробити аналогічні програми підготовки і для фахівців прес-служб прокуратури України. Адже нарощення кількісних показників розвитку систем підготовки фахівців ІБ забезпечує якісні перетворення в безпековій сфері держави. Основу системи забезпечення національної безпеки України складають органи, сили та засоби забезпечення національної безпеки, які вживають систему теоретико-методологічних, нормативно-правових, інформаційно-аналітичних, організаційно-управлінських, розвідувальних, контррозвідувальних, оперативно-розшукових, кадрових, науково-технічних, ресурсних та інших заходів, спрямованих на забезпечення процесу управління загрозами та небезпеками, за якого державними і недержавними інституціями гарантується прогресивний розвиток українських національних інтересів, джерел духовного і внутрішнього добробуту народу України, ефективне функціонування самої системи національної безпеки України [3, с. 14].

Відповідно до ст. 4 Закону України «Про основи національної безпеки України» суб'єктами забезпечення національної безпеки є: Президент України; Верховна Рада України; Кабінет Міністрів України; Рада національної безпеки і оборони України; міністерства та інші центральні органи виконавчої влади; Національний банк України; суди загальної юрисдикції; **прокуратура України**; місцеві державні адміністрації та органи місцевого самоврядування; Збройні Сили України, Служба безпеки України, Служба зовнішньої розвідки України, Державна прикордонна служба України та інші військові формування, утворені відповідно до законів України [4, с. 1].

З тексту вказаного вище Закону випливає, що прокуратура, як суб'єкт забезпечення національної безпеки повинна в межах своїх конституційних функцій виконувати одну з важливих ролей на цьому стратегічному

безпековому напрямі. Не менш важлива роль інформаційних підрозділів прокуратури, в тому числі і прес-служб у протидії інформаційній агресії, яку нав'язують нашій державі разом із збройним втручанням на Сході України. Адже саме інформаційні підрозділи прокуратури здатні протидіяти поширенню дезінформації шляхом втілення своєчасної, об'єктивної та злагодженої політики інформування населення про дії, які вживаються органами прокуратури щодо дотримання законності і правопорядку. Особливу увагу слід приділяти висвітленню злочинів та зусилля прокуратури, спрямовані на їх розслідування, на окупованих територіях. Адже інформаційні підрозділи агресора подають вказані відомості у викривленому вигляді. Тому працівники прес-служб органів прокуратури повинні володіти базовими знаннями щодо методики ведення інформаційних війн та вміти втілювати їх на практиці.

За одним із наукових визначень інформаційна війна – це агресивні чи завуальовані дії, які передбачають проведення комплексу заходів з нанесення шкоди інформаційній сфері конфронтуючої сторони і захисту власної інформаційної безпеки.

Основні завдання інформаційної війни:

- маніпулювання громадською думкою і політичною орієнтацією населення держави з метою створення політичного напруження та стану, близького до хаосу;
- дестабілізація політичних відносин між партіями, об'єднаннями та рухами з метою розпалення конфліктів, стимулювання недовіри, підозри, загострення ворожнечі, боротьби за владу;
- провокування, застосування репресивних дій з боку влади щодо опозиції;
- зниження рівня інформаційного забезпечення органів влади та управління, інспірація помилкових управлінських рішень;
- уведення населення в оману щодо роботи державних органів влади, підрив їх авторитету, дискредитація їх дій;

- провокування соціальних, політичних, національно-етнічних і релігійно-конфесійних зіткнень;
- ініціювання страйків, масових заворушень, інших акцій протесту та непокори;
- підрив міжнародного авторитету держави, її співпраці з іншими державами;
- створення чи посилення опозиційних угруповань чи рухів;
- дискредитація фактів історичної, національної самобутності народу; зміна системи цінностей, які визначають спосіб життя і світогляд людей;
- применшення та нівелювання визнаних світових досягнень у науці, техніці та інших галузях, перебільшення значення помилок, недоліків, наслідків хибних дій та некваліфікованих урядових рішень;
- формування передумов до економічної, духовної чи військової поразки, втрати волі до боротьби та перемоги;
- підрив морального духу населення і, як наслідок, зниження обороноздатності та бойового потенціалу;
- здійснення іншого деструктивного ідеологічного впливу;
- нанесення шкоди безпеці інформаційно-технічної інфраструктури (машинно-технічним засобам, програмному забезпеченню, засобам та режиму захисту від несанкціонованого витоку інформації).

Основне завдання ІВ (між державами) – здійснення безпосереднього негативного руйнівного впливу на сукупну політичну могутність держави шляхом послаблення її реальних і потенційних можливостей щодо забезпечення власної безпеки, створення труднощів у внутрішньому розвитку й проведенні активної зовнішньої діяльності, а також у підтриманні міжнародних зв'язків, завдання шкоди політичному іміджу, тобто ослаблення правлячої еліти, встановленого нею соціально-політичного режиму чи навіть сприяння усуненню останньої від влади [5, с. 1].

На сьогоднішній день керівництвом Генеральної прокуратури України вживається ряд ефективних заходів щодо реформування органів прокуратури

та посилення інформаційної безпеки. Зокрема 27 травня 2015 року заступник Генерального прокурора України Давід Сакварелідзе репрезентував громадськості два ключові самостійні структурні підрозділи Генеральної прокуратури України – Генеральну інспекцію (управління з розслідування у кримінальних провадженнях стосовно працівників прокуратури та інформаційної безпеки) та Департамент реформ.

Зокрема, один із підрозділів Генеральної інспекції, яка є незалежною одиницею від інших структурних підрозділів Генеральної прокуратури України, регіональних і місцевих прокуратур та підпорядковується безпосередньо Генеральному прокурору та його заступнику, відповідатиме саме за інформаційну безпеку та аудит, а до роботи у цьому підрозділі буде залучено найкращих ІТ-спеціалістів.

Список використаних джерел:

1. *Остроухов В.В., Петрик В.М., Присяжнюк М.М.* / Підручник / [за заг. ред. Є.Д. Скулиша]. – К.: КНТ, 2010. – 776 с.
2. Про прокуратуру: Закон України від 14.10.2014 № 1697-VII [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=48935
3. *Ліпкан В.А., Максименко Ю.Є., Желіховський В.М.* Інформаційна безпека України в умовах євроінтеграції /Навчальний посібник/. — К.: КНТ, 2006. — 280 с.
4. Про основи національної безпеки України: Закон України від 19.06.2003 № 964-IV [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/964-15>
5. *Петрик В.М.* Сутність інформаційної безпеки держави, суспільства та особи [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.justinian.com.ua/article.php?id=3222>

ТУПЕЛЬНЯК І.І.

старший науковий співробітник
відділу досліджень проблем кримінального провадження
Науково-дослідного інституту
Національної академії прокуратури України

ОБ'ЄКТ ТЕРОРИСТИЧНИХ ЗЛОЧИНІВ: АНАЛІЗ НАУКОВИХ ПОГЛЯДІВ ТА ПИТАНЬ ЗАКОНОДАВЧОЇ РЕГЛАМЕНТАЦІЇ

Тероризм в даний час становить реальну загрозу безпеці не тільки окремих держав, а й міжнародного співтовариства і є не тільки «внутрішнім», а й транснаціональним злочином. У східних областях України, де відповідно до вимог Закону України «Про боротьбу з тероризмом» проводяться антитерористичні операції, де набули поширення випадки вчинення терористичних актів [1, 2, 3].

Сенс терористичного акту полягає у неможливості законними засобами змусити суспільство і державу рахуватися з потребами певних осіб, або групи осіб (терористичні організації). А спроби радикально змінити існуючі порядки чи повернути хід соціальної історії назад, нехай навіть із з найкращих міркувань, лежать через анархію, хаос, терор.

При аналізі злочинів терористичної спрямованості дослідники звертають увагу на те, що це складні багатооб'єктні злочини, які посягають одночасно на громадську безпеку, нормальне функціонування органів влади, життя і здоров'я громадян, і залежно від того, охороні яких сфер життєдіяльності людей законодавець надає провідне значення, визначаються ознаки основного об'єкта.

Об'єкт злочину – складне проблемне і найважливіше питання кримінального права. Ще А.Н. Трайнін зауважував, що кожен злочин, незалежно від того, виражається він у дії чи бездіяльності, завжди є посяганням на певний об'єкт [3, с. 122, 140]. Не існує злочину, який ні на що не посягає, тобто немає злочину без об'єкта. Суспільна небезпечність злочину визначається, насамперед об'єктом, на який він посягає [4, с. 92–93]:

чим цінніше об'єкт, тим вище ступінь суспільної небезпеки. Об'єкт злочину має принципове значення при розміщенні злочинів в Особливій частині КК України, їх кваліфікації та відмежування.

Теорія об'єкта злочину як суспільних відносин (правовідносин), що вважалася довгий час єдино вірною, і сьогодні має численних прихильників. Ми також підтримуємо розуміння об'єкта злочину як сукупності суспільних відносин, що складаються між людьми в процесі їхньої життєдіяльності, охоронюваних кримінальним законом. Будь-який злочин у кінцевому рахунку спрямований на порушення суспільних відносин, і саме заради їх охорони кримінально-правова норма введена в закон.

На теперішній час не сформувалось чіткого визначення об'єкту тероризму як злочину, що дає підстави для наукових дискусій. Так, на думку В.П. Ємельянова та В.В. Майорова, тероризм може відноситись до:

- злочинів проти основ національної безпеки;
- злочинів проти миру, безпеки людства та міжнародного правопорядку;
- злочинів проти громадської безпеки;
- та окремо новий розділ «терористичні злочини».

Також відсутність єдності позицій з цього питання у правових доктринах різних держав прослідковується на прикладі законодавчої регламентації терористичного акту (тероризму) в кримінальному законодавстві Росії (ст. 205); Казахстану (ст. 233), Азейбаржану (ст. 214), Вірменії (ст. 217); Литви (ст. 250); Молдови (ст. 258) віднесений до злочинів проти громадської безпеки, в КК Грузії (ст. 323, 324), Латвії (ст. 88) та Естонії (ст. 64¹) – до злочинів проти держави, в КК Узбекистану (ст. 155) – до злочинів проти миру та безпеки людства, а в КК Білорусії мають місце три склади терористичних злочинів, які розташовані в главі 17 «Злочини проти миру та безпеки людства» міститься ст. 126 (міжнародний тероризм), та главі 27 «Злочини проти громадської безпеки» – ст. 289 (тероризм) та ст. 290 (погроза вчиненням акту тероризму).

Як зазначає Устінов В.В., наявність актуальної існуючої сукупності відмітних рис терористичних злочинів, що дозволяє виділити в якості самостійної кримінально-правової категорії родовий склад терористичних злочинів наполегливо вносить на порядок денний питання про приведення антитерористичного законодавства у відповідність з існуючими характеристиками тероризму як явища реальної дійсності та про переміщення статті яка передбачає відповідальність за терористичний акт до норм про державні злочини, так як дане діяння посягає на основи суспільної безпеки держави [7, с. 38].

Протилежної думки з цього питання дотримуються Тихий В.П., Смельянов В.П. та Багрій-Шахматов Л.В, які наполягають на тому, що терористичний акт потрібно відносити до розділу злочини проти громадської безпеки, оскільки громадська безпека визначається як певна система суспільних відносин, які забезпечують запобігання та усунення всезагальної небезпеки насильницького заподіювання шкоди правоохоронним інтересам в цілому, при цьому гарантуючи їх надійність та стабільність, що на сучасному етапі є дуже актуальним. Тому і в нашому законодавстві родовим об'єктом терористичного акту (ст. 258 КК України) визначено громадську безпеку та, як наслідок, включено його у розділ ІХ «Злочини проти громадської безпеки», таким чином визначивши, що саме громадська безпека, потребує найбільшої охорони від даного злочину [8, с. 211].

П.С. Матишевський констатує, що громадська безпека передбачає введення певної системи заходів і створення необхідних умов, які забезпечують безперешкодне функціонування державних і громадських установ і організацій, а також спокій громадян [6, с. 8]. Тому, стан громадської безпеки підтримується безпосередньо всім суспільством. За інших обставин, коли вказані відносини не будуть підтримуватись, неможливо буде почувати себе у безпеці від імовірних вибухів, пострілів отруєнь і т. ін. Відсутність цієї підтримки самим суспільством викликає

появу тенденцій суспільного збудження, хвилювання, невпевненості, тобто порушує звичайний хід життя, вносить певні елементи хаосу.

Вважаємо, що тероризм – це багатооб’єктний злочин. Родовим об’єктом тероризму є громадська безпека. Водночас найбільш суттєве значення для правозастосовної діяльності має безпосередній об’єкт. Саме безпосередній об’єкт злочину дозволяє з найбільшою точністю провести розмежування між схожими злочинами, адже у більшості випадків є тим елементом складу, який притаманний тільки цьому злочині. Основним безпосереднім об’єктом терористичного акту є ті конкретні суспільні відносини, зміст яких становить громадська безпека, які поставлені під охорону кримінального закону і яким завдається шкода злочином (терористичним актом). Безпосередніми додатковими об’єктами тероризму можуть бути також життя, здоров’я, честь та гідність громадян, власність тощо.

Отже, законодавча регламентація кримінальної відповідальності за злочини терористичної спрямованості у Розділі IX КК України «Злочини проти громадської безпеки» (ст.ст. 258–258-5 КК) базується на чіткому науковому підґрунті та повністю відповідає сутності суспільних відносин, яким безпосередньо завдається шкода вчиненням аналізованих злочинів.

На нашу думку, перспективними є подальші наукові дослідження щодо розробки нових методів і механізмів боротьби з тероризмом та закріплення цих розробок нормами в чинному законодавстві України. А також необхідно зосередити увагу на вивченні досвіду зарубіжних країн, які досягли успіху саме в останні десятиліття щодо боротьби з тероризмом; теоретично обґрунтувати успіхи даних країн, виявивши ключові моменти, фактори, сприятливі умови та інше, що може бути корисним для розбудови нашої демократичної правової держави вжити заходів щодо найшвидшої ратифікації членами міжнародного співтовариства конвенцій по боротьбі з тероризмом і подальшого внесення ними потрібних змін у національні

законодавства. Необхідне скликання спеціальної сесії Генеральної Асамблеї ООН по боротьбі з тероризмом і ухвалення нею відповідних рішень [9].

Ефективна боротьба з тероризмом, злочинністю на державному, міждержавному рівнях можлива тільки в тому випадку, якщо до неї приєднається громадянське суспільство, всі верстви населення, яке свідомо та виважено буде протистояти боротьбі з тероризмом.

Список використаних джерел:

1. Конституція України: офіц. текст: [прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 року]: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua>.
2. Кримінальний кодекс України: офіц. текст із змінами: станом на 02.06.2015: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua>.
3. Про боротьбу з тероризмом: закон України від 20 березня 2003 року № 638-IV (із змін. й допов). [Електронний ресурс]. – Режим доступу: zakon.rada.gov.ua/laws/show/638-15
4. *Трайнін А.Н.* Загальне вчення про склад злочину. М.: Госюриздат, 1957. С. 122, 140.
5. *Дурманов Н.Д.* Понятие преступления. М.: АН СРСР, 1948. С. 43; *Никифоров Б.С.* Об'єкт преступления за советским уголовным правом. М.: Госюриздат, 1960. С. 92–93.
6. *Матышевский П.С.* Общественность и преступление против общественной безопасности, общественного порядка и здоровья населения. – М.: Юр. Лит., 1964. – С. 8
7. *Устинов, В.В.* Обвиняется терроризм [Текст] / В.В. Устинов. – Москва: ОЛМА-ПРЕСС, 2002. – 416 с.
8. *Емельянов В.П.* Терроризм – как явление и как состав преступления. – Х.: Право, 1999. – 272 с.
9. *Куликов А.С.* Глобальный терроризм и некоторые проблемы борьбы с ним // <http://www.concourt.am/hr/ccl/vestnik/2.20-2003/Kulikov.htm>.

ШАМАРА О.В.

радник Керівника Міжвідомчого науково-дослідного центру
з проблем боротьби з організованою злочинністю
при Раді національної безпеки і оборони України,
кандидат юридичних наук, старший науковий співробітник
shamara79@mail.ru

НАЦІОНАЛЬНА БЕЗПЕКА УКРАЇНИ В КОНТЕКСТІ ПРОТИДІЇ ТЕРОРИСТИЧНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

Трансформація соціально-політичних процесів та інших чинників, які відбуваються в Україні спровокували динаміку змін, що знайшли своє відображення в нормотворчій діяльності Верховної Ради України. Особливої уваги з боку автора заслуговують зміни в Особливій частині КК України, зокрема у розділі I «Злочини проти основ національної безпеки України», хоча слід зауважити, що вони привнесли в собі багато дискусійних питань пов'язаних з їх співвідношенням з відповідними інститутами Загальної частини КК України.

Сьогодні питання захищеності життєво важливих інтересів людини і громадянина, суспільства і держави, за якої забезпечуються сталий розвиток суспільства, своєчасне виявлення, запобігання і нейтралізація реальних та потенційних загроз національним інтересам у різноманітних сферах є одним із першочергових завдань перед державою, суспільством, громадянами України (та особами без громадянства, які постійно проживають в Україні).

Звісно, що сьогодні конституційні права і свободи людина і громадянин, духовні, морально-етичні, культурні, історичні, інтелектуальні та матеріальні цінності, інформаційне і навколишнє природне середовище і природні ресурси українського суспільства, а також конституційний лад, суверенітет, територіальна цілісність і недоторканність України піддаються небезпеці.

У ст. 7 Закону України «Про основи національної безпеки України» визначено, що на сучасному етапі основними реальними та потенційними загрозами національній безпеці України, стабільності в суспільстві є: у сфері державної безпеки – злочинна діяльність проти миру і безпеки людства,

насамперед поширення міжнародного тероризму. Законодавчо визначені потенційні загрози національним інтересам України у Законі України «Про основи національної безпеки України» чітко простежуються на теренах нашої держави.

На думку автора, сьогодні існує чіткий взаємозв'язок між терористичною діяльністю, її наслідками, як дестабілізуючий фактор впливу на основи національної безпеки України.

Злочини, передбачені статтями 258–258-5 КК України, посягають на пріоритетні національні інтереси України, які відображають фундаментальні цінності та прагнення Українського народу, його потребу в гідних, безпечних, умовах життєдіяльності, а також цивілізовані шляхи їх створення та засоби їх задоволення, закріплені в Законі України «Про основи національної безпеки України», відповідно до якого це: гарантування конституційних прав і свобод людини і громадянина; розвиток громадянського суспільства, його демократичних інститутів; захист державного суверенітету, територіальної цілісності та недоторканності державних кордонів, недопущення втручання у внутрішні справи України; зміцнення політичної і соціальної стабільності в суспільстві; забезпечення розвитку і функціонування української мови як державної в усіх сферах суспільного життя на всій території України, гарантування вільного розвитку мов національних меншин України; створення конкурентоспроможної, соціально орієнтованої ринкової економіки та забезпечення постійного зростання рівня життя і добробуту населення; збереження та зміцнення науково-технологічного потенціалу, утвердження інноваційної моделі розвитку; забезпечення екологічно та техногеннобезпечних умов життєдіяльності громадян і суспільства, збереження навколишнього природного середовища та раціональне використання природних ресурсів; розвиток духовності, моральних засад, інтелектуального потенціалу Українського народу, зміцнення фізичного здоров'я нації, створення умов для розширеного відтворення населення; інтеграція України в європейський

політичний, економічний, правовий простір та в євроатлантичний безпековий простір; розвиток рівноправних взаємовигідних відносин з іншими державами світу в інтересах України.

Це відповідає змісту ст. 258–258-5 КК України, бо саме вчинення таких протиправних діянь дестабілізує суспільство, державно-політичний лад країни та порушує політичну і соціальну стабільність, тобто ту універсальну цінність будь-якого суспільства (мається на увазі прагнення більшості людей жити в умовах стабільності, впорядкованості і безпеки), знижує ефективність органів державної влади та місцевого самоврядування, що відповідно до ст. 19 Конституції України може відобразитися у порушенні правового порядку в Україні, який ґрунтується на засадах, відповідно до яких ніхто не може бути примушений робити те, що не передбачено законодавством. Органи державної влади та органи місцевого самоврядування, їх посадові особи, зобов'язані діяти лише на підставі, в межах повноважень та у спосіб, що передбачені Конституцією та законами України, чому перешкоджають зазіхання на політичну безпеку держави, яка на думку більшості сучасних вчених є основним центральним елементом системи національної безпеки.

Терористична діяльність належить до найбільш небезпечних і важко прогнозованих явищ, вирізняється особливим динамізмом і багатоплановістю, а також здатністю до адаптації й модернізації в умовах основних цивілізаційних тенденцій сучасності – глобалізації. Проблема протидії терористичній діяльності є об'єктом активних наукових дискусій останніх десятиліть, але, незважаючи на значну кількість теоретичних праць із цієї тематики, практичного вирішення цієї проблеми й досі не знайдено. Навпаки, в усьому світі посилюється силове протистояння, тому проблема протидії терористичній діяльності залишається найбільш актуальною сьогодні.

Усебічний юридичний аналіз терористичної діяльності й правових заходів протидії приводить до висновку про необхідність одночасного удосконалення кримінально-правових норм, передбачених статтями 258–258-

5 КК України та про їхнє переміщення до інших розділів Особливої частини КК України [1, 2, 3].

Зокрема, автор вважає, що такої передислокації потребують злочини, передбачені ст. 258 (терористичний акт), 258-1 (втягнення у вчинення терористичного акту), 258-2 (публічні заклики до вчинення терористичного акту), 258-3 (створення терористичної групи чи терористичної організації), 258-4 (сприяння вчиненню терористичного акту) КК України, але передусім – стаття 258 КК України з розділу IX «Злочини про громадської безпеки» в розділ I «Злочини проти основ національної безпеки України», а ст. 258-5 (фінансування тероризму) КК України до розділу XX «Злочини проти миру, безпеки людства та міжнародного правопорядку» Особливої частини КК України.

Аналіз кримінального законодавства деяких країн світу свідчить про те, що сталих поглядів стосовно визначення родового об'єкту злочинів, віднесених до терористичної діяльності не існує. Проте у Кримінальному кодексі Грузії, Естонії та Кримінальному законі Латвії кримінально-правову норму «тероризм» розташовано у розділі «Злочинів проти держави». Законодавець Франції визначив у Кримінальному кодексі розділ II «Про тероризм», який містився у книзі IV «Про злочини та проступки проти нації, держави та громадського спокою».

Визначення родовим об'єктом злочинів віднесених до терористичної діяльності основ національної безпеки України зумовлено тим, що ці злочини, зокрема терористичний акт, характеризуються достатньо високим ступенем суспільної небезпеки, а відомо, що саме цей факт, як підстава, що характеризує кримінально-правову заборону, яка в повній мірі та в першу чергу дає привід віднести суспільно небезпечне діяння з достатньо високим ступенем суспільної небезпеки, чим характеризується терористичний акт, до злочинів проти основ національної безпеки України. Аргументуючи свою позицію, доречно навести думку В. Антипенка, який в процесі дослідження об'єкта тероризму, як суспільно небезпечного діяння, звернув увагу на те, що

громадська безпека не може бути основним об'єктом цього злочину, бо залякування при тероризмі виступає не самоціллю, а засобом досягнення мети впливу на основний об'єкт, чим реалізується спонукання відповідних осіб до прийнятних для терористів рішень. Основним об'єктом тероризму є національні та наднаціональні інститути, зазіхаючи на які винна особа досягає чи прагне досягти головної мети – порушити їх недоторканість [4, с. 93].

Точка зору вітчизняних науковців ґрунтується на тому, що злочини, норми про які розміщені в розділі IX «Злочини проти громадської безпеки», посягають на стан захищеності суспільства від різноманітних джерел підвищеної небезпеки і, порушуючи безпечні умови життєдіяльності, спричиняють загибель людей або інших тяжкі наслідки (створюють загрозу настання таких наслідків) для невизначеного кола людей, усього суспільства [5, с. 378–379]. Проте, на жаль, у науковому виданні не підіймається дискусія щодо недоречності розміщення злочинів віднесених до терористичної діяльності у зазначеному розділі. Вважаю, що формула наведена вище може бути застосована й до кримінально-правових норм, що розташовані в інших розділах Особливої частини КК України, наприклад, застосування зброї масового знищення ст. 439 КК України, усі складові заявленої форми наявні, а саме: джерело підвищеної небезпеки – зброя масового знищення; порушення безпечних умов життєдіяльності; спричинення загибелі людей або інших тяжкі наслідки (створення загрозу настання таких наслідків) для невизначеного кола людей, усього суспільства. І таких прикладів навести можна багато з Особливої частини КК України.

Резюмуючи наведене, слід зазначити, що терористична діяльність та її наслідки впливають на підвалини національної безпеки України, а наведені вище аргументи та проведені автором дослідження [1; 2; 3; 6, с. 180–183] дає підстави пропонувати для наукової дискусії питання щодо передислокації злочинів віднесених до терористичної діяльності в розділ I «Злочини проти основ національної безпеки України», а ст. 258-5 (фінансування тероризму)

КК України до розділу ХХ «Злочини проти миру, безпеки людства та міжнародного правопорядку» Особливої частини КК України.

Список використаних джерел:

1. Протидія терористичній діяльності (кримінально-правові аспекти) : моногр. / О.Ф. Бантишев, Р.Л. Чорний, О.В. Шамара. – К.: Національна академія СБ України, 2011. – 160 с.
2. Злочини проти миру, безпеки людства та міжнародного правопорядку : моногр. / О.В. Шамара. – К.: Наук.-вид. центр НА СБ України, 2013. – 472 с.
3. Кримінальна відповідальність за злочини проти основ національної безпеки України (проблеми кваліфікації) : моногр. / О.Ф. Бантишев, О.В. Шамара. – [3-е вид., переробл. та доп.]. – Луганськ.: Вид-во ТОВ «Віртуальна реальність», 2014. – 198 с.
4. Поняття тероризму (Кримінально-правове визначення) / В.Ф. Антипенко // Право України. – 1999. – № 2. – С. 91–95.
5. Правова доктрина Україна: Т. 5: Кримінально-правові науки України: стан, проблеми та шляхи розвитку / В.Я. Тацій, В.І. Борисов, В.С. Батиргарєєва та ін.; за заг. ред. В.Я. Тація, В.І. Борисова. – Х.: Право, 2013. – 1240 с.
6. Террористическая деятельность в системе Особенной части УК Украины: дискуссионные вопросы / О.В. Шамара // Международная научно-практическая конференция (г. Ставрополь, 28–30 апреля 2014 года). – С. 180–183.

НАУКОВЕ ВИДАННЯ

Державна політика
у сфері протидії тероризму:
міжнародний досвід і його актуальність
для України

ЗБІРНИК
матеріалів Інтернет-конференції
(Київ, 25 червня 2015 року)

Технічне редагування
Н.В. Панфілова

Виготовлення оригінал-макета
Видавничий центр Національної академії прокуратури України,
вул. Мельникова, 81-б, Київ, 04050
Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи до
Державного реєстру видавців, виготівників і розповсюджувачів видавничої
продукції
Серія ДК № 4001 від 10.03.2011